

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE (1960-1980) YAYIMLANMIŞ DOĞAN
KARDEŞ DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJI**

**Levent TEKİN
1130204003**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÜNVEREN KAPANADZE**

ISPARTA-2019

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	LEVENT TEKİN
Anabilim Dalı	TARİH
Tez Başlığı	ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE (1960-1980) YAYIMLANMIŞ DOĞAN KARDEŞ DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJI
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 10/07/2019 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²

ile aşağıdaki kararı almıştır.

- ☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ**³ kararlaştırılmıştır.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin **REDDEDİLMESİ**⁴ kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	Kabul/Ret	İmza
Danışman	Dr. Öğretim Üyesi Dilek ÜNVEREN KAPANADZE	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ayla EFE	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Ayşegül ŞENTÜRK	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

YÖK LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 9-(8) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde düzeltmeleri yapılan tezi aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da başarısız bulunarak tezi kabul edilmeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir.

⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

Bu form bilgisayar ortamında doldurulacaktır.

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Çok Partili Dönemde (1960-1980) Yayımlanmış Doğan Kardeş Dergisinde Çocuk İmaji*” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Levent TEKİN
10/07/2019

(TEKİN, Levent, *Çok Partili Dönemde (1960-1980) Yayımlanmış Doğan Kardeş Dergisinde Çocuk İmajı*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2019)

ÖZET

Çok Partili dönemde (1960-1980) yayımlanmış *Doğan Kardeş* dergisinde çocuk imajının incelendiği bu çalışma, açıklayıcı araştırma türünde yapılmış nitel desenli bir araştırmadır. Doküman incelemesinin veri toplama yöntemi olarak kullanıldığı çalışmada, veri toplama aracı olarak, çok partili dönemde, iki darbe arası süreçte (1960-1980), darbe dönemi olması nedeniyle 1960 yılının Eylül, Ekim, Kasım sayıları ile seçimlerin gerçekleştirildiği 1961, 1965, 1969, 1973 ve 1977 yıllarında seçimin yapıldığı ayın, ondan bir önceki ve bir sonraki ayın sayıları –genellikle Eylül, Ekim, Kasım- kullanılmıştır. Böylelikle, çocuk yazının çocuk ve çocuk üzerinden toplumsal gerçeklik ürettiği düşüncesinden yola çıkılarak, *Doğan Kardeş* dergisi örnekleminden süreli yayınların nasıl bir çocuk imajı çizdiği ve kurguladığı, ele alınan dönemde çocuk gerçekliğinin nasıl görüldüğü araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışma şu şekilde yapılandırılmıştır:

Araştırmanın birinci bölümü Türk siyasal hayatı ve çok partili hayata geçiş sürecini kapsamaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne çocuk dergileri dönemlerine göre ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde *Doğan Kardeş* çocuk dergisinin 1960-1980 yılları arasında yayımlanmış olan sayıları seçim dönemlerine göre üç ayı kapsayacak şekilde metin ve çizgi romanlarda nasıl bir çocuk imajı çizildiğinin tespit edilmesi açısından incelenmektedir.

Araştırma sonucunda, derginin 1955-1966 arası sayılarında yardımlaşma ve sosyal duyarlılığın hayata geçirilmeye çalışıldığı, uzay ile ilgili ve güncel konuların, medeniyet, Atatürk ve Cumhuriyet ile ilgili yazılar ile daha önce görülmeyen siyasi içerikli yazıların yer aldığı görülmüştür. Böylelikle, çocuk, Türk çocuğu, Atatürk çocuğu ve Cumhuriyet çocuğu olarak kimliklendiren, iyi bir vatandaş olma doğrultusunda inşa eden dönemdir. 1967- 1978 arası süreçte yayınlanan sayılar incelendiğinde ise, çocuğa ideal bir kimlik yükleme amacının güdülmediği bir dönem olduğu gözlemlenmiştir.

(TEKİN, Levent, *Child Image in the Magazine of Doğan Kardeş Published in the Multi-Party Period (1960-1980)*, Master's Thesis, Isparta, 2019)

ABSTRACT

This study, which examines the image of a child in Doğan Kardeş magazine published in the Multi-Party period (1960-1980), is a qualitative research in which document analysis was used as data collection method.

In the study, as data collection tool, in the multi-party period, between the two coups (1960-1980), the period of September, October, November 1960 and elections were held in 1960, 1961, 1965, 1969, 1973 and in 1977, the number of the month in which the election was held, the preceding and the next month - usually September, October, November - were used.

Thus, based on the idea that children's writing produces children and social reality through children, by taking Doğan Kardeş magazine as sample, it was investigated how periodicals drew and constructed a child image, and how child reality was seen in the period discussed.

In this context, the study was structured as follows:

The first part of the study covers Turkish political life and the transition to multi-party life.

In the second part of the study, children magazines from Ottoman Empire to the Republic of Turkey were discussed, according to their periods.

In the third part of the study, the issues of Doğan Kardeş children's magazine published between 1960 and 1980 were examined to identify how a child's image was drawn in the texts and comic books covering three months according to the election periods.

As a result of the research, it was seen that the issues of cooperation and social sensitivity were tried to be realized and the topics related to space and current issues, writings about civilization, Atatürk and Republic, and political articles that had never been seen before were included in the issues of the magazine between 1955-1966. Thus, it is the period that identifies the child as Turkish child, Atatürk child and Republican child and built it in line with being a good citizen. When the issues published in the period between 1967 and 1978 were examined, it was observed that it was a period in which the aim of imposing an ideal identity on the child was not pursued.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ.....	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRK SİYASAL HAYATI

1. OSMANLI DEVLETİ'NDE SİYASAL DEĞİŞİM.....	3
1.2. TANZİMAT DÖNEMİ SİYASAL HAYAT	4
1.2.1. Fedailer Cemiyeti (Kuleli)	4
1.2.2. Yeni Osmanlılar Cemiyeti	5
1.3. MEŞRUTİYET DÖNEMİ SİYASAL HAREKETLER.....	6
1.3.1. İttihat ve Terakki Cemiyeti	7
1.3.2. İttihat Terakki Dışında Ortaya Çıkan Diğer Cemiyetler.....	8
1.4. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ SİYASAL HAREKETLER.....	10
1.5. TÜRKİYE CUMHURİYETİ TEK PARTİ DÖNEMİ SİYASİ PARTİLER.....	11
1.5.1. Tek Parti Dönemi.....	11
1.5.1.1. Cumhuriyet Halk Fırkası.....	11
1.5.2. Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri.....	13
1.5.2.1. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası.....	13
1.5.2.2. Serbest Cumhuriyet Fırkası.....	14
1.5.2.3. Demokrat Parti ve Çok Partili Hayat	16

İKİNCİ BÖLÜM TÜRK TARİHİNDE ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

2. OSMANLI DEVLETİ'NDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE ÇOCUK DERGİLERİ	17
2.1. CUMHURİYET ÖNCESİ ÇOCUK DERGİLERİ.....	17
2.1.1. Tanzimat Dönemi (1839-1876) Çocuk Dergileri	18
2.1.2. Meşrutiyet Dönemi (1876-1918) Çocuk Dergileri	21
2.1.3. Mütareke ve Millî Mücadele Döneminde (1918-1922) Yayımlanan Çocuk Dergileri.....	24
2.1.4. Tek Parti Dönemi Çocuk Dergileri (1923-1946).....	25

2.1.5. Çok Partili Dönemde Çocuk Dergileri	27
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE 1960-1980 DOĞAN KARDEŞ ÇOCUK
DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJI

3. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ VE DOĞAN KARDEŞ DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJI	44
3.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI	44
3.2. ORTAÇAĞDAN MODERN ZAMANLARA ÇOCUKLUK ALGISI.....	45
3.2.1. Modern Zamanlara Çocukluk Algısı	47
3.3. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ VE DOĞAN KARDEŞ ÇOCUK DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJI TASARIMI	49
3.3.1. Doğan Kardeş Dergisinde Çocuk İmajı	54
3.3.2. 1961 Yılında Doğan Kardeş Dergisi.....	58
3.3.2.1. Eylül 1961	58
3.3.2.2. Ekim 1961	60
3.3.2.3. Kasım 1961	62
3.3.2.4. 1961 Yılı Değerlendirmesi	63
3.3.3. 1965 Yılında Doğan Kardeş Dergisi.....	64
3.3.3.1. Eylül 1965	64
3.3.3.2. Ekim 1965	65
3.3.3.3. Kasım 1965	66
3.3.3.4. 1965 Yılı Değerlendirmesi	67
3.3.4. 1969 Yılında Doğan Kardeş Dergisi.....	67
3.3.4.1. Eylül 1969	67
3.3.4.2. Ekim 1969	68
3.3.4.3. Kasım 1969	69
3.3.4.4. 1969 Yılı Değerlendirmesi	69
3.3.5. 1973 Yılında Doğan Kardeş Dergisi.....	69
3.3.5.1. Eylül 1973	70
3.3.5.2. Ekim 1973	72
3.3.5.3. Kasım 1973	74
3.3.5.4. 1973 Yılı Değerlendirmesi	76
3.3.6. 1977 Yılında Doğan Kardeş Dergisi.....	76
3.3.6.1. Eylül 1977	77
3.3.6.2. Ekim 1977	79
3.3.6.3. Kasım 1977	81
3.3.6.4. 1977 Yılı Değerlendirmesi	83
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ.....	91

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
c.	: Cilt
s.	: Sayfa

ÖNSÖZ

Doğan Kardeş Dergisi özelinden hareketle yaratılmak istenilen çocuk imajının konu edildiği bu çalışma, 1960 yılından 1977'ye kadar geçen süreçte dergide işlenen temaların nasıl bir gençlik hazırladığı çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Araştırma sırasında çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Zorluklardan biri, Doğan Kardeş hakkında bugüne kadar yapılmış çok az sayıda bilimsel çalışmanın bulunması ve araştırmanın Doğan Kardeş dergisi üzerinde yapılan ilk çalışmalar arasında olmasıdır.

Bu çalışmada öncelikle bana her konuda yol gösteren danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÜNVEREN KAPANADZE'ye, kaynak araştırması konusunda bilgiler veren Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin MERTOL'a, çalışmam boyunca bana destek olan ve yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ŞENTÜRK'e, tez yazımı ve değerlendirmesi konusunda yardımcı olan sevgili arkadaşlarım Ertan DİLEKÇİ ve Murat AKÇAY'a, sabırla destek veren eşim Şerife Sultan TEKİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Cumhuriyet Öncesi Çocuk Dergileri	51
--	----

GİRİŞ

Sosyalleşmenin önemli bir yolu kitle iletişim araçlarıdır. Bir toplum ve gelecek inşası açısından düşünüldüğünde kitle iletişim araçlarının değeri artmaktadır. Süreli yayınların bir çeşidi olarak çocuk dergileri, hedef ağında çocukların olmasından dolayı daha fazla bir öneme sahiptir. Çünkü Cumhuriyetin ilanı ile yeniliklerin halka benimsetilmesinde, yeniliklerin kalıcı ve köklü olmasında ‘yarının yetişkinleri’ veya ‘geleceğin büyükleri’ olarak ana hedef çocuklar olarak görülmüştür. Çocuklar kitle iletişim araçları aracılığı ile içinde bulundukları toplumun alışkanlıklarını, değerlerini, gelenek göreneklerini, kültürünü kolay ve eğlenceli bir şekilde öğrenebilmektedir.

Genellikle günaşırı düzenlenen süreli yayınlar, çocuğu ödüllendirmez, cezalandırmaz, hırpalamaz, sevmez fakat çocuğun hislerine, davranışlarına cevap verir. Çocuk kitle iletişim araçlarında duyduklarını ve gözlemlediklerini kendi ilgi alanına göre uygun yere kaydeder. Bu kayıtların bir kısmı doğrudan doğruya çocuğun hayat şeklini, varlığını etkiler. Çocuğun sosyalleşip topluma karışmasına katkı sağlayan çocuk dergileri, özellikle 18. yüzyıldan itibaren çocukluk anlayışında değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çocuk dergilerinin ve diğer çocuklarla ilgili edebî türlerin ortaya çıkmasında en önemli etken; çocukluğun keşfiyle beraber, çocukların gerçekleri algılayış biçimlerinin yetişkinlerden farklı olduğu düşüncesidir. Bu yeni anlayışa göre çocukların eğlenme, yaşam tarzı oluşturma, keşif duygusunu cevap verebilme, yardım ve bir rehber ihtiyaçlarına ek olarak yaratıcılığını ortaya çıkaracak etkinliklerde bulunma, güzel bir üsluba ve hitabete sahip olma gibi gereksinimleri de bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar ancak çocuklar için yazılabilecek eserler ile karşılanabilir. İngiltere’de 18. (1799) dünyada çocuk dergilerinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD), ilk çocuk dergisi 1826’da yayım hayatına başlamış olan The Juvenile Miscellany adlı çocuk dergisidir. Almanya, çocuk dergiciliği bakımından önemli bir yere sahiptir. 19. yüzyıl ile birlikte başlayan yenileşme sürecinde Osmanlı basın hayatında da çocuk dergileri yer almaya başlamıştır¹. Üstelik yapılan araştırmalara göre Osmanlı Devleti döneminde yayımlanan çocuk dergilerinin Cumhuriyet dönemine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat yapılan bu araştırmalar incelendiği zaman süreli

¹ Ferhan Oğuzkan, “İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Çocuk Dergileri” *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, Der: Mustafa Ruhi Şirin, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.14

çocuk yayınlarının, genelde içindeki masal, öykü gibi edebî türlerin incelenmesi şeklinde ele alındığı ve yayınların genelinin daha çok çocuğun bilişsel gelişimi çevresinde değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı da Çok Partili dönemde (1960-1980) yayımlanmış *Doğan Kardeş* dergisinde nasıl bir çocuk imajı çizildiğini incelemektir. Böylelikle, çocuk yazının, çocuk ve çocuk üzerinden toplumsal gerçeklik ürettiği düşüncesinden yola çıkılarak, *Doğan Kardeş* dergisi örnekleminde süreli yayınların nasıl bir çocuk imajı çizdiğinin ve kurguladığının, ele alınan dönemde çocuk gerçekliğinin nasıl görüldüğünün araştırılması amaçlanmıştır.

Günümüzde yasama, yürütme ve yargıdan sonra bir erk olarak kabul edilen basın, Osmanlı Devleti döneminde zaman zaman sansür gördüğü, kimi zaman da oldukça özgür bir ortamda hayat bulduğu görülmektedir. Bu sebeple çalışmanın I. Bölümünde Osmanlı'dan Cumhuriyete siyasi tarih verilerek Türk basınının içinde bulunduğu ortam aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın II. Bölümünde Osmanlı'dan Cumhuriyete çocuk dergileri ve bunların özellikleri, ilgili alan yazın taranmak suretiyle ele alınmıştır.

Çalışmanın III. Bölümünde ise *Doğan Kardeş* dergisinin 1961-1977 arasındaki sayılar incelenmiş, bulgular değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK SİYASAL HAYATI

1. OSMANLI DEVLETİ'NDE SİYASAL DEĞİŞİM

Osmanlı Devleti 'Mutlak Monarşi' tarzı bir yönetim anlayışı ile kuruluşundan itibaren, devlet yıkılana kadar Osmanlı hanedanı tarafından yönetilmiştir. Tüm dünyevi yetkiyi elinde bulunduran Osmanlı Sultanları 1517'de Memlûk'lerden Halifeliğin devralınmasıyla birlikte İslam dininin, dünyadaki temsilcisi olarak, dinî yetkiye de sahip olmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nde Padişah mutlak yetkiye sahip olmak koşuluyla, belirli oranda sınırlı bir seçkinle yetkisini paylaşıyordu. Bu idare şekli Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez, batı tarzında idare ve bir bürokrasi oluşturulması amacıyla, II. Mahmut tarafından değiştirilmeye çalışıldı. II. Mahmut ile birlikte diğer alanlarda yapılan değişime idare mekanizmasının da dahil olmasıyla, Osmanlı Devleti'nde Klasik Osmanlı idare sisteminden Batı tarzı idare sistemine adım atılmış oldu².

Osmanlı Devleti'nde iktidarın paylaşılma düşüncesi ilk olarak Fransız İhtilalinin doğurduğu kavramlarla ortaya çıkmış, 1808 Senedi ittifak, 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı gibi gelişmelerle gündeme gelmiş³, 1876 Kanun-ı Esasi ile kendisine yer edinmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası ve Meşrutiyet'in hukuki teminatı olan Kanun-ı Esasi ile ilk kez, sadece hükümdara ait olan ülke yönetimindeki tek kişilik egemenliğin, bir kısım yönetilenlere de paylaştırılması amaçlanmıştı⁴.

Siyaset mekanizmasının Osmanlı Devleti içlerine girmesi, Özellikle Tanzimat döneminde yerel parlamentolarla halkın yönetime katılmasını sağlamak, adalet ve yargı kurumlarını düzenlemek, padişahın yetkilerinin kanun vasıtası ile sınırlayarak anayasal süreci başlatmak gibi düşüncelerle eş zamanlı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını önleme ana nedeni ile devlet içerisinde bazı fikirler oluşmaya başlamıştır. Özerklik,

² Fatma Acun, "Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne: Değişme ve Süreklilik", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, c.16, s.159

³ Yüksel Kaştan, "Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Siyasal Partileşme Süreci", *Osmanlı Medeniyeti Araştırma Dergisi*, 2017, c.3, s.90

⁴ Hüseyin Yürük, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, Alternatif Düşünce Yayınevi, İstanbul, 2009, c.1, s.18

muhtariyet ya da ayrıcalık gibi fikirlere ek olarak, daha sonra devletin İslami yönünden de yararlanarak asli halkının Türkler olduğu bu nedenle Türklüğü ve Milliyetçiliği ön plana alan fikirler de ortaya atılmıştır. Buna ek olarak uzun yıllardır batının ileri ve modern kabul edilişi batı yanlısı siyasi fikirleri de Osmanlı Devleti bünyesinde filizlendirmiştir⁵.

1.2. TANZİMAT DÖNEMİ SİYASAL HAYAT

Siyasi cemiyetler Osmanlı Devleti içerisinde öncelikle yasal zemine oturmayan gizli bir şekilde örgütlenme olarak karşımıza çıkmışlar, amaçlarını gerçekleştirebilmek için nasıl bir yol izleyecekleri konusunda azınlık cemiyetlerini örnek almışlardır. Özellikle Tanzimat Dönemi'nde bazı bürokrat ve ordu mensupları da birleşerek anayasal düzene geçme gayesi gütmüşlerdir. Padişaha Meşrutiyet'i kabul ettirebilmek için karşımıza çıkan gizli örgütlere en iyi örnek 1859'da kurulan Fedailer Cemiyeti ve 1865 yılında kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyetidir.

1.2.1. Fedailer Cemiyeti (Kuleli)

1856 da gayr-i Müslim vatandaşlara geniş haklar veren Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi Kuleli hareketinin lideri Şeyh Ahmet'in devlete karşı soğumasına ve Islahat Fermanı'na karşı bir muhalefet hareketinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Şeyh Ahmet'in düşüncelerini Hüseyin Daim Paşa'ya açması ve Daim Paşa'nın da etkisi ile muhalefetin çekirdek kadrosu tamamlanmış oldu. Öncesinde de Cafer Dem Paşa, Rasim Bey, Arif Bey, Müftü Bekir Efendi, Çerkes Ahmet, Çerkes Şuayip, Mülazım Tahir Ağa, Hacı Ahmet ve Yüzbaşı Hidayet Efendi cemiyete dâhil olmuşlardır. Cemiyete ilk dâhil olanlar Kırım Savaşı'nda Şeyh Ahmet'in silah arkadaşlarıdır. Fedai olarak da anılan cemiyet üyeleri cemiyete "Süleymaniye'li Şeyh Ahmet ile aramdaki ahdi kabul ettim ve ben muahid fedaiyim" şeklinde yazılı kağıda mühür basarak girmiş oluyorlardı. Cemiyete üye olanların sayısı her geçen gün artmış, 60 kişiye kadar ulaşmıştı. Cemiyeti bir siyasi partiden çok Islahat Fermanı sonrası ortaya çıkan tepki ile birlikte, Kuleli suikastini hazırlayan muhalif bir grup olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır⁶. 1859 yılında

⁵ Kaştan *a.g.m.*, s.90

⁶ Cem Düzen, "Tanzimat Dönemi'ne Karşı Bir Suikast Teşebbüsü: Kuleli Vak'ası", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017 cilt 19 sayı 1 s.111-118

İstanbul’da kuruluşu tamamlanan cemiyetin genel başkanı Şeyh Ahmet ve genel sekreteri de Didon Arif Bey’dir. Kimilerine göre Osmanlı siyasal hayatının ilk siyasi partisi olarak değerlendirilen cemiyetin üyeleri Kuleli Olayı nedeniyle 13 Eylül 1859’da tutuklanıp yargılanmışlar ve mahkûm edilmişlerdir⁷.

1.2.2. Yeni Osmanlılar Cemiyeti

Osmanlı Devleti özellikle Karlofça sonrası Batı’nın üstünlüğünü kabul etmiş, daha sonra da Batı tarzı yeniliklerle duruma ayak uydurmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti’nde kimi araştırmacılara göre Lale devri ile başlayan Batılılaşma çalışmaları, 1800’lerin başından itibaren somut olarak kendini göstermiştir. III. Selim’le birlikte Avrupa’da açılan daimi elçilikler, II. Mahmut’la birlikte Avrupa’ya gönderilen öğrenciler gibi Batı’yı tanımak ve benimsemek adına birçok konuda adım atılmıştır. Mustafa Reşit Paşa’nın gayreti ile hazırlanıp ilan edilen, Müslüman-Gayrı Müslim eşitliğine yönelik Tanzimat Fermanı da Batılılaşma çalışmalarının en somut göstergelerinden biri olmuştur. O dönem de yine Mustafa Reşit Paşa Batı tarzı eğitim almaları için seçtiği birçok genci Avrupa’ya öğrenci olarak göndermiştir. Daha sonra bu gençler Batılı gibi olma hevesi ile yurda dönüp devlet kademelerinde görev alıp gazete ve dergi yayımlamaya başlamışlardır. Böylece Batı yanlısı düşüncelerini anlatabilme fırsatını da yakalamışlardır⁸. 1860 ve sonrası dönemde siyasal bir muhalefet artık iyiden iyiye belirginleşmiştir. O dönem muhalif hareketi siyasal olarak partileşen topluluklar gibi toptan aynı düşünceye sahip insanlardan oluşan bir muhalefet hareketinden ziyade birbirlerinden farklı düşünce ve beklentileri olan üyelerden oluşan bir muhalif kesimdi. Bu muhalif kesim siyasal bir parti değildi ancak muhalif bir bürokrat kesiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁹.

1865 yılında Mehmet Bey, Nuri Bey, Reşat Bey, Tasvir-i Efkar-ı Şinasi’den devralan Namık Kemal, Suphi Paşa’nın oğlu Ayetullah Bey, Mirat gazetesinin sahibi Refik Bey’in dâhil olduğu altı genç Belgrad Ormanında bir piknik düzenlemiş ve Osmanlı İmparatorluğunun sürdürdüğü politikayı bir felaket olarak nitelendirmişlerdir. Özellikle

⁷ M. Serhan Yücel, *Türkiye’nin Siyasal Partileri (1859-2005)*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2006, s.3-4

⁸ A. Şerif Aksoy, *Jön Türkler Enver, Cemal ve Talat Paşaların Trajik Sonu*, Nokta Kitap yay., İstanbul, 2008, s.11-12

⁹ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2011, s.305

Osmanlı devlet adamlarından Ali ve Fuat paşaları eleştiren bu gençlerin hemen hepsi Bab-ı Ali tercüme odalarında çalıştıkları için Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politikalarını iyi bilmekteydiler. Bu gençlerin ilk maksatları Osmanlı Devleti'nde Meşrutî bir yönetim anlayışı kurmaktır. Piknikte gizli bir cemiyetin kurulmasına karar verilmiştir. Bu cemiyet, İtalya'da daha önce kurulan İhtilalci örgütler gibi şekillenmesi kararlaştırılan 'İttifak-ı Hamiyyet' cemiyetiydi. Daha sonra 'Genç Osmanlı' ya da 'Yeni Osmanlı' olarak anılacak cemiyetin adı, Avrupalıların Osmanlı İmparatorluğunu yıkılmanın eşiğinde bir ülke olarak görmelerine bir tepki olarak da değerlendirilebilir¹⁰. Genç Osmanlı'lar cemiyeti Meşrutîyet yanlısı düşüncelerini halka benimsetebilmek için her yolu denemişler, basın, edebiyat ve sanat alanlarında meşrutîyet yanlısı propagandalar gerçekleştirmişlerdir. Bu politikayı, ilerici olarak düşündükleri sistem için toplumun da ilerlemesi gerektiğini düşüncesinden hareketle uygulamışlardır. Özellikle tiyatroyu ilerlemenin bir vasıtası olarak görmüşler, basınla ulaşmak istedikleri nokta hususunda zorlandıkça tiyatroya yönelmişler ve halkı eğlence yolu ile eğitime politikası benimsemişlerdir¹¹.

Cemiyet'in Abdülaziz'e gönderdiği mektubun ortaya çıkması sonucu sadrazam Ali Paşa'nın etkisiyle cemiyet üyelerinin bazıları sürgün edilmiş, aralarında Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi Gibi isimler Paris'e kaçmış ve bir kısmı da çeşitli memurluklarda görevlerine devam etmişlerdir. 1875 Mustafa Fazıl Paşa'nın ölümü sonrası etkinliğini koruyamayan cemiyet, II. Abdulhamit'in 1876'da Kanuni Esasi'yi ilan edip meşrutîyeti kabul etmesiyle amacına ulaşmışsa da bu durum uzun sürmemiş, 93 Harbi gerekçe gösterilip Meşrutîyet rafa kalkmıştır. Bu tarihten sonra da cemiyet üyeleri devlet kademelerinden ve İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır¹².

1.3. MEŞRUTİYET DÖNEMİ SİYASAL HAREKETLER

Kısa bir süre için yürürlükte kalan Kanun-i Esasi'nin yürürlükten kaldırılıp, parlamentonun kapatılması ile birlikte, II. Abdulhamid'in iktidarında kurulan monarşik yapı ile birlikte tekrar cemiyetlerin de ortaya çıktığı görülmektedir. Ali Suavi tarafından İstanbul'da 1978'de kurulan ve 'Çırağan Olayı' ile anılan 'Ali Suavi Üsküdar Komitesi'

¹⁰ Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.17-31

¹¹ Ebüzziya Tevfik, *Yeni Osmanlı'lar Tarihi*, Çev.: Ziyad Ebuzziya, Garanti Yayınları, İstanbul, 1973, s.212

¹² Aksoy, *a.g.e.*, s.13

bunlardan biridir. Bir diğeri yine 1878’de kurulan Kleanti Skalyeri-Aziz Bey Komitesidir¹³. Şüphesiz döneme damgasını vuran olay ise Jön Türk hareketidir.

Jön Türk hareketi II. Meşrutiyetin temel noktasını teşkil etmektedir. Bu hareket Genç Osmanlı’larda olduğu gibi İslam’ı temel alıp ılımlı bir yapıda parlamento amacıyla hareket etmek yerine, Türk Milliyetçiliğini çıkış noktasına alıp daha radikal bir değişimi amaçlamaktadır. Bu değişimin ana nedeni imparatorluğun Meşrutiyet sonrası 30 yıllık sürede karşılaştığı toprak kayıplarıdır. Yaşanılan büyük toprak kayıpları mevcut ideolojinin Türklük ve Anadolu merkezli bir dönüşüm geçirmesine neden olmuştur¹⁴.

1.3.1. İttihat ve Terakki Cemiyeti

93 Harbi neticesinde Meşrutiyet idaresinin rafa kalkmasıyla Osmanlı Devleti, tekrar II. Abdulhamid’in en tepede yer aldığı monarşik yapıya bürünmüştür. Çağdaş dünyada refah, özgürlük gibi kavramların öneminin arttığını gören kitleler, sultanın ve diğer yönetici kesimin idaresine karşı konumda yer almaya başlamışlardır. Ülke yönetimindeki anlayış neticesinde ülkenin zayıfladığını düşünen gençler, Meşrutiyet yönetimine geçilmesi için harekete geçmişler ve İttihat ve Terakki bünyesinde anılacak olan ‘İttihad-ı Osmani’ Cemiyeti’ni 1889 yılında kurmuşlardır. Beklenti ile kurulan cemiyet II. Abdulhamid’in baskısı ile karşılaşmıştır. Yönetimin baskısına rağmen halkın içerisinde bulunduğu olumsuz şartlar, meşrutiyet yanlısı tutumun, özgürlük, refah gibi kavramların benimsenmesine neden olmuştur. Bu kavramların odak noktasında da bu Cemiyet yer almıştır¹⁵. Meşrutiyet idaresini getirme amacı taşıyan bir grup Mektebi Tıbbiye öğrencisi tarafından 1889’da kurulan cemiyet, gizli bir yapıda teşkilatlanma politikasını benimsemiştir. Cemiyet aynı sene yurt dışında kurulan İttihat ve Terakki cemiyeti ile birleştikten sonra bilinen adı ile anılmaya başlanmıştır. Ancak cemiyetin siyasi bir güç haline gelmesi Selanik’te kurulan Osmanlı ve Hürriyet cemiyetinin birleşmesi ile gerçekleşmiştir.

Türkiye’nin yakın tarihine damgasını vuran cemiyet, Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına engel olmak için çalışmıştır. İlerleyen dönemde Türk Milliyetçiliği

¹³ Kaştan *a.g.m.*, s.91

¹⁴ Ahmet N. Yücekök, *Türkiye’de Parlamento’nun Evrimi*, A.Ü. S.B.F. Ve Basın-Yayın Y.O. Basımevi, Ankara, 1983, s.83

¹⁵ Kazım Karabekir, *İttihat Ve Terakki Cemiyeti*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.17-18

çerçevesinde anılan cemiyet içerisinde, Osmanlı ve Batıcı düşünceler de yer almaktadır. Cemiyetin Nizamnamesine göre cemiyetin amacı Osmanlı Devleti'ni içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak ve milletin refah düzeyi içerisinde yaşamasını sağlamak için 1876'da ilan edilip daha sonra yürürlükten kaldırılan anayasanın yeniden uygulamaya konulmasını sağlamaktır¹⁶. Bu yaklaşımla ortaya çıkan Cemiyet 1908 seçimleri sonucu parlamentonun en güçlü siyasi unsuru olarak, amaçları doğrultusunda sarayın yetkilerini kısıtlayıp meclisin yetkilerini artıran anayasal düzenlemeleri gerçekleştirmişlerdir. Bu tarihten sonra İttihat Terakki'nin 1908 sonrası, saltanat ve diğer unsurlara karşı orantısız güç kazanması ve Partinin uyguladığı politikalar tepkiye neden olmuştur¹⁷. İttihat Terakki 'İki başlı' bir yapıya sahipti. Gizli bir örgütlenme içerisinde şekillenmiş bir cemiyet ve o cemiyetin meclisteki temsilcisi fırka olarak. 1910'da fırka resmiyet kazanmış toplum yararına bir dernek olarak tescillenmiştir. 1911'de cemiyet ve fırka tamamen bütünlenmiş ve 'küçük burjuvaziden' kaynağını alan bir siyasi partiye dönüşmüştür¹⁸.

İttihat Terakki'nin, siyasi parti-cemiyet arası bir noktada uzun yıllar sürdürdüğü iktidarı, Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi sonucu, Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunun geldiği gerçeği gibi de sonu gelmiştir. 14 Kasım 1914'te son kongresini yapan cemiyet kendisini dağıttığını açıklamıştır. Ancak ideolojik olarak devam etmiştir¹⁹.

1.3.2. İttihat Terakki Dışında Ortaya Çıkan Diğer Cemiyetler

1902 yılında Prens Sabahattin liderliğinde kurulan 'Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti', muhalefet misyonunu üstlenmiş, yurt içi ve yurt dışında çok sayıda şube edinmiştir²⁰. Yerel yönetim anlayışında, sosyal devlet anlayışında değişiklikleri amaçlamaktadır²¹.

'Fedakaran-ı Millet Cemiyeti', 1908 yılında İstanbul'da kurulmuştur. 31 Mart Olayı'ndan sonra tarih sahnesinden silinen cemiyet Kabadayı Hareketi olarak da anılmaktadır.

¹⁶ Yaşar Semiz, "İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2014, sayı:35, s.220-224

¹⁷ Yücekök, a.g.e., s.84-85

¹⁸ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler 1876-1938 (Kanuni Esasi ve Meşrutiyet Dönemi)*, c.1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.152

¹⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler (İkinci Meşrutiyet Dönemi)*, c.1, İstanbul, 1998, s.69

²⁰ Yücel, a.g.e., s.5

²¹ Türkiye'de Siyasal Gelişmeler, c.1., a.g.e., s.202-204

1908'de İstanbul'da kurulan bir diğer cemiyet, 'Osmanlı Ahrar Fırkası'dır. Fırkanın önemi İttihat ve Terakki'ye karşı yürüttüğü muhalefettir. Fırka, İttihat ve Terakki'ye karşı ilk örgütlü muhalefeti başlatmıştır²².

Türkiye'de demokrat adıyla anılan ilk cemiyet ise 'Osmanlı Demokrat Fırkası'dır. 1909'da 'Fırka-i İbad' olarak kurulmuş, ancak cemiyetler kanunda Osmanlı Demokrat Fırkası ismini almıştır. İktidar partisinin katı idaresine karşı özgürlükleri savunan parti, 1911'de Hürriyet ve İtilaf'a katılmıştır²³.

1909'da kurulan diğer bir fırka da 'İttihad-ı Muhammedi Fırkası'dır. İstanbul merkezli fırkanın propagandasını Volkan gazetesi yürütmüştür. Fırka 31 Mart Olayı sonrası kapatılmıştır.

Heyet-i Müttefika-i Osmaniye Cemiyeti ise Osmanlı Gazetesi tarafından kurulması tasarlanırsa da, 31 Mart Olayı neticesinde resmî olarak kurulamamıştır.

İlk örgütlü muhalefet olan Ahrar Fırkası'nın kapanmasının ardından kurulan Fırka 'Mutedil Hürriyetperveran Fırkası'dır. 1909'da kurulan Fırka 1911'de Hürriyet ve İtilaf'a katılarak kendisini feshetmiştir.

1909'da yurt dışı merkezli kurulan 'Islahatı- Esasiye-i Osmaniye Fırkası' Hürriyet ve İtilaf ile yaptığı görüşmeler sonrası kapanmıştır.

II. Meşrutiyet sonrası kurulan önemli cemiyetlerden biri de 'Ahali Fırkası'dır. 1910'da kurulan fırka 1911'de Hürriyet ve İtilaf fırkasına dönüşmüştür.

İttihat ve Terakki'yi ortadan kaldırmak için kurulan 'Osmanlı Sosyalist Fırkası' amacı doğrultusunda Hürriyet ve İtilaf'a destek olmuştur.

II. Meşrutiyet'in önemli aktörlerinden olan 'Hürriyet ve İtilaf Fırkası' da 1911'de İstanbul'da kurulmuştur. Türk Siyasal tarihinin en önemli muhalefet hareketi olarak anılabilir. İttihat Terakki'ye karşı muhalefet hareketinin önemini yitirmesiyle fırka ortadan kaybolmuştur²⁴.

Ordu siyaset ilişkisini gösteren Türk tarihindeki önemli gelişmelerden olan, 'Halaskar Zabitan Grubu' II. Meşrutiyet'in en bunalımlı dönemi sonrası ortaya çıkmıştır. 1912'de İstanbul Merkezli kurulmuştur ve kurucuları genel olarak ordu mensuplarından oluşmaktadır. Balkan savaşlarındaki acı netice sonrası, İttihat Terakki'nin iktidarını

²² Yücel, *a.g.e.*, s.6-7

²³ Türkiye'de Siyasal Gelişmeler, c.1, *a.g.e.*, s286-287

²⁴ Yücel, *a.g.e.*, 7-9

tekrar sağlamaştırması sonucu, gizli bir şekilde çalışan ihtilal cuntası hüviyetindeki grup dağıtılmıştır²⁵.

Meşrutiyet dönemi kurulan ‘Milli Meşrutiyet Fırkası’ da ilk milliyetçi fırkadır. 1912’de İstanbul merkezli kurulmuştur. Çeşitli imkânsızlıklar nedeni ile uzun süre ayakta kalamamıştır. Ancak bazı üyeleri mütareke dönemi çeşitli oluşumlarda yer almışlardır²⁶.

1.4. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ SİYASAL HAREKETLER

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşını kaybettikten sonra 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesini imzalamış ve savaştan çekilmiştir. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede Anadolu’daki durum, savaşın kazananı emperyalist ülkelerin Osmanlı Devleti’nden bıraktıkları ile yetinen İstanbul Hükümeti ile vatanın toptan kurtuluşu için mücadele eden Millî Mücadele yanlılarının sergilediği tutumdur.

Mondros Mütarekesi’nin ağır şartlarının uygulamaya konulması ile birlikte, İstanbul hükümetinin de bu duruma engel olamayışı, Türk Milleti’ni örgütlenmeye götürmüştür²⁷. Henüz sürecin başında Milli Ahrar, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist, Osmanlı Mesai, Hürriyet ve İtilaf, Milli Türk, Osmanlı Çiftçiler Cemiyeti ve Türkiye Sosyalist Partileri gibi özgürlük, milliyetçilik ve refah gibi kavramları temel alan partiler kurulmuştur²⁸. Ancak bu döneme yön veren en önemli oluşumlar Müdafaa-ı Hukuk cemiyetleridir. Türk Milleti hakkında alınan kararlara bir tepki olarak ortaya çıkan bu cemiyetler bölgesel kurulmalarına karşın ülke bütünlüğünü sağlamayı misyon olarak belirlemişlerdir. Bazılarının temelinde, siyaset sahnesinden çekilmiş olmalarına rağmen İttihat ve Terakki üyeleri de yer almaktaydı. Bu cemiyetler başlangıçta olası işgal bölgelerinde varlık gösterirken daha sonra tüm ülkeye yayılmışlardır²⁹.

Trakya Paşaeli Müdafaa-i Osmaniyesi, İzmir Müdafaa-i Hukuk Milliye Cemiyeti, Kikyalılar Cemiyeti, Vilayat-ı Şarkıye Müdafa-i Hukuk Cemiyeti, Trabzon Muhafaza-i Hukuk Milliye Cemiyeti önde gelen müdafaa-i hukuk cemiyetlerindendir.

Bu cemiyetlerin en önemli özellikleri; silahlı mücadeleden ziyade propaganda yoluna başvurmaları ve önce kendi bölgelerinden yola çıkarak vatanın bütünlüğünü

²⁵ Türkiye’de Siyasal Partiler, c.1., a.g.e., s.344-366

²⁶ Türkiye’de Siyasal Partiler, c.1., a.g.e., s.381-384

²⁷ Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004, s.139

²⁸ Kaştan, a.g.m., s.92

²⁹ Yalçın, a.g.e., s.139-140

savunmalarıdır. Türklük duygusundan yola çıkarak, millî bütünleşmeyi amaçlamışlardır. Bu cemiyetlerin bünyesindeki eski İttihatçıların Turancılık düşüncesi, Atatürk Milliyetçiliğine dönüşmüştür³⁰.

1.5. TÜRKİYE CUMHURİYETİ TEK PARTİ DÖNEMİ SİYASİ PARTİLER

1.5.1. TEK PARTİ DÖNEMİ

Amasya'da Salih Paşa'nın Temsil Heyeti ile görüşmesi sonucu Müdafaa-i Hukukçular resmen tanınmış oldular. Görüşmede imzalanan protokol sonucu Aralık 1919'da genel seçim yapılmış ve son Osmanlı Mebusan Meclisi İstanbul'da çalışmalarına başlamıştır. Misak-ı Millî kararlarının kabulü sonrası, zaten İtilaf Devletlerinin yoğun baskısı altında bulunan Meclis, çalışma halindeyken basılıp dağıtılmıştır. Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması sonucu, Ankara'da olağanüstü yetkiye sahip kurucu bir meclisin açılması kararlaştırılmış ve 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açılmıştır³¹. 1919 seçimleri geçerli sayılıp o vekillerden Ankara'ya ulaşanların katılacağı çalışmalara, yeni yapılacak olan seçimleri kazanan vekillerin de katılmasıyla Meclis çalışmalarına başlamıştır. Her kesimden katılımın olduğu vekiller arasında farklı fikir akımları da yaygındı. Başlangıçta Meşrutiyet'teki fırka hareketlerinin olumsuz yansımalarının olduğunu düşündükleri için bu tür partileşme olayına karşıydılar. Ancak Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin üyeleri arasında gruplaşmalar ortaya çıkmıştır. Birinci ve İkinci grup olarak iki ana grup, bunun yanında da Türkiye Komünist Partisi, Tesanüt, Yeşil Ordu gibi diğer gruplar kurulmuştur³².

1.5.1.1. Cumhuriyet Halk Fırkası

Cumhuriyet Halk Fırkası, Cumhuriyet tarihinin ilk siyasi partisi olması dışında, Cumhuriyetin siyasal gelişmelerini şekillendirmesi açısından da oldukça önemlidir. Millî Mücadele'nin başarılı bir şekilde sonuçlanması neticesinde, Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni fırkaya dönüştürmesi ile ortaya

³⁰ Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1984, s.126-132

³¹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler (Mütareke Dönemi)*, c.2, İletişim yay., İstanbul, 1999, s.39-41

³² Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler 1876-1038 (Mütareke Cumhuriyet ve Atatürk)*, c.2, Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul, 2009, s.86-89

çıkmiştir. Mustafa Kemal'in Aralık 1922'de Halk Fırkası adını da kullandığı bir konuşmada, Millî Mücadeleyi yürüten kadronun, Halk Fırkası kadrosu olduğu ve aynı kadronun ülkenin çağdaşlaşmasını sağlayacağını ifade etmiştir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin partiye dönüştürülme konusu devam ederken, Nisan 1923'de yapılacak seçimlerden önce Mustafa Kemal'in yayınladığı Dokuz Umde olarak anılan beyanname sonrası, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bütün şubelerine cemiyetin Halk Fırkası'na dönüştürülme kararı bildirilmiştir.

Seçim sonrası Halk Fırkası'nın tüzük çalışmaları başlatılmış ve 9 Eylül 1923 tarihinde Fırka Nizamnamesi kabul edilip fırka resmen kurulmuş, Halk Fırkası başkanlığına da Mustafa Kemal seçilmiştir³³. 10 Ekim 1924 tarihinde 'Cumhuriyet' fırka adına eklenerek 'Cumhuriyet Halk Fırkası' adını almıştır. 1935 yılında da Fırka yerine parti kelimesi getirilerek 'Cumhuriyet Halk Partisi' adını almıştır³⁴. Halk Fırkası kuruluşundan 1950'ye kadar 27 yıl boyunca tek parti iktidarını sürdürmüştür. Halka rehber olarak çağdaşlaşmayı amaç edinen partinin örgütlenişi, otoriter yönüyle İttihat Terakki'ye de benzetilmektedir. 1925'te mevcut il, ilçe teşkilat yapısına 74 ili 14 mıntıkaya ayırarak örgütlenmeye gitmiştir. 1936'ya gelindiğinde ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 8'i partiye üye olmuştur.

Türk Devrimini halka benimsetme konusunda radikal bir eğilim içerisinde hareket eden Cumhuriyet Halk Partisi, İttihat ve Terakki'nin kültür kuruluşu olan Türk Ocaklarını kapatıp yerine 1932'de Halkevlerini açmıştır. Yine radikal eğilimi neticesinde muhalefet olabilecek kuruluşların da kapatılmasına önayak olmuştur. Cumhuriyetçilik ilkesi çerçevesince hareket eden parti, Türk Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu gibi kurumları ortaya çıkartmıştır. Halkçılık ve Milliyetçilik ilkelerini fırkaya dönüşmeden önce benimseyen parti, 1927'de partinin ikinci büyük kurultayında Cumhuriyetçilik ve Laiklik ilkelerini de parti tüzüğüne eklemiştir. 1931'deki parti kurultayında ise Devletçilik ve İnkılapçılık ilkeleri parti tüzüğüne eklenmiştir³⁵.

Milliyetçilik ilk başlarda ülkenin bağımsızlığı anlamında karşımıza çıkmaktaydı. Lozan Antlaşması'yla tam bağımsızlık sağlandıktan sonra, milliyetçiliğin bir kimlik olarak ulus tanımında bazı sorunlar oluşturduğu görüldü. Türk Ocaklarında belirlenen Türk kimliği, vatanseverlikle şekillenen ve İslami kökleri barındıran bir yapıya sahipti.

³³ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut yay., İstanbul, 2012, s.65-74

³⁴ Yücel, *a.g.e.*, s.25

³⁵ Uyar, *a.g.e.*, s.76-81

İşte yukarda bahsedilen Halkevleri de bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Türk kimliğini İslam ve Osmanlı tarihsel içeriğinden arındırıp laik bir yapıya büründürmek amaçlanmıştır.

Laiklik ilkesi de Cumhuriyet Halk Partisi için oldukça önemlidir. Rejime karşı algılanan her tehditte Laiklik ilkesine başvurulmuş, her türlü muhalefeti bastırmak için gerekçe olarak laiklik kabul edilmiştir³⁶. 1924 yılında kurulan Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası ve 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası denemeleri dışında Demokrat Parti'nin kuruluşuna kadar tek parti olarak Türk Siyasi hayatına yön veren partiye 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını kaybetmesinden itibaren İsmet İnönü genel başkan olarak seçilmiş ve 1972'ye kadar görevini devam ettirmiştir³⁷. Parti günümüzde de Türk Siyasi hayatı içerisinde yer almaktadır.

1.5.2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

1.5.2.1. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası

Kurucu bir anayasa olan Teşkilat-ı Esasiye'nin 1924'e gelindiğinde yerini yeni anayasaya bırakması ve 1924 anayasasının da çok partili hayatın önünü açması yeni parti çalışmalarına ortam hazırlamıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyet'inin ilk çok partili hayata geçiş denemesi gerçekleşmiştir. 17 Kasım 1924'te genel başkanlığını Kazım Karabekir'in yaptığı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur³⁸.

Fırkanın kurulduktan sonra yayınladığı parti beyannamesinde liberal demokrasinin savunulduğu görülmektedir. İttihat Terakki'nin ekonomi dışında liberal politikası Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasında ekonomiyi de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Fırkanın ılımlı politikasının bir sonucu olarak bakıldığında Fırka Adem-i Merkeziyetçilik'ten bile izler taşımaktadır.

Gazi Mustafa Kemal'in kayda değer bir görüşleri olmadığı gerekçesi ile eleştirdiği fırkanın³⁹ ortaya çıkışına bakıldığında sosyo-ekonomik ve siyasi nedenlere dayandığı görülmektedir. Savaştan yeni çıkmış ülke insanları refah bakımından arzu edilen konumda değildi, tam bağımsızlık kazanıldıktan sonra, ülkenin bayındır hale getirilme

³⁶ Kemal H. Karpat, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2007, s.66-67

³⁷ Yücel, *a.g.e.*, s.26

³⁸ Yücel, *a.g.e.*, s.26

³⁹ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015, s.108

işine henüz başlandığı, daha aşar vergisinin bile kaldırılmadığı bir ortam söz konusuydu ve kırsaldaki halkın sıkıntıları devam etmekteydi. Siyasi olarak da özellikle İsmet Paşanın başını çektiği sert yönetim liberalleri rahatsız etmekteydi. Bu durum da partinin kurulmasına ortam hazırlamıştır⁴⁰.

Kurulması ile birlikte, kısa bir sürede üye sayısını artıran fırka bünyesine 28 milletvekili katmıştır⁴¹. Ancak 1925 Şubatı'nda Doğu Anadolu'da çıkan Şeyh Said İsyanı ile fırka kapatılma sürecine girmiştir. Fethi Bey hükümetinin isyan ile alakalı aldığı kararları Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası da desteklemiştir. 4 Mart 1925'te gerçekleşen hükümet değişikliği sonucu İsmet Paşa hükümeti kurulmuş, Takrir-i Sükûn kanunu çıkartılmış ve İstiklal mahkemeleri kurulmuştur. İsyân bastırılmış, ancak istiklal mahkemeleri kararına göre isyanı kışkırtmakla ve gericilikle suçlanan parti Hükümet tarafından 3 Haziran 1925'te Takrir-i Sükûn kanununa dayanılarak kapatılmıştır⁴².

1.5.2.2. Serbest Cumhuriyet Fırkası

Mustafa Kemal'e göre parti, ulusun geleceğine dair tüm fikirleri mensuplarına götürmelidir, halkın yalnız bırakılması, halka fikirlerin götürülmemesi, beklenen ilerlemenin gerçekleşmemesine neden olur. Ayrıca demokrasinin yerleşmesi için partilerin seçim sistemini benimsemeleri ve buna uygun hareket etmeleri gerekmektedir. Ayrıca partilerin hükümeti denetim mekanizması içerisinde yer alması gerektiğini söylemektedir.

Bu gerekçelerle Mustafa Kemal'in yakın dostu Fethi Bey'den bir parti kurması istemesi sonucu Serbest Cumhuriyet Fırkası fikri ortaya çıkmıştır⁴³. Mustafa Kemal yeni parti fikrini ilk kez Yalova'da düzenlenen bir kokteylde ortaya koymuştur. Fethi Bey Mustafa Kemal ile aynı ideolojik kavramları benimsemiş, daha liberal görüşlere de sıcak bakan biridir.

Fethi Bey'in Mustafa Kemal'e bağlılığını bir kenara bırakırsak onu Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ayıran nokta İsmet Paşa'nın politikalarıydı. Uygulanan politikaya liberal bir bakışla sürekli eleştiri getirmekteydi. Serbest Fırka da bu ortam içerisinde ortaya çıktı. Parti Mustafa Kemal tarafından düşünülmüş, partinin kurucusu Fethi Bey

⁴⁰ Yürük, *a.g.e.*, s.195.

⁴¹ Yücel, *a.g.e.*, s.27

⁴² Uyar, *a.g.e.*, s.117

⁴³ Karpat, *a.g.e.*, s.62

yine Mustafa Kemal tarafından görevlendirilmiş, partinin ileri gelen isimlerinden bazıları yine Mustafa Kemal tarafından belirlenmiş olup hatta partinin kuruluş beyannamesi de iktidarın lideri İsmet Paşa ve Fethi Bey iş birliği ile ortaya çıkartılmıştır. Parti programının belirlenmesinde, partinin ne kadar yardım alacağı konusunda, Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası deneyiminden yararlanılarak partinin karşılaşacağı baskılar konusunda da yine Mustafa Kemal'in desteği söz konusudur⁴⁴.

Görüldüğü gibi kendiliğinden bir muhalefet hareketi olarak değil yapay bir şekilde ortam oluşturulan Serbest Cumhuriyet Fırkası resmî olarak İstanbul'da 12 Ağustos 1930'da kurulmuştur. Doğal yollarla ortaya çıkmamasına rağmen kısa zamanda gelişmiş ve halkın yoğun bir şekilde desteğini kazanmıştır. Küçük bir muhalefet hareketi olarak tasarlanan partinin kısa süre içerisinde büyümesi ve söylemleri iktidarı rahatsız etmeye başlamıştır. Özellikle Fethi Bey muhalefetle yetinmeyip iktidara talip olduklarını açıklamıştır. Engellenmeye çalışılan İzmir mitingi sırasında yaşananlar, özellikle gerçekleşen olayda çocuğu ölen bir babanın partiye verdiği destek, kuruluşundan hemen sonra gerçekleşen belediye seçimlerinde başarılı olup 22 seçim bölgesini Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kazanması Cumhuriyet Halk Fırkası'nın fırkaya karşı sert bir tutum takınmasına neden olmuştur.

Parti yayınladığı broşürde Cumhuriyetçi, Milliyetçi ve Laik olduğunu belirtmiş, yoksulluk içerisindeki halkın refah düzeyinin artırılacağı vurgulanmıştır. Başka bir bildiride de Halk Fırkası'nın siyasi konularda aşırı merkezîyetçi, iktisadi konularda da radikal olduğuna vurgu yapılmış, ancak Serbest Cumhuriyet Fırkasının hem siyasette hem de iktisadi konularda ılımlı bir yol izleyeceği belirtilmiştir⁴⁵. Amaçlanan misyonu Cumhuriyet Halk Fırkası'nı denetlemek olan fırkanın gerek basında gerek halk arasında fazlaca destek bulması ve iktidar hevesi neticesinde iktidarın tepkisi ile karşılaşan fırka, Halk Fırkası'nın idarecilerinin, partinin doğrudan Mustafa Kemal'e meydan okuduğu iddiasını ortaya atmışlar, partinin bütün yapılan yeniliklerin karşısında olduğunu belirtmişler, kanıtları olmasa dahi söylemlerini haklı göstermeyi başararak Fırkanın kapatılmasını sağlamışlardır⁴⁶.

⁴⁴ Yürük, *a.g.e.*, s.228-229

⁴⁵ Uyar, *a.g.e.*, s.120-122

⁴⁶ Karpat *a.g.e.*, s.63

1.5.2.3. Demokrat Parti ve Çok Partili Hayat

Refik Koralan, Adnan Menderes, Celal Bayar ve Fuat Köprülü tarafından kurulmuştur. 7 Ocak 1946 da kurulan parti 14 Mayıs 1950 de yapılan seçimlerde iktidara gelmiş ve 1960 yılında gerçekleşen darbeye kadar da iktidarda kalmıştır. Demokrat Parti'nin kurulması ile birlikte ilk kez gerçek manada çok partili hayatla tanışan Türkiye Cumhuriyeti'nde o tarihten itibaren sosyal yapı da değişmeye başlamış; seçkin uğraşı olmaktan çıkan siyaset geniş halk kitlelerine yayılmıştır. Millî burjuvazinin oluşmaya başladığı dönemde yine aynı dönemdir⁴⁷. Her alanda sosyal dengeleri değiştiren çok partili hayat basın alanında da kendini göstermiştir.

⁴⁷ Yücel, *a.g.e.*, s.29

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK TARİHİNDE ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

2. OSMANLI DEVLETİ'NDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE ÇOCUK DERGİLERİ

2.1. CUMHURİYET ÖNCESİ ÇOCUK DERGİLERİ

1923'ten itibaren, Türk milletinin sosyal, siyasal, kültürel alanlarda köklü değişikliklere uğradığı önemli bir dönem başlamıştır. Dağılan bir imparatorluktan çağdaş bir ulus devlete geçişin izlerini her yönüyle taşıyan bu dönemde, Türk toplumunun modern bir toplum haline gelebilmesi için birçok yenilik yapılmıştır. Yeniliklerin kalıcı olması ve yeni yetişen bireylere devredilmesinde şüphesiz eğitimin rolü çok büyüktür. Çağdaşlaşma hedefinin en önemli kısmı eğitim yolu ile gerçekleştirilmiştir. Fakat eğitim sadece okul odaklı değildir. Çünkü bu sürede sadece çocukların eğitimine değil, toplumun tamamının eğitimine değer verilmiştir. Bu dönemde kitle iletişim araçları toplumun tamamına ulaşmakta kolaylık sağladığı için harf inkılâbı sonucu süreli yayınlar önem kazanmıştır. Dönemin ileri gelen aydınları kitle iletişim araçları aracılığı ile bu çağdaşlaşma hareketinin mimarı haline gelmişlerdir. Cumhuriyetin ilanı ile 'çağdaşlaşma ve çağdaş uygarlıklar düzeyini aşma' hedeflenirken, kitle iletişim araçları önemli bir göreve sahip olmuştur.

Toplumda erişkinliğe ulaşmamış bireyler olarak kabul edilen çocukların kendilerine özgü ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlardan biri de onlar için yararlı olan çocuk yayınları/edebiyatıdır.⁴⁸Çocuk gazete ve dergilerinin çocuk edebiyatını oluşturan yayınlar arasında büyük önemi vardır. Çocuk gazete ve dergileri; biri yetişkinler tarafından çocuklara hazırlanan dergi ve gazeteler, diğeri çocukların iş bölümü yaparak öğretmenlerin de desteğiyle çıkardıkları okul gazete ve dergileri, bir diğeri de eğitim amacıyla başka bir deyişle çocukların derslerine yardımcı olmak amacıyla çıkarılan eski

⁴⁸ Çocuk Edebiyatı: Çocuğun gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak onların hayal dünyalarına hitaben çocuğun anlama ve kavrama yeteneklerini geliştiren, çocukları hem eğitip hem de eğlendiren yazılı ve sözlü eserlerin tümüne verilen addır. Demirel, Ö., *Öğretme Sanatı: Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Pegem A. Yayıncılık, Ankara, 2019, s.

adıyla ünite dergileri olmak üzere üç çeşittir⁴⁹. Cumhuriyet öncesi çocuk dergilerinin yayın hayatı çok uzun yıllar sürmemiştir. Birkaçı haricinde büyük bir kısmı 20. sayıya dahi gelememiştir. Pek çok dergi zor şartlar altında yayımlandığı için daima okuyuculardan dergiye abone olmalarını talep etmişlerdir. Bu dönem çocuk dergilerinin büyük bir çoğunluğu çocuklara karşı çok saygılı olmuşlar ve onları geleceğin büyükleri olarak görmüşlerdir. Çocuklar daha o yaştan başlayarak memleket meseleleriyle ilgilenmeye alıştırmak istenmiştir⁵⁰.

2.1.1. Tanzimat Dönemi (1839-1876) Çocuk Dergileri

XIX. yüzyıldan itibaren Batı'dan yeni fikirlerin ve edebî türlerin alınmaya başlanmasıyla Türk çocuk edebiyatı, gazeteden doğmak suretiyle ortaya çıkmıştır. Tanzimat döneminde gazeteciliğin gelişmesiyle birlikte ilk çocuk gazeteleri ve çocuk dergileri de görülmeye başlanmıştır. İlk süreli çocuk yayımları haftada bir ya da on beş günde bir çıkmalarına rağmen bunlar daha çok gazete gibi düşünülmüş dolayısıyla toplumun zihnine çocuk dergisi kavramının yerleşmesi biraz zaman almıştır. Bir kısmı resimli olan dergilerin içeriğine bakıldığı zaman seçilen konu başlıkları ile içerik ve materyaller okulda verilen eğitimi tamamlamaya çalışan bir içerikle hazırlandığı görülmektedir. Dergilerde hem okul eğitimini destekleyen hem de öğretici ve eğlence içerikli metinlere yer verilmiştir⁵¹.

Çocuklar için yazılmış yayımların tümü olan dergiler⁵²; Çocuklara Mahsus Gazeteye kadarki süreçte, işledikleri konu ve kullandıkları dil açısından birbirlerine çok benzedikleri için 'İlk Dönem Dergisi' olarak ifade edilmişlerdir⁵³. İlk dönem çocuk dergileri şunlardır: Mümeyyiz (15 Ekim 1869), Hazine-i Eftal (1873-1874), Sadakat (23 Nisan 1875), Eftal (4 Haziran 1875), Ayine (14 Kasım 1875), Arkadaş (9 Ekim 1876), Tercüman-ı Hakikat (1880), Aile (27 Mayıs 1880), Bahçe (22 Ekim 1880), Çocuklara Arkadaş (1 Nisan 1881), Çocuklara Kıraat (23 Aralık 1881), Vasıta-ı Terakki (28 Nisan 1882), Mecmua-i Nevresidegân (1882/1883), Eftal (14 Ocak 1886), Teşvik (19 Nisan

⁴⁹ Yıllar, Ö. ve Turan, L., *Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi Yayınları, 2015, s.47

⁵⁰ İsmet Kür, *Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları*, Atatürk Kültür Merkezi yay., Ankara, 1991, s.240

⁵¹ Cüneyd Okay, *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, Kitabevi yay., İstanbul, 1999, s.17

⁵² Meral Alpay, *Türk Çocuk Edebiyatı, Güney Doğu Araştırmaları Dergisi*, 1980, s.80, s.172

⁵³ Öztürk Emiroğlu, "Tanzimattan 1928'e Kadar Yayımlanan Çocuk Dergileri Üzerine Bir İnceleme", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1992, s.92-13.

1986), Numünei Terakki (7 Nisan 1887), Debisten-ı Hired (14 Nisan 1887), Çocuklara Talim (16 Aralık 1887), Parça Bohçası (1889/1890), Mektep (7 Ağustos 1891) ayrıca Hadika gazetesinin çocuk ilaveleri gibi çocuk dergileri popülerliklerini eğitici okuma kaynakları olarak nitelendirilmelerinden kazanır. Ayrıca dergiler, okuyucunun özel ilgi ve merakına uygun yazılara daha kolay ulaşılmasını sağlamaktadır.

Türker Acaroğlu, 1896'da Selanik'te N. Vecdi takma adı ile Necip Necati'nin *Çocuklara Rehber* isimli çocuk dergisini yayımladığı bilgisini vermektedir⁵⁴. Ancak, bu dergi kataloglarda yer almamakta, iki kaynakta isim olarak geçmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde *Türk* adlı çocuk dergisinin tarihi 1894 olarak verilmesine rağmen, katalogda 26 Eylül- 3 Teşrinievvel 1329 (9-16 Ekim 1913) olarak geçmektedir⁵⁵. Zahit tarafından 1886'da Bursa'da çıkarılan Mecmua-i Mükamele ile Kitapçı Arakel ve Muallim Naci tarafından 1888'de İstanbul'da çıkarılan Vezâif-i Ebeveyn Yahut Lahika-i Kıraat ve Mekteb-i Edeb adlı iki yayın ismi verirse de bunlar kataloglarda yer almamaktadır. Okay'ın ⁵⁶ eserinde geçen Mehmet Şemsettin'e ait Çocukların Cuma Günü Mektebi de kitap niteliğinde bir eserdir Terakki gazetesinin çocuk ilavesi olarak çocuk dergileri arasında sayılan 16 Aralık 1870 tarihli Terakki Eğlencesinde⁵⁷ ise "eğlence ve uhdûkeye dair gazete" kaydı vardır. Ali Raşit tarafından on iki sayı olarak çıkarılan bu süreli yayın, aynı kişinin daha önce çıkardığı Terakki'nin (13 Mayıs 1870, on üç sayı) devamıdır⁵⁸.

Eski harflerle sahip çocuk dergileri genellikle dönemin siyasi ve sosyal hayatından hareketle basılmışlardır. 49 sayı çıkan ve Türk Basın tarihinde ilk çocuk ve eğitim dergisi olarak değerlendirilen *Mümeyyiz* dergisi, çocukların eğitimi üzerine durmuş, eğitim ve öğretim yazıları içermiştir. 15 Ekim 1869'da (Hicrî 9 Recep 1286) yayın hayatına başlayan Mümeyyiz kendinden sonraki çocuk dergilerine kıyasla daha uzun ömürlü olmuştur. Son sayısı 14 Ekim 1870'de (Hicrî 19 Recep 1287) yayımlanmıştır. Mümeyyiz, aslında mümeyyiz adıyla yayımlanan bir gazetenin Cuma günleri çıkan bir ekidir. Genellikle 4 sayfadan oluşan ve çocukların ilgisini çekmek için her bir sayfası farklı kâğıtlara basılan dergi, kısa bir süre 8 sayfa olarak da çıkmıştır. İstanbul'da Sıtkı

⁵⁴Türker Acaroğlu, *Çocuklar İçin Süreli Yayınlar*, Türk Dili, Ankara, 1970, s. 459-460

⁵⁵ Hasan Duman, *Osmanlı Türk Süreli Yayınlar Gazeteleri*, Ankara Enformasyon ve Dökümantasyon hizmetleri Vakıf Yayınları, Ankara, 2000, s.882

⁵⁶ Okay, a.g.e., s.65-67.

⁵⁷ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi*, Adım Matbaası, Ankara, 1967, s.1967, 111-112

⁵⁸ Duman, a.g.e., s. 832-835.

tarafından yayımlanan dergide hicri yılın yanında miladi tarih de verilmiştir. Yazar kadrosu Sıdkı, Tevfik, Nedim, Emin, Hamit, Ahmet Faik, Latif, Rıfat, Süleyman Faik ve Hulusi'den oluşmaktadır. Derginin yönelik olduğu kesim ise mahalle mektebi ve Rüştîye öğrencileridir. Mümeyyiz'de fabl ve masallara, ansiklopedik bilgi içeren metinlere okullardan haberlere, okuyucuların (velilerin) mektuplarına, bilmecelere, öğretici metinlere, Latife başlıklı fıkralara, savaşlarla ilgili haberlere, ilanlara ve reklamlara, ayrıca okuyuculardan gelen yazılarına da yer verilmiştir. Dergide üzerinde çok durulan konulardan biri eğitimde başarılı öğrencilerin isimlerinin dergide yer almasıdır. Çocuk eğitiminin amaçlandığı hikâyelerin bir kısmı derginin yazarlarına bir kısmı ise okurlara aittir. Bunlar 'hikâye' veya 'kıssa' başlığı taşımaktadır. Dergide yer alan fablların bir kısmı da çeviridir. Mümeyyizin üzerinde durulması gereken bir diğer özelliğiye, hayat mahsulü birtakım faydasız sözlerden ibaret olduğu gerekçesiyle şiire yer vermeyişidir. Dergide şiir yerine matematik, coğrafya açık bir Türkçe ile yazılmış ahlak kitapları ile gerçek tarihi söz konusu eden eserlerin okunması ve yabancı dil öğrenilmesi tavsiye edilmiştir⁵⁹. Okullarda dayanın yasaklandığı eğitimin sadece erkekler için değil, kız çocuklar için de kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır. Dergi çocukların okumalarını kolaylaştırmak için bir süre hareketli olarak basılmış, ancak maliyeti arttırdığı gerekçesi ile daha sonra bundan vazgeçilmiştir⁶⁰.

Çocuklara yönelik ilk dergi olması nedeniyle dergide pek çok hatanın bulunabileceğini, mükemmellik iddiasının olmadığını kusurlarını ve eksiklerini zamanla kazanacağı tecrübe ile gidereceğini derginin yayımcısı olan Sıdkı Efendi ilk sayısındaki 'ihtar' başlıklı yazısında belirtmiştir. Derginin özellikle üzerinde durduğu konular; okuma-yazmanın önemi, ilim öğrenmenin ve o dönemlere bir daha geri dönülemeyeceğinden iyi değerlendirilmesinin gerekliliğidir. Pek çok hikâyede, peygambere tazim, padişaha itaat, anne babaya hürmet, akrabalara yakınlık, çalışmanın fazileti, kin, öfke, okuldan kaçmanın kötülüğü, içki ve kumarın zararları, temizliğin önemi, fakirlere yardım etmenin gerekliliği gibi insanları dünya ve ahirette mutluluğa kavuşturacak değerler aktarılmaya çalışılmış, bu değerler hikâye yoluyla verilerek çocukların dikkatini çekmek amaçlanmıştır. Mümeyyiz dergisi normal süreçte çıkardığı

⁵⁹ Şeyma Yaşar, "İlk Çocuk Dergilerinden Mümeyyiz", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001, s.14

⁶⁰ Acaroğlu, a.g.e., s.459; Emiroğlu, a.g.e., s.1-18; Yaşar, a.g.e., s.12-20; Duman, a.g.e., s.632; Yavuz Bayram, Türk Edebiyatı'nın İlk Çocuk Dergisi Mümeyyiz, Hece (Çocuk Özel Sayısı), 2005, s.484-499.

dergilerin haricinde bir de bunlardan farklı olarak bir nüsha bastırmıştır. Bundan kazanılan geliri de tamamen fakir çocukların giydirilmesine harcanmıştır. Bu davranış dergide çocuklara sadece kuru kuru nasihat vermekle yetinilmediği, onlara sosyal yardımlaşma da örnek teşkil etmek istediklerini göstermiştir. Dergide yer alan pek çok hikâye konuları itibariyle bugün bile çocuklara hitap edebilecek, onları eğlendirebilecek özelliklere sahiptir.

Tanzimat döneminde ikinci çocuk dergisi olarak tanımlanabilecek bir diğer dergi ise *Hazine-i Eftal*dir. Bu dergi kataloglarda yer almamakta olup tek sayısı bulunmaktadır. *Hazine-i Eftal* için herhangi bir tarih belirtilmemesine rağmen yayımlanan kitap ve dergi ilanları 1873 veya 1874 tarihini vermektedir. Bu derginin amacı çocuklara fayda sağlamak olup derginin yazarları ise Mekteb-i Fünun Harbiye'nin öğrencilerinden Kandiyeli Ali Refik ve Çengelköylü Şerafettin'dir ⁶¹ Dergi hem kadınlara hem de çocuklara hitap edecek biçimde hazırlanmıştır⁶²

Bu döneme ait bir başka dergi *Ayine*'dir. Mustafa Bey tarafından çıkarılan ve 41 sayısı bulunan *Ayine*, 14 Kasım 1875'te çıkmaya başlamıştır. İmtiyaz vekili Mahmut Hamdi Bey olan *Ayine*'nin çıkış amacı haber vermekten daha çok bireyi eğitmeye yöneliktir. Kadın ve çocuk dergisi⁶³ olan ve her bir sayısı 4 sayfadan oluşan *Ayine*'nin, kadın kısmının çocuklar için ayrılan köşeden daha fazla olduğu görülmekte ise de ⁶⁴ gazetenin geneline bakıldığı zaman toplumun her tabakasına yönelik haber, eğitici yazılar, sosyal ve siyasi olaylar, latifeler, matematik soruları vb. içerdiği anlaşılmaktadır⁶⁵.

2.1.2. Meşrutiyet Dönemi (1876-1918) Çocuk Dergileri

Meşrutiyet dönemine kadar saltanatın yanında yer alan bu dergilerde, toplumun aksayan yönleri ve yanlış uygulamaları uygun bir üslupla dile getirilmiştir. Meşrutiyet dönemi çocuk dergileri şunlardır: İlki 22 Ekim 1880'de çıkmaya başlayan *Bahçedir* ve 40 sayı sürmüştür. Yazı işlerinden sorumlusu Nihal Avni, imtiyaz sahibiyse Kemal Efendi'dir. Derginin çıkış amacı gazeteciliğin gelişmesi ve ülkenin ilerlemesidir. Bilim

⁶¹ Okay, a.g.e., s.37-38)

⁶² Yalçın Alemdar ve Aytaş Gıyasettin, *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s.211

⁶³ Duman, a.g.e., s.160)

⁶⁴ Okay, a.g.e., s.44-45

⁶⁵ Ayşe Bozkurt, 93 Harbi Eşiğinde Selanik'te Bir Kadın Dergisi, Kebikeç, Ayine, 2007, s.77

ve fenni önceleyen ve resimli olan dergide çocukların canı sıkılmasın diye edebiyata ve faydalı eğlence sayfalarına da yer verileceği söylenmiştir. ‘Mütenevva’ başlığı altındaki yazılarda hikâye ve masal unsurları yer alır. Soru cevap yöntemi bu dergide de uygulanmıştır. Eğitici, bilgilendirici ve eğlendirici ürünleri ve Batı dillerinden çeviri hikâyeleriyle Avrupai bir dergi görünümündeki Bahçe, önemli çocuk dergilerindendir. Çocuklara yönelik dergilerin önemine değinilmiştir. Çeşitli ülkelerin okuma yazma oranlarını gösteren fakat Osmanlı Devleti’nin yer almadığı çizelge de Bahçe’de dikkat çekmiş sayfalardandır⁶⁶.

H. Tayfur, S. Asaf ve Y. Vesfi’nin yayına hazırladığı bir başka dergi ise 1881’de yayım hayatına adım atan Mecmua-i Nevresidegan dergisidir. Rüştîye ve idadiler için okuldaki derslere yardımcı olmak amacıyla çıkarılan bu derginin sadece dört sayısı kütüphanelerde bulunmaktadır. Dergide tarih, hesap, coğrafya ve din dersiyile alakalı yazılar ve sorular yer almaktadır⁶⁷. Meşrutîyetin ikinci kez ilanına doğru 26 Ocak 1905 yılında yayımlanmaya başlayan başka bir dergi de *Çocuk Bahçesidir*. “İmtiyaz sahibi N. Necati, olan dergide birlik ve beraberliğin önemi, memleket sömürenler, sanayileşmenin önemi işlenen konulardandır. Bu konuları söyleşi, öykü, masal, şiir, fıkra, özdeyiş, bilmeceler halinde çocukların dikkatini çekecek tarzda anlatmıştır⁶⁸.

Meşrutîyet döneminin bir başka çocuk dergisi *Musavver Küçük Osmanlıdır*. Derginin imtiyaz sahibi ve mesul müdürü, A.Şerif olup, dergi 1909 senesinde İstanbul’da çıkmıştır. Üç sayı yayınlanan derginin, ikinci nüshası kütüphanelerde bulunamamıştır. Dönemin başarılı dergilerinden biri olarak kabul edilen dergide, ahlak, tarih, coğrafya ile bilgi veren yazılar ve özlü sözler yer almaktadır. Dergi fikirleri ve bilgileri, öykü ve soru cevap şeklinde aktarmıştır⁶⁹.

1910’da İstanbul’da yayım hayatına başlayan bir başka dergi ise *Mekteplilere Arkadaş* dergisidir. Derginin müdürlüğünü Midhat Sadullah yapmış yazı işleri müdürlüğünü de Osman Fahri yürütmüştür.⁷⁰ Dergide sohbetler, eğlenceler, tiyatrolara dair yazılar, derslerle ilgili bilgiler, millî tarih ile ilgili yazılar, sağlık yazıları, romanlar, şiirler ve bilmeceler bulunmaktadır. Dergide yer alan bazı ünlü kişiler şunlardır: Cenap

⁶⁶ Okay, a.g.e., s. 53

⁶⁷ Okay, a.g.e., s.54

⁶⁸ Okay, a.g.e., s.133

⁶⁹ Kür, a.g.e., s.205.

⁷⁰ Okay, a.g.e., s.102

Şehabettin, Tevfik Fikret, Fazıl Ahmet, Hüseyin Suat⁷¹. Aynı yıl Mehmet Faik Bey tarafından çıkarılan *Arkadaş* dergisi, özenli ve dönemin baskı tekniklerinin bütün imkânları kullanılarak çıkarılmış bir başka çocuk dergisidir. 32 sayfa olarak yayınlanan derginin çıkarılan 6. sayısından sonra yeni yöneticisi Mithat Sadullah Efendi olmuştur. Derginin yazı kurulunda ise Cenap Şehabettin, Celal, Fazıl Ahmet, Hüseyin Suat, Tevfik Fikret gibi Servet-i Fünun dönemindeki yazar ve şairlerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Tevfik Fikret'in çocuk şiirleri yazmaya da bu dönemlerde başlamış olması bu akımın çocuklara verdiği önemi göstermesi bakımından oldukça dikkat çekilmesi gereken bir husustur⁷².

1913 yılı çocuk dergileri açısından verimli bir yıl olmuştur. Nitekim bu yıl pek çok dergi yayımlanmıştır. Bunlardan biri İstanbul'da Tevfik Nureddin müdürlüğünde yayın hayatına başlayan *Çocuk Dünyası*dır. Balkan Harbi'nin çıkması sebebiyle devamlı öç, intikam gibi duyguların ön plana çıktığı anlaşılan dergide, yazılar ve şiirlerde sürekli vatan, millet konuları işlenmiştir⁷³. Derginin yazar kadrosu içinde Z. Gökalp, Aka Gündüz, E.Nejad, M.Emin, A. Ulvi gibi şöhretli isimler yer almaktadır. Dilde sadeleşmeye önem veren dergi, dilimizde yer alan Arapça, Acemce kelimeler yerine Türkçe sözler bulabilmek adına bir yarışma da düzenlemiştir⁷⁴. Bu yıllarda daha çok dönemin etkisiyle Türkçü bir çizgide ve sade bir dille yayınlanan dergi 1926'dan sonra İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ali Ulvi Elöve, Aka Gündüz, Selim Sırrı Tarcan gibi bir kısmı eğitimci tanınmış yazarların yazılarıyla yayınlanmıştır⁷⁵.

Mevcut tek sayısı bulunan *Ciddi Karagöz* dergisi, Bursa'da 1913'te yayınlanmıştır.. Dönemin problemlerinin dile getirildiği ve içeriğinde öğüt veren yazılar, şiirler, hikâyeler, yemek tariflerinin bulunduğu dergi çocuklar kadar annelere de hitap etmektedir. Dergi millî duyguları canlı tutma amacıyla harp ile ilgili bir makale tercümesi yayınlamıştır⁷⁶. Aynı yıl yayın hayatına adım atan *Çocuk Yurdu* dergisinde ise çocuklara vatan sevgisi aşılamak isteyen şiirler, tiyatro oyunları, bilmece, hikâyeler ile Balkan Harpleri konusunda görüş bildiren yazılar yer almaktadır⁷⁷. 1913'ün bir başka yayını

⁷¹ Kür, a.g.e., 243

⁷² Y. Alemdar, G Aytaş, a.g.e., s.55

⁷³ Okay, a.g.e., s.107

⁷⁴ Kür, a.g.e., s.261

⁷⁵ Y. Alemdar, G Aytaş, a.g.e., s.56

⁷⁶ Okay, a.g.e., s.114

⁷⁷ Okay, a.g.e., s.115

İstanbul’da çıkan *Mektebli* dergisidir. Savaş, vatan ve millet gibi konular işlendiği dergide, okuldaki derslere yardımcı olmak için seçilen yazılar, şiirler, oymacılık, el işleri, sağlıkla ilgili makaleler, çeşitli güncel problemleri anlatan yazılar da yer almıştır⁷⁸. Aynı yıl yayın hayatına giren bir dergi de *Talebe Defteridir*. *Çocuk Dünyası* dergisinde olduğu gibi bu dergide de öç, intikam, Balkan toprakları ve Müslüman boykotajı gibi konular işlenmiştir⁷⁹. 1913 tarihli yayımlanan ve öğretmenler tarafından yayınlanan eğitim amaçlı bir başka dergi ise *Çocuklar Alemidir*. Yine 1913’te yayın hayatına başlamış bir dergi olan ve resimli kapaklar kullanan *Çocuk Duygusu* çocuklara, insanların hep kardeş olduğu düşüncesini vermeye çalışmıştır.

1914’te çıkan ve çocuk dergileri içerisinde en küçük yaş grubunu (okul öncesi) hedef kitle olarak belirleyen *Çocuk Dostu* dergisidir. Dergide küçük çocukların anlayabileceği tarzda bütün sayfayı kaplayan resimler, çok büyük puntolarla yazılmış yazılar, basit kelimelerle anlatılmış, kolay anlaşılan hikâyeler, masallar ve bilmeceleler bulunmaktadır. 1914’te çıkan ve içerisinde hayvan hikâyeleri, çocuklara öğüt veren söyleşiler, tarihî sohbetler, gülünç fıkralar, bilmeceleler yer alan bir başka dergi ise *Mini Mini* dergisidir.

2.1.3. Mütareke ve Millî Mücadele Döneminde (1918-1922) Yayımlanan Çocuk Dergileri

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşından mağlup ayrılması üzerine 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi imzalanmış ve İtilaf Devletlerince Anadolu’nun işgaline başlanmıştır. İşgallere karşı 1919’da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Millî Mücadele başlamış ve Anadolu’nun güney, doğu ve batısında tekrar savaşlar yaşanmıştır. Anadolu, işgaller karşısında tepkisiz kalan İstanbul Hükümeti ve işgallere karşı mücadele eden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti şeklinde ikiye ayrılırken, basın da İstanbul taraftarı ve Millî Mücadele taraftarı gazeteler olarak ikiye ayrılmıştır. Basın yayın faaliyetlerinin yoğun bir şekilde devam ettiği bu dönemde çocuk dergileri de yayımlanmaya devam etmiştir. Bunlardan ilki 1918’de İstanbul’da çıkan *Küçükler* dergisidir. 8 sayı çıkan bu dergide dünya hakkında bilgi veren yazılar, sohbetler, marşlar, çocuklara yönelik şiirler, fıkralar, haberler, din dersleri, sağlık bilgileri, çocuklardan

⁷⁸ Okay, a.g.e., s.118

⁷⁹ Okay, a.g.e., s.120

gelen hikâyeler yer almaktadır. Aynı yıl çıkan bir başka dergi daha çok sıhhi ve terbiye konularına yer veren *Hür Çocuk* dergisidir⁸⁰. *Haftalık Çocuk Gazetesi* ise 1919'da Bursa'da yayımlanmaya başlamıştır. 8 sayıdan oluşan yayın, çıkış amacını memlekette olan biteni anlatmak, doğru yolu göstermek, güzeli, çirkini ayırtmaktır şeklinde özetlemiştir⁸¹.

1919'da İstanbul'da yayım hayatına başlayan bir başka dergi *Lanedir*. Amacını çocukları eğlendirip faydalandırmak olduğunu açıklayan derginin sahibi Ercüment Ekrem'dir. Küçük çocukları eğlendirme amaçlı 1920'de yayım hayatına adım atan bir dergi de *Hacıyatmazdır*⁸².

2.1.4. Tek Parti Dönemi Çocuk Dergileri (1923-1946)

Millî Mücadelenin başarıya ulaşmasının ardından 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş, yeni Türk devleti çağdaşlaşma ve milletleşme hedefiyle inkılaplara başlamıştır. Bu dönemde özellikle eğitim alanında yapılan yenilikler çocuk edebiyatına da yansımıştır. Çocuk dergilerinin bir hafta on beş gün ya da bir aylık sürelerle, çocukların ilgisini çeken güncel olay, haber veya bilimsel gelişmeleri yansıtan önemli bir araç olmaları bu dergilerin en önemli özelliğidir. Bu dönemdeki önemli dergilerden biri, çocuklara mahsus resimli mecmua olan *Bizim Mecmuadır*, 5 Nisan 1922'de yayım hayatına adım atmıştır ve 37 sayısı bulunmaktadır. Bolu'da çıkarılmaya başlanan 1923 tarihli bir dergi ise *Yeni Yoldur*. 119 sayı çıkan, amacı çocukları geleceğe hazırlamak olan dergi, çocukları Cumhuriyet konusunda da bilinçlendirmiştir.

1923'te siyasi ve toplumsal alanda hızlı gelişmeler ve köklü değişimlerin yaşanmaya başladığı bir zamanda yayın hayatına başlayan ve 18 sayı olarak yayımlanan bir başka çocuk dergisi *Musavver Çocuk Postasıdır*. İçeriğinde fıkradan bilmeceye, masaldan hikayeye, dünyadaki gelişmelerden güncel olaylara, hediyeli sorulardan oyunlara kadar birçok tarzda eğlendirici ve eğitici ürünler bulunmaktadır. 17 Eylül 1923'te yayım hayatına adım atan ancak dönemin çocuğunu yakalayamayarak sadece 4 sayı yayımlanabilen bir dergi de *Çıtı Pıtıdır*. İlk sayısı 13 Kasım 1924'te yayım hayatına başlayan *Haftalık Resmi Gazetemiz* sadece perşembe günleri ayda dört defa çıkmıştır. Dergide *Küçük Sevimli Okuyuculara* başlıklı yazısında gazetenin yayın siyaseti hakkında

⁸⁰ Okay, a.g.e., s.150-155

⁸¹ Okay, a.g.e., s.155

⁸² Okay, a.g.e., s.161-167

bilgi verilmiş, bu yazıda gazetenin para kazanmak maksadıyla çıkmadığı, çocukların okuldan kalan boş vakitlerde kendilerine yardımcı olacak, onlara arkadaş olacak ve onları eğlendirecek şekilde çıkarılmış bir gazete olduğu açıklanmıştır.

1924'te Orhan Seyfi yönetiminde yayımlanmaya başlayan *Resimli Dünya* her hafta Perşembe günleri çıkartılmıştır. 1924-1926 yıllarında haftalık ve son 7 sayısı aylık olarak yayınlanan dergi 40 sayı çıkmıştır. Resimli Dünya dergisinin ilk 21 sayısı çocuk dergisi, son 19 sayısı her kesime seslenen bir dergi olma niteliğine sahiptir. Özellikle derginin ön kapağındaki renkli görseller oldukça ilgi çekmiştir. 1925'te 6 sayı olarak İzmir'de yayımlanan bir dergi de *Mektepliler Alemidir*. İçinde bulunduğu dönemin tarihi gelişimine önem vermiş, Cumhuriyet tarihinin önemli karakterlerini sık sık resimler kullanarak tanıtmıştır⁸³.

1926'da Ankara'da yayım hayatına başlayan bir çocuk dergisi de "Türk Çocuğu"dur. Derginin sahibi Himaye-i Etfal Başkanı Doktor Fuat Umay'dır. İçinde barındırdığı öykülerde aileye, çocuklara, çevreye ve topluma kazandırılmaya çalışılan nitelikler dile getirilmektedir. Hikayelerin genelinin içeriklerinde, çocuğun hayal dünyasına hitap eden ve hayal dünyasını geliştiren hikayeler bulunmaktadır⁸⁴.

1926-1927'de ve içerisinde çeviri hikâyeler, piyesler, resimli küçük hikâyeler, bilmeceler, oyunlar bulunan *Çocuk Dünyası*dır. *Çocuk Yıldızı* 1927 tarihli olup, İzmir'de her Perşembe yayımlanmıştır. Sayfa düzeninden tarih kaydına, şiir ve hikâyelerinden resimlerine kadar 19.yüzyılda çıkan dergilerden daha kötü ve eksik bir tasarımı olduğu göze çarpan dergi on sayı çıkmıştır. ⁸⁵. Dil devriminden hemen sonra yayım hayatına başlayan "Çocuk Sesi" başlangıçta 15 günde bir, daha sonra kısa bir dönem aylık ve uzun yıllar da haftalık olarak basılmıştır. Dergi, ünlü karikatürist Alex Raymond'un oluşturduğu çizgi roman şeridi olan Flash Gordon'a sayfalarında 'Bay Tekin' ismi ile yer veren ilk Türkçe yayındır.

Afacan ise 19 kasım 1934 yılında Mehmet Faruk Gürtunca tarafından yayınlanmıştır. 7 Eylül 1939'da yine Gürtunca'nın sahip olduğu *Çocuk Sesi* dergisiyle birleşerek Çocuk Sesi-Afacan adıyla daha sonra da sadece Afacan başlığıyla yayını sürdürmüştür. Daha çok çizgi roman yayınlayan ilk dergidir. En önemli özelliklerinden biri de dergiye adını veren bir karakterin yaratılması ve acayip maceralar yaşamasıdır.

⁸³ Okay, a.g.e., s.198-199

⁸⁴ Okay, a.g.e., s.206

⁸⁵ Okay, a.g.e., s.209-212

Mustafa Kızıltan tarafından 1950 yılı sonlarına doğru *Yeni Afacan* adıyla yayınlanan haftalık dergi ise çok kısa ömürlü olmuştur. Daha sonra 1955 yılında Ceylan Yayınları tarafından fasiküller halinde yayınlanan Afacan yine fazla uzun ömürlü olmamıştır. Şarika Şilliler tarafından 1966 yılında basılan dergi, 26 sayı yayınlanmıştır. Bu kez Yaşar ve Coşar Şilliler tarafından haftalık olarak basılan Afacan, sadece 12 sayı çıkarılmıştır. 1936'da Tahsin Demiray tarafından yayınlanan bir başka çocuk dergisi *Ateştir*. Gençliğe yönelik daha magazin ve bol görsel malzemeye çıkan ve haftalık olan derginin 16 Eylül 1953'de çıkan 52. sayısı ile yayım hayatı sona ermiştir. Tahsin Demiray'ın sahibi olduğu ve haftalık bir dergi olan *Yavrutürk Çocuk Gazetesi* 2 Mayıs 1936'da yayınlanmaya başlamış, çocuklara yönelik hikaye, çizgi roman, çizgi bant, bulmaceler içermektedir. Çizgi roman kahramanlarının ortak bir macera yaşaması derginin en önemli özelliklerindendir. Bir başka özelliği ise Türk yayın tarihindeki çizgi romanlar arasında konuşma balonunu ilk defa 'Çetin Kaptan' isimli çizgi romanda kullanmış ve buna yer vermiş olmasıdır. Ayrıca, 1938 yılında 'yıllık' adı altında özel bir albümü okurları ile buluşturmuştur. Özellikle Çetin Kaptan isimli çizgi roman çocukların hayaldünyasını geliştirici katkılarda bulunurken, çocuklara yurt sevgisini, yardımlaşmanın önemini ve güzelliğini, insan sevgisini eğlendirerek aşılamıştır. 27 Ekim 1976 tarihinden itibaren Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tekrar yayınlanmaya başlayan İleri Yavutürk, uzun ömürlü olamamıştır. Yayın hayatı bir sene sürmüştür.

Bu dönemin son dergisi 10 Temmuz 1939'da İkinci Dünya Savaşından birkaç ay önce yayımlanmaya başlayan *Binbir Roman* dır. Kahramanları hep kötülerle savaşan dergi, uzunca bir süre çizgi romanla özdeşleşmiştir. 350 sayı sonunda 15 Nisan 1946'da kapanmıştır⁸⁶.

2.1.5. Çok Partili Dönemde Çocuk Dergileri

Her yüzyılda çocuğa atfedilen önemin değişiklik göstermesinde ve çocuğa yönelik bakış açısının farklılaşmasında; toplumsal değişimler, psikoloji alanındaki çalışmalar ve teknolojik gelişmeler etkili olmuştur. Toplumların çocuğa yaklaşımların, çocuk odaklı çalışmaları, olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilir. Medyaya bakıp toplumu anlamak, topluma bakıp medyayı anlamak mümkün olabilir. Bu önerme üzerinden çocuk

⁸⁶ Yıllar-Turan, *a.g.e.* s.55

dergilerini yazılı medyanın bir parçası olarak görürsek çocuk dergilerinin içerik ve söylemlerine bakıp toplum hakkında çıkarımlarda bulunabiliriz.

Bu dönemde teknolojik gelişmeler sonucu dergiler daha renkli, bol resimli ve daha güzel bir görüntüye kavuşmak suretiyle çocuklar için daha da uygun bir hale gelmiştir. Günümüzdeki çocuk dergileri de farklı türlerde yazı, resim, fıkra, bilmece, bulmaca, oyun gibi birçok zenginlikler ile doludur. Bu zenginlikler sayesinde çocuk dergileri, çocukları eğlendiren, eğlendirirken de onları hem eğiten hem de onların ufkunu genişleten ve onlara farklı bakış açıları kazandıran bir durumdadır⁸⁷. Bunlara, Barışalım Dergisi, Çocuğa Selam Dergisi, Mavi Kırılma, Kandil, Yeni Can Kardeş, Elma Şekeri, Doğan Kardeş, Milliyet Kardeş, Diyanet Çocuk, Vakıf Çocuk, Türkiye Çocuk Tercüman Çocuk vb. dergileri gibi çok fazla örnek verilebilir.

Barışalım Dergisi

Başaralım dergisi, 1975 yılından itibaren Başarı adıyla Akbank tarafından orta boy, kapak 1. Hamur, iç sayfalar 3. Hamur kâğıttan iki ayda bir çıkarılmıştır. Sayfa düzeni genellikle iki sütun halinde olup, gerekli yerlere ilgi çekici renkli resimler ve fotoğraflar yerleştirilmiştir. 1980'li yılların sonunda “Başaralım” adında kapak 1. hamur iç sayfalar 3. hamur kâğıttan 18.5x26.5 cm boyutlarından çıkarılırken, 1991’de kapak ofset, iç sayfalar 1. hamur kâğıttan 19,5x27,5 cm boyutlarında yayın hayatını sürdüren Başaralım dergisi ilköğretim 2-3,4-5. sınıfları hedef kitle olarak seçip, onların matematik, hayat bilgisi, Türkçe, genel kültür gibi alanlarda gelişmesini amaçlamıştır.

Yüksel Sökmen Ahmetoğlu, Vasfi Mahir Kocatürk, Ali Ului Elöven, Tarih Orhan, M. Necati Öngöy, Aka Gündüz, Faruk Nafiz Ç., Vasfi Ötüken, Ziya Sırmatal, N.Nafiz Ergüder, R.Necdet evrimer, İbrahim Alaaddin Gövsa, Cahit Külebi ve diğerlerinin şiir, öykü, masal ve yazıları Başaralım’da yer almıştır.

Çocuğa Selam Dergisi

Çocuğa Selam, aylık önce 32+4, daha sonra ofset kapak 52 sayfa halinde zaman yayıncılık tarafından Mayıs 1985 tarihinde İstanbul’da yayımlanmaya başlamıştır. 4.sayıdan itibaren *Selam* adında ve başlık altında ‘Ümit Nesline Aylık Dergi’ yazısıyla yayına devam etmiştir. Sayfalar genelde 2 sütun halindedir.

Hedef kitle olarak ilköğretim üst sınıfları ve ortaokul öğrencilerini seçen Selam dergisinin sayfalarında yer alan fotoğrafların hemen hepsi siyah beyazdır. İlk sayılarda

⁸⁷ Yıllar,Ö. ve Turan, L., a.g.e., s.50

yedi sayfa romana ayrılmıştır. 1989’da yayın hayatında son veren Selam Dergisinin genellikle öykü, sohbet, nasihat konularının tümü dinseldir. Öyle ki küçük karelerde renksiz çizgilerle öyküler ve çizgi romanlar bile dinsel konulardan oluşmaktadır. ‘Bir kavram’, ‘Resulullah (sav.) Çocuklarla’, ‘Bir Şahsiyet’, ‘Bir Ülke’, ‘İnandıklarımız’ , ‘Öykü’, ‘Açık Oturum’, ‘Bilim Teknik’ ve okurlara cevapların bulunduğu ‘Sizlerle Birlikte’, bilmece, yazılı karikatür, fıkra ve bulmacaların yer aldığı ‘Bizim Durak’, sayfaları dergiyi oluşturmuştur.

Mavi Kırlangıç

Çocuk dergiciliğinin çok partili döneminde yayımlanmaya başlayan dergilerden biri olan Mavi Kırlangıç’ın birinci sayısı Yeşilay’ın ülkemize sunduğu kültürel bir çalışma olarak 1869 yılında ocak ayında (öğrenci ve çocuk gazetesi) adıyla yayımlanmaya başlamıştır. Bağımsız bir gelecek hayatının sadece bağımlılıklarımızdan koparak ve güzel geliştirilmiş çocuklarla mümkün kılınacağı inancıyla bir grup aydın tarafından büyük bir hevesle gazete boyutlarında haftada bir çıkarılmıştır. Yıl 1970-1980’e geldiği zaman ise dergi ayda bir çıkarılmaya başlanmıştır. Dergi ilk sayısında 80.333 adet ikinci sayısında 84.240 adet olarak o döneme kadar hayli yüksek sayılabilecek bir rakamda basılır. Daha önce öğrenciye ulaşması içinde okur sayısı yüksek eğitim kurumlarına, mikroskop, projeksiyon makinası, radyo, televizyon, sinema maketi hediye edildiğini duyurmuş ve bu konuyla ilgili kampanyalar düzenlemiştir.

Ülkemizin köklü dergilerinden biri olan Mavi Kırlangıç bağımsız dergi olarak yayın hayatına Haziran 2017’de tekrar başlamış, 208. sayı ile kaldığı yerden devam etmiştir. Hedef kitle yaş grubu 6-10 arasındır. Çocukların yaş gruplarına göre onları zararlı alışkanlıklar konusunda uyaran, sağlıklı yaşam hakkında bilgilendiren, çevresindeki olumsuzluklara karşı farkındalık uyandıran, bağımlılıklardan korunması için onları bilgilendiren, yaşam becerilerini geliştirici onların büyümesi ve gelişmesi açısından önemli olan ince motor kas gelişimine katkı sağlayıcı içeriği olan bir dergidir.

Kandil Çocuk

Kandil Çocuk 1986’dan itibaren aylık olarak Kandil Yayınları tarafından Ankara’da yayımlanmaya başlamıştır. Ahmet Efe, Hasan Demir, Zekai Eryazar, Ziya Osman Saba, Mesur Öztürk, Vahap Akbaş, Yılmaz Erdoğan, Üzeyir Gündüz, Göktürk Mehmet, Mustafa Yazgan, Hekimoğlu İsmail, İrfan Garip, Ergin Aydın, Yusuf Evren,

Durmuş Yılmaz'ın masal, şiir, öykü ve yazıları; Orhan -Erhan Dünder, Orhan Akcan, Mustafa Önsay'ın karikatür ve çizgi romanları yer almıştır.

1986'da 24+4 sayfa olan Kandil Çocuk, Kasım 1986'da 32+4 sayfa halinde çıkarılmıştır. Sayfalar genelde iki sütun olarak düzenlenmiştir, resimler siyah beyaz, çizgi, çizgi romanlar yine renksizdir. Hedef kitlesi olarak ilkokul öğrencilerini belirlemiş olan Kandil Çocuk 1993'de kitapçı ve bayilerde görülmemiştir. Hakkında yapılan eleştirilerden de anlaşılacağı gibi daha çok abonelere dağıtılmıştır.

Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak eğlenceli, renksiz çizgi roman 'Keloğlan', deyimlerimiz, dinî kitapların tanıtıldığı 'Kitapların Dünyası', 'Armağanlı Bilgi Yarışması', dinî öykülerin yer aldığı 'Kıssalar... Hisseler', bilmece, bulmaca, 7 fark, kareleri soyma vb. bulunduğu 'Bil, Bul, Eğlen', ansiklopedik bilgilerin verildiği 'Dünyamızın Oluşumu', 'Boyama Sayfası', Türkçe ve dil bilgisi konularının yer aldığı 'Türkçe Dil Birliği', dergide yazarların tanıtıldığı 'Sizin için yazarlar', çocukların el ve ev işlerin açıkladığı 'Küçük Hanım Köşkü' çocukların şiir, fıkra vb. çalışmalarının yayınlandığı 'Sizden Gelenler' sayfaları Kandil Çocuk dergisini oluşturur.

Genelde dinî öyküler ve nasihatler çoğunlukta olduğundan bölümler arası ağırlık ve dengenin sağlanması tam olarak okurların gereksinimleri yönünde olmamıştır⁸⁸.

Can Kardeş

Can Kardeş Dergisi 1980'den itibaren süresi belirsiz, ilk üç sayısı aylık sonra 15 günlük, 27 Nisan 1981 tarihli dokuzuncu sayısı ile haftalık olarak 32 sayfa, orta boy halinde Yeni Asya yayınları tarafından yayın hayatına girmiştir. 1982'ye kadar kapak ve iç sayfalar üçüncü hamurdan, 1982'de karton kapak halinde basılarak renkler ve yazılar daha canlı bir görünüm kazanmıştır. Derginin yazarları ise; Yavuz B. Bakiler, Yaşar Ulusoy, Niyazi Birinci, Sadık Yalsız Uçanlar, Şaban Değer, Nurten Gözen, Hüseyin Kutlu, Mahmut Kaplan, Fatma Bahadıroğlu, Nurcan Sevinç, Zekeriya Yıldız, Tayip Atmaca, Fahrettin Bozdağ, Rauf Denктаş, M. Ruhi Şirin, Mustafa Döktüler ve diğerlerinin şiir, öykü, masal ve yazıları; Demirhan Kadı, Ahmet Çakıl, Aydın Suluova, Ethem Kara, Dağıstan Çetinkaya, İsmet Kırdar, A.Ay'ın desen, karikatür ve çizgi romanları genelde yarısı renkli iken, yarısı da siyah beyazdır.

⁸⁸ 1987'de Çocuk Edebiyatın da masal, Hikâye ve Roman Çocuk Edebiyatı yılığı, Gökyüzü yay. İstanbul, 1988, s.49

Can Kardeş özellikle ilk ve ortaokul seviyesindeki çocuklara seslenmektedir. Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının 14 Ocak 1985 tarih ve 2180 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan yazısı ile okullara tavsiye edilmiştir.

Dergide 1984'lerde 'Funny English' (Eğlenceli İngilizce) adlı bölüme verilmiştir. Spor haberlerinin yer aldığı spor sayfası 1990'dan itibaren görülmemektedir. Doğa olay ve kanunlarının yazıldığı 'Çevremiz', dünyadan ve yurdumuzdan haberlerin renkli küçük fotoğraflarla basıldığı 'Can Gazete', siyah beyaz fotoğraflarla ansiklopedik konuların işlendiği 'Şanlı Tarihimiz', dinsel, nasihat konuların bulunduğu 'Pencere', 'İnanç Dünyamız', 'Düşünce Dünyası', kültür ve sanat haberlerinin yer aldığı 'Kültür ve Sanat', renkli zeminlerde bilmece, bulmaca bulunan 'Bil, Bul, Çöz', okulların şiir, bulmaca, bilmece, karikatür ve fıkraları ile katıldığı 'Genç Yazalar ve Çizerler' adlı bölümler dergiyi oluşturmaktadır.

Elma Şekeri

T.C Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılmakta olan *Elma Şekeri* dergisi, Ağustos 1922'de aylık olarak 19.5x27 cm boyutlarında, Türk Tarih Kurumu basım evi tarafından Ankara'da basılmaya başlamıştır.

Yazı kurulunda derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Meral Çerçi, Doç. Dr. Gül Aydın, Dr. Serçin Baykal, Muzaffer Yazıcı bulunmaktadır. Elma Şekeri'nin ayrıca bir de danışma kurulu vardır. Bu kurulda Doç. Dr. Bahar Gökler ve psikolog Şeniz Özusta yer almaktadır.

Değinilen konular; tarihi konular ve kişiler, ülkeler, turistik bölgeler, kültürel şenlikler, kitap tanıtımı, ansiklopedik bilgiler, tiyatro, ünlü kişi ve sanatçılarla söyleyişler, spor, satranç, müzik, sağlık ve çevre konularıdır.

'Elma Şekeri Sepeti' ve 'Belirli Günler' sayfalarında çocukların katılımları olmaktadır. Ayrıca çocuk yazarların çeşitli yarışmalarda derece alan yazıları da yayımlanmaktadır. Dil düzeyi ilkokul öğrencilerinin orta ve üst sınıfları için uygundur. Bölümler arası denge başarılı bir biçimde sağlanmıştır.

Renkli zemin üzerinde renkli desenlerle hazırlanan 'Salıncak' sayfasında Orhan Veli Kanık, Behçet Necatigil, Ataol Behramoğlu, Rıfat Ilgaz, Bilgin Adalı gibi konuk şair ve yazarlara yer ayrılmıştır.

Başak Çocuk Dergisi

Başak Çocuk Dergisi, T.C Ziraat Bankası tarafından 32 sayfa ve 21x59.5 cm boyutlarında 1983'den itibaren aylık çıkarılmaktadır. Hedef kitle olarak öğrencilerini alan Başak Çocuk Dergisinin - Elma Şekeri Dergisinde olduğu gibi- yayın danışmanı olarak Muhittin Kazımoğlu, Yalvaç Ural, Hikmet Altınkaynak bulunmaktadır. 32 sayfa olan dergide 9-10 sayfa eğlendirici çizgi romanları yer alırken, şiir, öykü, bilim-teknik ve diğer sayfalar konuları ile ilgili renkli fotoğraflarla çocukların ilgisini çekecek şekilde ve kalitede düzenlenmiştir. Derginin gerek 1. hamur kâğıttan yapılması, gerekse içerik ve baskı olarak iyi olması çocukların sıkılmamasını sağlamaktadır. Dış kapak deseninde yer alan 'Merhaba' başlıklı dergi yazısında, renkli zeminde, kırmızı büyük harflerle sayfa numarası, içindeki konular ve alt kısmında yayıncılık bilgileri verilmektedir. Derginin son sayfasında renkli resimli banka ilanı ve duyurusu bulunmaktadır.

Renkli resim ve çizgilerle ansiklopedik ve tarihsel olayların anlatıldığı 'Dünya'da İlkler', yine renkli resim ve fotoğraflarla ilginç haberlerin yer aldığı 'Dünyanın 4 Köşesinden', renkli karelerde ve alt yazılı olarak klasikler ve öyküler (Oliver Twist, Çizmeli Kedi vb.), renkli fotoğraf ve temsili resimlerle teknik ve bilim alanında haber gelişmeleri veren 'Bilim-Teknik', hayvanlar ve doğa olayları hakkında renkli fotoğraflarla 'Doğa', sayfa kenarlarının küçük desen ve resimlerle süslendiği öykü savaşı 'Dünya Edebiyatından Seçmeler', renkli resim ve şekillerle noktaları birleştirme, benzerini bulma, iki resim arasında 7 benzerlik, resimdeki tuhaflıklar, gölge ve resim arasındaki farklar, doğru sıralama, yol bulma, eşleştirme gibi hoş dikkat oyunlarının ve yayınlarının bulunduğu 'Bilmece-bulmaca', renkli karikatür ve resimlerle fıkra ve bulmacaların yer aldığı 'Gülelim Eğlenelim', çocukların seviyelerine uygun şiirlerin ve güncel konularla ilgili çekici desenlerin bulunduğu 'Aydın Olayları', çocukların dergi ile iletişimini kuran onların şiir, fıkra, bilmece ve öykülerinin yer aldığı 'Sizin Sayfanız' (Bu sayfada yazısı ya da resmi yayımlanan her okura kitap armağan edilmektedir), yabancı ve yerli çizerlerin renkli eğlenceli çizgi romanları *Başak Çocuğu* oluşturmaktadır.

Milliyet Kardeş

Doğan Kardeş dergisinin 1978 yılında yayın hayatını bitirmesinden sonra ortaya çıkan boşluğu *Milliyet Çocuk* dergisi doldurmuştur. Bu derginin çıkarılması Abdi İpekçi'nin tavsiyesiyle gerçekleşmiştir. Derginin basımındaki kalite, dizgisi, sayfa

düzeni, kullanılan resimler kendisinden sonra gelen dergi ve gazeteler için örnek oluşturmıştır.

Milliyet Çocuk dergisi, Doğan Kardeş'te olduğu gibi çocukların istek ve önerilerini ön planda tutmuş ve dergileri onların istediği gibi çıkarmıştır. Dergi çizgi romanlara da büyük önem vermiştir. Dergi çizgi roman biçiminde, klasikleri 32 sayfa tam cilt olarak yayımlamıştır⁸⁹. Çocukların hayal gücünü ve estetik duygularını yükseltmeye çalışmış olan bilgi dolu ve edebî değeri yüksek derginin okurlara benimsetilmesi amacıyla zamanın gözde film yıldızları, futbolcuları ve sanatçıların posterlerine yer verilmiş, aynı zamanda tanınmış kişiler dergilerde yazılar yazmıştır. Çocukların kişisel yeteneklerini ve başarılarını öne çıkarmak için çeşitli yarışmalar ve anketler düzenlenmiştir.

Yıl 1980'e gelindiğinde ise akademik başarıyı yakalamak amacıyla, çocuk dergiciliğinden uzaklaşarak daha çok sınav odaklı ekler verilmeye, buna yönelik yazılar yazılmaya başlanmıştır⁹⁰. Dergi aylık olarak, ilk 30 sayı 7-12 yaş aralığında küçük çocuklara yönelik olarak kare şeklinde çıkarılmıştır. Daha sonraları yaş seviyesi yükseltilmiş, içeriğinde birtakım değişikliklere gidilmiş ve normal dergi formuna getirilmiştir. Derginin ortalama fiyatı ise 50.000'dir⁹¹. Dergi kare boyutundan normal dizayna geçtiği zaman derginin yazı işleri müdürü Yalvaç Ural şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “Yaş grubu değişti, çünkü yaş grubu çocuklara dergileri annelerinin alması gerekiyordu. Türkiye’de ebeveynlerin alt kültürü olmadığı için satış yapamadık, o yüzden derginin iç ve dış yapısını değiştirdik. *Milliyet Kardeş* dergisi bundan sonra daha çok satmaya başladı”⁹².

Dergi yayınlandığı dönem içinde Türk edebiyat dünyasının önemli isimleri ile çalışılmıştır; bunlardan bazıları Gülten Dayıoğlu, Sulhi Dölek, Selim İleri gibi isimlerdir. Çizerler ise Şahin Erkoçak, Gamze Baltaş'tır.

⁸⁹ Kenan Aydın, “Türkiye’de çocuk dergiciliği ve içerik analizi” Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kocaeli, 2015, s.32

⁹⁰ Gencel, Ş., *Türkiye’de dergiler ansiklopediler (1849-1984)*, Gelişim yay., İstanbul, 1984 s:202

⁹¹ Taş E. B., “Türkiye’de Çocuk Dergilerin Eğitime Katkısı ve Milliyet Kardeş dergisi”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2008, s.42

⁹² Serin, B. ve Şenyüz, S., Söyleşi: Yalvaç Ural Pan Dergi Boğaziçi Edebiyat Kulübü sayı:6, 2018

Bunların yanında dergi yurtdışından yazarlara da yer vermekteydi. Yazı işleri müdürlüğüne Yalvaç Ural'ın ardından Hulisi Tunca getirilmiş fakat Tunca aynı formatta 9 sayı anca çıkarabilmiştir. Bundan sonra dergi Aralık 1983 tarihinde kaldırılmıştır⁹³.

Dergi yayınlanmaya başlandığı andan itibaren okur kitlesi, aileleri ve okullar tarafından çok beğenilmiştir. Bunda Türkçeyi güzel kullanması, konuların gerçekçi olması, hayatı yansıtması, kaliteli basım tekniklerinin kullanılması, önemli edebiyatçılarla çalışması önemli yer tutmuştur. Ayrıca, dergide çocukların anlayabileceği sade bir dil kullanılmış, hikâye, öykü ve şiire önemli oranda yer verilmiştir. Çocukların Türkçeyi güzel kullanmaları, yazım ve noktalama işaretlerine önem vermeleri için ‘Teşir noktalama işaretlerini öğreniyor’ gibi bölümlere yer verilmiştir. Böylelikle çocukların küçük yaşta dil kurallarına hâkim olabilmeleri amaçlanmıştır⁹⁴.

Milliyet Kardeş dergisinin çıktığı dönemde dergi kapaklarında genel olarak dergide yer alan çizgi roman kahramanları yer almaktaydı. *Milliyet Kardeş* ise kapağında kişi fotoğraflarına yer vermiştir. Bu kişiler zamanın önemli karakterleri, çocuklara örnek olabilecek insanlardı. Bu kişiler günümüzde de büyük ün ve saygınlığa sahip insanlardır. Bunların arasında Yasemin Yalçın, Demet Akbağ gibi komedyenler; Uğur Yücel, İlhan İrem, Oya Küçümen, Ahmet Uğurlu, Levent Kırca, Oya Başar, Defne Yalnız, Barış Manço, Zeki Alasya, Metin Akpınar gibi sanatçılar bulunmaktaydı⁹⁵.

Diyanet Çocuk Dergisi

Diyanet Çocuk dergisi T.C Diyanet İşleri Başkanlığınca yayımlanan bir süreli yayın olarak aylık çıkarılmıştır. Dergi kendisine 7-14 yaş çocukları hedef kitle olarak almıştır. Dergi ilk defa 1979 yılında yayımlanmıştır ve halen yayın hayatına devam etmektedir. Dergi, öğretici ve eğlenceli olmanın yanında çocuğa ahlaki, dinî ve millî değerleri aktarma amacı güder. 1993 yılına kadar 32 sayfa çıkmış fakat 1993 yılının ilk sayısı ile birlikte sayfa sayısını 49’a yükseltmiştir. Müftülüklerde, abonelik sistemi ile ya da dergi – gazete satan büfelerden temin edilebilen Diyanet Çocuk dergisi aylık 50 bin tirajla en çok satan çocuk dergileri arasında kendisine üst sıralarda yer bulabilmektedir⁹⁶. Haberler, Köşe yazısı, Masal, Şiir, Test – Anket, Boyama, Okur mektupları, Çizgi roman, Ansiklopedik Bilgiler bölümleri zaman zaman sayıları değişiklik gösterse de dergide

⁹³ Taş, a.g.e., s.53

⁹⁴ Güven, N. ve Bal, S., *Dil Gelişimi ve Eğitimi*, Pegem, İstanbul, 2000, s.13

⁹⁵ Taş, a.g.e., s.46

⁹⁶ Yıldız, Z., “Diyanet Çocuk Dergisinin Din Öğretimi Açısından Değerlendirmesi” *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Isparta ,s.373

kendisine yer bulmuştur. Derginin içinde yer alan yazıların içeriğine bakacak olursak Atatürk, Din – Ahlak, Tarih, Bilim – Teknoloji, Mizah, Sağlık, Coğrafya gibi konuların olduğunu görebiliriz⁹⁷. Dergi, Türkiye’nin yanında Hollanda, Fransa, Amerika, Avustralya, Belçika ve İsviçre’de de dağıtılmaktadır. Diyanet Çocuk reklam almayan tek dergi olma özelliğini taşımaktadır. Kapak tasarımında, derginin o ay için belirlediği konu onu tamamlayan bir görsel ve slogan ile birlikte verilir. Derginin logosunda bütün harfler küçük kullanılırken ‘çocuk’ sözcüğünün ilk ve son harfleri papatya ile gösterilmiş üzerinde ise leylek görseli kullanılmıştır⁹⁸. Diyanet Çocuk dergisi ve diğer dergiler çoklu temaya sahip dergilerdir. Fakat bazı bölümler süreklilik göstermektedir. Dergide bahsedilen ayın konusu ile aynı zamanda derginin kapağında da belirtilen (paylaşmak, bayramlaşmak, şükretmek vb.) konular ile ilgili hikâyeler yer almaktadır. Bu hikâyeler peygamber efendimizin hayatından kısa kesitlerle zenginleştirilmiştir. Çalış – Başar bölümünde çocuklara başarıya giden yollar hakkında bilgiler verilmektedir⁹⁹.

Derginin ‘Konuşan Günlük’ bölümünde, bir çocuğun başından geçen ve kendisinin çözüm bulamadığı bir soruna yer verilmekte (çocuk bunu günlüğünde yazmakta) ve bunun karşılığında da günlüğün ona verdiği nasihatler ve çözüm yolları yer almaktadır. ‘Sevgili Peygamberim’de, peygamber efendimizin hayatından kısa hikâyeler yer almıştır. Bu bölüm karikatürlerle hazırlanmış ve iki sayfadan oluşmuştur. Karikatürün renkli olmasından kaynaklı bazı yerlerinde okuma zorlukları çıkabilmektedir. ‘Gezgin Kaplumbağa’ bölümünde derginin her sayısında farklı yerler tanıtılmaktadır. ‘Canlılar Dünyasında Gezinti’de; dünya, insan sağlığı, çevre, hayvanlar âlemi ile ilgili bilgiler haberler verilmektedir. ‘Yeni Masallar’ bölümünde derginin yazarlarının yazdığı masallar bulunmaktadır. ‘Keloğlan’ın Kaleminden’ bölümünde; Keloğlan farklı bilim adamlarına yer vermekte ve onları tanıtmaktadır¹⁰⁰. ‘Posta Kutusunda’ da derginin okurlarının gönderdiği, şiir, öykü, resim, bilmece, fıkra gibi türlere yer verilmektedir.

Diyanet Çocuk dergisi 2002 yılında 23 Nisan çocuk ödülllerinden ‘çocuk dergileri’ alanında en başarılı çocuk dergisi ödülünü kazanmıştır. Dergiyi 2004 yılında yapılan bir

⁹⁷ Aydın, a.g.e., s.48

⁹⁸ Dere T., “Çocuk Dergilerinde Grafik Tasarım”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018, s:73-97

⁹⁹ Demiryürek G., “Türkiye Çocuk, Diyanet Çocuk, Ebe Sobe Dergilerinin Yapısal Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2009, s:32

¹⁰⁰ Aydın, a.g.e., s.40

ankete göre %45 oranında ilköğretim birinci kademe öğrencileri tercih etmekte, bunların ise %50,5 i kız çocuk okurdur. Ankete göre okurların %80'i dergi ile ilgili olumlu düşüncelere sahiptir¹⁰¹.

Tercüman Çocuk

Tercüman Çocuk 23 Nisan 1977'den itibaren Tercüman Gazetesi tarafından tablolot (yarım gazete sayfası) olarak İstanbul'da çıkarılmaya başlanmıştır. 23. sayıda ebadı küçültülerek orta boy ve sayfa sayısı arttırılarak 52 sayfa olmuştur. Harfler çocukların seviyesine göre çok küçük seçilmiş, satır araları çok dar, sayfalar genelde 3 sütun halindedir. Kalak karton olup, renkler canlı ve ilgi çekicidir. Diğer sayfalar ise üçüncü hamur kâğıttandır. Kapak resimleri genelde içinde yer alan çizgi romanlardan bir kare seçilerek kullanılmıştır.

Dergide değinilen konular şöyle sıralanabilir: Coğrafya konularının, yurdumuzun illerinin tanıtıldığı 'Siz Burayı Görmediniz', komşu ülkeler ve buralarda yaşayan Türklerin tanıtıldığı, 'Vardar Boylarında Ana Vatan'a', 'Bilim ve Teknik' konularının yer aldığı veansiklopedik bilgilerin verildiği 'Sizin İçin Öğrendik' televizyon haberlerinin bulunduğu 'TV'den Haberler', okurların soru ve cevaplarının yer aldığı 'Posta Kutusu' ve yine okuyucuların dergiye gönderdikleri şiir, fıkra, bilmecelerin, bulmacaların bulunduğu 'Sizin Gönderdikleriniz', tarihteki ünlü kişilerin tanıtıldığı 'Onlar Büyüktü', küçükler için boyama 'Küçük Kardeşlerin Sayfası', görsel farklılıkları bulma, labirentli "Bilmece Bulmaca", fıkraların, bilmece ve söz oyunlarının yer aldığı 'Gülmece Güldürmece' sayfaları dergiyi oluşturmuştur.

Tercüman Çocuk'ta Sevinç Çokum, Orhan Şaik Gökyay, Gübüz Azak, Hasan Latif Sarıyüce, Umay Günay, Kemalettin Tuğcu, Hasan Demir, M. Ruhi Şirin, Abdullah Taşdemir ve diğerlerinin şiir, masal, öykü ve yazıları; Vehip Sinan, Serkan Kardeş, Şahap Ayhan ve diğerlerinin desen, karikatür ve çizgi romanları yer almıştır. 52 sayfalık Tercüman Çocuk her sayısındaki 2-3 sayfası renkli resimlerle birlikte hemen hemen %50'si renklidir. Tercüman gazetesinin kapanmasıyla birlikte dergi de yayın hayatına son vermiştir.

¹⁰¹ Dere, a.g.e., s.74

Türkiye Çocuk

Türkiye Çocuk, Türkiye Gazetesi'nin 18.5×27 cm boyutlarında kapak kaşe ve iç sayfalar birinci hamur mat kâğıda 52 sayfa olarak basılan, önceleri iki haftada bir, daha sonra haftalık olarak çıkardığı dergidir.

Yayıma 15 Kasım 1981'de başlayan dergi, yayın hayatını halen sürdürmekte olan ender çocuk dergileri arasında yer almaktadır. Sayfa düzeni genelde üç sütun halinde olup, son yıllardaki sayılarında gittikçe kendisini geliştirerek puntolar yeterli büyüklük ve satır araları göz yormayacak bir biçim almıştır. İbrahim Alaaddin Gövsa, Arif Nihat Asya, Yavuz Bülent Bakiler, İrfan Atagün, Rahim Er, Birsen Tokgöz, Şahap Ayhan, Ahmet Başyiğit ve diğerlerinin şiir, öykü, masal ve yazılarına yer verilmiştir.

Vakıf Çocuk Dergisi

Vakıf Çocuk dergisi, Türkiye Vakıflar Bankası tarafından Gelişim yayınlarınca Nisan 1989 tarihinden itibaren basılmaya başlamıştır. 36 sayfa, büyük boy ve iki aylık çocuk dergisi olarak çıkmıştır. Hedef kitle olarak ilkokul öğrencilerine hitap eden Vakıf Çocuk, ücretsiz olarak dağıtılmıştır.

Sulhi Dölek, Yalvaç Vural, Melih Cevdet Anday, Ali Püsküllüoğlu, Gülçin Alpöge'nin yazı ve şiirleri; Şahin Erkoçak, Emre Ulaş, Gamze Baltaş, Can Okan, Turgay Karadağ, Betül Sayın'ın desen, resim ve karikatürleri; Aslı Özer, Eray Canberk'in dergi sayfalarında yer almıştır. Kapak renkli kuşe, iç sayfalar üçüncü hamurdan oluşan dergi, Ekim 1990'da dokuzuncu sayıdan itibaren tüm sayfaları birinci hamur, yazı puntoları küçük ve satır araları oldukça dar ve genelde sayfalar 3 sütun halinde düzenlenmiştir. 36 sayfalık derginin 8 sayfası renkli çizgi romanlarına ayrılmıştır.

Sunder Erdoğan'ın hazırladığı 'Tarihimizden İlginç Öyküler' Yalvaç Ural'ın derlediği 'Türk Kültürünü Aydınlatanlar', güncel olayların ve konuların işlendiği belirli günler ve haftalar, yerli ve yabancı çizerlerden çizgi romanlar, renkli desenlerle bezenmiş öyküler ve çeviri öyküler, doğa ve çevreyle ilgili konular, sağ altta yanıtları bulunan çoktan seçmeli test, spor, bilim ve teknik konularının sunulduğu 'Bilim Teknik', video, sinema, tiyatro ve müzik haberlerinin yer aldığı 'Pano', trafik konularının işlendiği 'Trafik' renkli resimler ve şekillerle açıklamalı çocuk oyunları, farklı resimleri bulma, noktaları birleştirme, labirent ve matematiksel bulmacaların yer aldığı 'Bilmece-Bulmaca', renkli resimli açıklamalarla 'El İşi', yine renkli resim ve açıklamalarla mesleklerin öykü halinde tanıtıldığı 'Bir Meslek', çizgi resimlerle inanılması güç

olayların anlatıldığı ‘Olanaksızın Öncüleri’ bölümleri Vakıf Çocuk dergisini oluşturmaktadır.

Şeker Çocuk

Şeker Çocuk dergisi Mart 1983 tarihinde aylık olarak Şekerbank tarafından yayımlanmıştır. İlk yıllarında Mart matbaacılık daha sonra Ajans - Türk matbaacılıkta bastırılmıştır. Ücretsiz olan dergi, ilkökul öğrencilerine, özellikle üst sınıflara hitap etmektedir. 19x27 cm boyutlarında 32+4 sayfa, kapak kaliteli ve parlak, iç sayfalar 1.hamur olarak basılmaktadır. Sayfalarda konularla ilgili resim ve küçük fotoğraflar, ayrıca renkli, eğlendirici çizgi romanlar (5 sayfa) yer almaktadır.

İkinci sayfadan itibaren renksiz, gerçekçi çizgi roman ‘Oğuz Kağan Destanı’ verilmeye başlanmıştır. ‘Sizden Gelenler’ sayfasında okurların şiir, resim, fotoğraf ve yazıları yayınlanmaktadır. Yedinci sayıdan itibaren ‘Yeni Yayınlar’ sayfasında kitap tanıtımı yapılmaktadır. Dergide ayrıca atasözleri ve tekerlemelere yer verilmektedir. Dokuzuncu sayıdan başlayarak ‘Bu Ayın Takvimi’ bölümünde önemli gün ve olaylar kronolojik olarak yer almaktadır. 1985 yılında her sayıda ikişer sayfa dinî konulara ayrılmıştır. 35.sayıdan itibaren iki ayda bir olarak çıkarılmıştır. Yazı işleri sorumlu müdürü olarak Kadriye Bilgiç (Büyükçaylı) görev almıştır.

‘Bir Şair, Bir Yazar ve Sanat’ sayfalarında şair, yazar ve sanatçılardan örnekler verilmiştir. ‘Dede Korkut’tan Öyküler, Ömer Seyfettin’in Ünlü Türk Klasikleri, Ferman, Köroğlu Destanı’ çizgi roman olarak bu dergide yayımlanmıştır. 1986’da iç sayfalar 1.hamur ve daha beyaz, 1989’da sayfalar ikişer sütun halinde bastırılmıştır. Daha önce yer almayan spora yer ayrılmıştır. Kapak resimleri İsmet Keten, Ahmet Yazıcı, Adnan Tepecik tarafından çizilmiştir.

Eğlendirici çizgi karikatür ‘Şeker Çocuk’ Ahmet Yozgat tarafından çizilmektedir. Erhan-Orhan Dündar’ın çizdikleri ‘Keloğlan’ renkli eğlendirici çizgi roman, çocukların düzeyine ve zevkine seslenecek kalitededir. Renkli kukla resimlerle Gamze Şimşek’in hazırladığı ‘Tekerleme Şekerleme’ sayfası oldukça başarılıdır.

Dergide, çocuk edebiyatı yazarlarına özellikle de yazar ve çizerlere fazla yer ayrılmamıştır. El-beceri sayfalarına da dergide yer verilmemiştir. Küçükler için boyama sayfası vardır.

Mustafa Kocabaş, Yurdağün Göker, Sinan Gürdağcık, Ogan Kantemiroğlu, Talat Güreli, M. Kaan, Mehmet Sevinç, Turan Destli, İsmail Akyol, Bahattin Atak, Kemal

Yörenç, Sıtkı Kazanç, Beyit Ertürk, Gürbüz Azak, Ayta Kantar'ın renkli, renksiz çizgi, karikatür, çizgi roman desenleri yer almıştır.

Hedef kitlesi ilkokul öğrencileridir. 1990'larda bir ara 68 sayfa olan dergi 52 sayfa olarak çıkarılmakta ve 28 sayfası renkli çizgi romanlarına ayrılmaktadır. Bazen 3-4 sayfasını reklamlar oluşturmaktadır. Dinî öykü ve nasihatlerin yer aldığı 'Gönül Bahçesi', ansiklopedik bilgi ve bilim konularının bulunduğu 'Bilim Dünyası' örgü, el işi, yemek gibi konuların yer aldığı 'Spor', okurların soruları ve yanıtlarının bulunduğu 'Okurlarla Baş Başa', bilmece, bulmaca, labirent, fıkra vb.nin yer aldığı 'Bilelim Bulalım Eğlenelim', 'Güle Güle Öldük', sağlık konularının işlendiği 'Derginizin Doktoru', ansiklopedik konuların yer aldığı 'Yaşadığımız Dünya' sayfaları dergiyi oluşturmaktadır.

Genellikle ahlaki, dinî ve tarihî konulara fazla yer verildiğinden çocuğun merakına ve isteğine uygun konular görülmekte ve bu nedenle bölümler arası ağırlık ve denge tam sağlanamamaktadır.

Kumbara

İş Bankasının çocukları tasarruf yapmaya yönlendirdiği ve ücretsiz olarak dağıttığı dergidir. Yayın hayatına ilk olarak 1978 yılında başlamıştır. Derginin içeriğinin genel olarak toplumsal ve kültürel konulara dikkat ettiği ve içinde bulunan konuların çocukların ilgisini çekici, seviyesine uygun ve gelecek için ihtiyaçlarına uygun olduğu söylenebilir. Dergi hem ilgi çekicidir hem de gerçek yaşamdan bağımsız değildir. Sayılarda ayrıca mevsimlerine geçişlerine göre doğa olayları işlenmiştir.¹⁰² Dergi incelenirken araştırmacılarca ortaya konan 'Popüler Bilim' dalındaki çocuk yayınları değerlendirme formları kullanılmıştır¹⁰³. Mini Kumbara Dergisi yapısal özellikler bakımından ele alındığında metinlerde kullanılmış olan görsellerin metinde yer alan içerik ile uyumlu okurun ilgisini çekecek özellikte ve bilişsel gelişimlerini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Metinlerin oluşturulmasında kullanılan yazı karakteri ve büyüklüğünün, cümlelerin uzunluğunun öğrencinin seviyesine uygun olduğu görülür. Derginin kapağı ise kısmen sağlam ve dikkat çekicidir¹⁰⁴.

Dergi biçimsel olarak değerlendirildiğinde dergide yer alan metin ve görsellerin uyumlu olduğu görülmektedir. Görseller, öğrencinin ilgisini çekecek şekildedir ve

¹⁰² Turan, E. D Kurt, E. Arslan, Mini Kumbara Dergisinin Popüler Bilim Kaynakları Kapsamında Biçim ve İçerik Bakımından İncelenmesi, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2016, 4(3), s.40

¹⁰³ A. F. OĞUZKAN, *Çocuk Edebiyatı*, Anı, Ankara, 2010, s

¹⁰⁴ Turan, E. D Kurt, E. Arslan, *a.g.e.*, s.42

tasarım ilkelerine, zihinsel ve algılama düzeyine uygundur. Örneğin bütün sayılarda resimler mevsimlere göre seçilmiştir. Dergiye genel olarak bakıldığında öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verebildiği onları okumaya ve öğrenmeye teşvik ettiği söylenebilir¹⁰⁵.

Dergide ele alınan konularda gerçek yaşamdan kesitlere yer verilmiştir; örneğin, mevsimler, sayılar, önemli gün ve haftalar gibi hayata dair temalar ele alınmıştır. Genel olarak derginin sayıları, çocukların ihtiyaçlarını gidermeye, onları düşünmeye ve becerilerini geliştirmeye yöneliktir ve geliştirebilecek düzeydedir. Çocukların düşünmesi genel olarak bulmaca ve deney çalışmaları ile sağlanmıştır. Ele alınan konular bilim ve toplum arasında bir bağ kurmuş ve toplumun bütünü tarafından anlaşılabilir. Dergideki dil ve üslup dergiyi okuyan kitlenin algılayabileceği niteliktedir. Onlara yeni kavram ve kelimeler öğretici ve aynı zamanda dil becerilerini geliştirici niteliktedir. Dergide dilbilgisi kurallarına uygun, alıcı bir dil kullanmıştır. Fakat çoğu zaman noktalama işaretlerine uyulmamıştır. Örneğin: “Şu zavallı karıncaya yardım edeyim de kurtulsun,” ifadesi kullanılırken tırnak içinde nokta kullanılması gerekirken virgül kullanılmıştır.

Dergi çocukların merak duygusunu sorduğu sorularla geliştirmeyi hedeflemiştir; örneğin, kuşlarla ilgili bir bölümde “Neymiş bakalım bu ortak özellikler?” diyerek onların merakını cezbetmiştir.

Sonuç olarak derginin, içerik ve biçim olarak incelendiğinde, büyük oranda TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisinde yer alan kitapların içeriklerinin ve dış yapısal özelliklerinin incelendiği¹⁰⁶ inceleme sonuçlarına büyük ölçüde uyum sağladığı görülmektedir. Derginin sayıları genel olarak çocukları öğrenmeye teşvik etmekte ve öğrenme ihtiyaçlarına uygun olsa da dergi okul öncesi çocuklar için uygun değildir¹⁰⁷.

Çocuk Haftası

Dergi 2 Ocak 1945 yılında yayın hayatına başlamış, 25 Şubat 1950 yılına kadar 374 sayı olarak çıkarılmıştır. Dergi haftalık olarak yayımlanmaya başlamış. Derginin yayın hayatına başlayacağı haberi Tahsin Demiray'ın sahibi olduğu *Yavru Türk*

¹⁰⁵ Turan, E. D Kurt, E. Arslan, *a.g.e.*, s.330

¹⁰⁶ Demircan, C., “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”, *Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, Mersin, 2006, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2006, s. 12-27 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/mersinefd/article/view/5000002958/5000003460> adresinden erişilmiştir.

¹⁰⁷ Demiryürek G., “TRT Çocuk Dergisinin Yapısal özellik Bakımından incelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Kastamonu, 2012, 20(3) 1017-1043

dergisinde okuyuculara duyurulmuştur. Derginin ilk sayısı olan 2 Ocak 1945 tarihli basımında kapak renklidir. Dergi okuyucunun ilgisini çekmek amacıyla ve satış sayısını arttırmak için ödül verme yolunu seçmiş ve bunu *Yavru Türk* dergisinde belirtmiştir. Dergi yayın hayatına 16 sayfa olarak başlamıştır. Dergi 25 Şubat 1950 yılında çıkardığı 374. sayısı ile yayın hayatını bitirmiştir. Bunun sebebi olarak *Arkadaş* isimli başka bir dergi çıkarılacağı ve o derginin *Çocuk Haftası* dergisinin yerini tutacağını söylenmesidir¹⁰⁸.

Derginin yazar kadrosunda ise Türk çocuk Edebiyatının önemli yazar ve şairlerinin yanında önemli resamlara da yer verilmiştir. Yazar kadrosundaki bazı kişiler şunlardır: Tahsin Demiray, Kemalettin Tuğcu, Ekrem Koçu, M. Cahit Gündoğdu, Kemal Birkan, Resan Özkonuk, Mümtaz Zeki Taşkın, Şevket Bilgisel, Erol Delen, Leyla Soykut, Feriha Birgün vd.

Derginin içeriğinde ise şiirler, bilgilendirici yazılar, hikâyeler, bulmaca-bilmece, karikatür, resimli hikâye, roman ve masallar, ülke tanıtımları, dünya edebiyatından seçmeler yer almıştır. Dergide eğitime yönelik bilgiler, çocukların sahip olması gereken ahlaki değerler, okuma kültürünü geliştirme üzerinde durulmuştur¹⁰⁹.

Çocuk Haftası dergisinde çocuklara sahip olmaları gereken ahlaki değerler açıkça belirtilmiştir. Bu özellikler, iyi bir kişi olma, vatansever olma, sanata bağlılık, Cumhuriyete bağlılık, milli duygular, Türklük bilincine sahip olmadır. Çocukların Cumhuriyetin anlamı, Cumhuriyet ve yurt sevgisinin birlikte verildiği yazılar bulunmaktadır. Örneğin: 357. Sayıda Cumhuriyetin genç çocukları! Atatürk bu cumhuriyeti sizlere emanet etti. O, bu yoldaki ödevlerinizin neler olduğunu gençliğe hitabede çok güzel ve açık ifade etmiştir. Ey Türk Gençliği diye başlayan bu hitabeyi hepiniz bilirsiniz. Bize kutsal bir emanet olarak bıraktığı bu vatani korumak için icabında kanımızı, canımızı vermekten kaçınmayacağız. Şeklinde seslenmektedir. Dergide Türk kültürünü tanımada yöresel kıyafetlere yer verilmekte ve çocukların da bunları öğrenmeleri öğütlenmiştir¹¹⁰. Okuma kültürü açısından ise roman, hikâye, şiir, anı, gezi yazısı gibi türlere yer verilmiştir.

¹⁰⁸ Alabaş, R., “Cumhuriyet dönemi çocuk dergilerinin eğitim ve tarih anlayışı açısından incelenmesi (1928-1950)”, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, , (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara, 2014, s.

¹⁰⁹ Alabaş 2014, *a.g.e.*, s:348

¹¹⁰ Alabaş 2014, *a.g.e.*, s. 45

Derginin sayılarında mutlaka bir edebî esere yer verilmiştir. Bunu yaparken her sayıda bir eser vermeye özen gösterilmiştir. Dergide Kemalettin Tuğcu'nun öne çıktığını görebiliriz. Bunun yanında. Dört Arkadaş, Leylaklar Altında, Şehzade ile Dilenci gibi çeviri türünde eserler de yer almaktadır. Derginin öne çıkan en önemli özelliklerinden bir tanesi de çizgi roman kültürünü oluşturmaya ve millî temalı çizgi romanlar ortaya koyulmasıdır. Bu yolla çocukları hem eğlendirme hem de onlara okuma alışkanlığı kazandırma amaçlanmıştır. Derginin ilk sayısından son sayısına kadar her sayısında çizgi roman türünde eser vermeye gayret edilmiştir. Bu çizgi romanlarda Nasrettin Hoca gibi Türk kültürünü yansıtırıcı tipler de yer almıştır¹¹¹.

Afacan Çocuk

Yayın hayatına 21 Haziran 1945 yılında başlamıştır. Yayınlanan ilk sayının kapağında üstte sağ tarafında 'Perşembe günleri çıkan Çocuk Gazetesi' ibaresi bulunmaktadır. Dergi yayıncı kuruluşun daha önce çıkardığı *Afacan* ve *Çocuk Sesi* dergilerinin devamı niteliğindedir. Dergide kesin bir isim birliğine varılamamış olsa da 'Çocuk Gözü' ifadesi kullanılmış daha sonraki sayıda Afacan Gözü de eklenerek 'Afacan Çocuk Gözü' olmuştur¹¹². Derginin numaralandırılmasına kapaktan başlanmış ve 16 sayfa olarak çıkarılmıştır. Derginin basıldığı dönemde oluşan büyük ekonomik kriz ve kâğıt yokluğu dergiyi etkilemiş sayıları düzenli çıkarılamamıştır¹¹³. Derginin içeriğine bakılacak olunursa çocuklara yönelik hikâye, şiir, bilmece-bulmaca, fıkra, resimli roman, masal, karikatürün yer aldığı görülmektedir. Okuyucu yazıları ve mektuplarına da yer verilmiştir.

Derginin yazar kadrosunda, sahibi olan M. Faruk Gürtunca, Servet İmre, Rıza Çavdarlı, T. Aydın, Zehre Umar, Türkan Aydın, Reşat Ekrem Koçu, Celâl Sıtkı Gürler, Ş. Balcıoğlu, Mahmut Atilla Aykut, Burhan Topaloğlu, Tuğrul Tuna, Yusuf Kılınç, Ertuğrul Şevket, M. Şevket Beşinci, Mediha Ay¹¹⁴ bulunmaktadır.

Dergi çocuk edebiyatında en iyi bilgilerle çocukları eğlendirirken onları bilgilendirmeyi de amaçlamış, derginin ilk sayısında şöyle bir ifade kullanılmıştır:

¹¹¹ Altunbay, M. ve Önal, A., "Kültürel kimlik inşasında çizgi roman: Karşılaştırmalı bir inceleme (Red Kit ve Tommiks örnekleme)", *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, . 2018, 5(16), s.335

¹¹² Alabaş, R. ve Kamer, S.T., "Afacan Çocuk Gözü dergisi ve çocuğun vatandaş olarak eğitimi", *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı)*, 2016, 11(3), s.77-92.

¹¹³ Alabaş, a.g.e, s.

¹¹⁴ Alabaş, Kamar, a.g.e., s:85

“Sevgili Arkadaşlarım, bugün çıkarmış olduğumuz bu dergi Afacan dergisinin yepyeni bir biçimle, yepyeni yazarlarla modern çocuk edebiyatı alanında çıkan yeni bir dergisidir”¹¹⁵.

Dergi içeriğine bakıldığında; çalışkanlık, vatan sevgisi, Cumhuriyet ve Atatürk sevgisi, sağlık bilgisi kahramanlık ve eğitici-öğretici konulara yer verildiği görülmektedir. Dergide, çalışkan olma olgusunun gerek bireysel gerek ülke açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Çalışkanlık teması bireysel başarının yanında ülke faydasını gözetmek amaç ve vatan sevgisi olgusu ile birlikte verilmiştir. Kahramanlık temasını yönelik olarak dergide ‘Tarihinden atalarından ders alan milletler topraklarında hiçbir zaman düşmanlarının saldırısını görmezler’ görüşü sunulmuştur. Dergi Türk kahramanlık öykülerine her sayısında yer vermiştir¹¹⁶. Masallardan da bahsedilmiş fakat masallardan bahsedilirken buradaki olağanüstü kişi ve olayların, gerçeklik olgusunun olmadığı vurgulanmıştır. Cumhuriyet ve Atatürk sevgisi de dergide büyük oranda ve üzerinde sıkça durularak verilmiştir. Kurtuluş savaşı sonrasında Mustafa Kemal'in verdiği mücadele ve Cumhuriyetin önemi vurgulanmıştır¹¹⁷.

¹¹⁵ Alabaş, Kamar, *a.g.e.*, s:70

¹¹⁶ Gelişli 2008 s:567

¹¹⁷ Terkam, N. “Türkiye’de Popüler Çocuk Dergilerinde Egemen Söylemlerin kuruluşu”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi),

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE 1960-1980 DOĞAN KARDEŞ ÇOCUK DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJI

3. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ VE DOĞAN KARDEŞ DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJI

3.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMI

Geçmişten günümüze çocuk ve çocukluk kavramını anlatan ve bu konuyu irdeleyen kaynakları bir araya getirmek kadar, bu konuyu aktarmak da oldukça zor görünmektedir. Her çağın, her toplumun çocuğa bakışının farklı olduğunu görmekteyiz. Tarihte kimilerine göre çocuk; terbiye edilmesi gereken bir şeytan olarak kimilerine göre de korunacak bir melek olarak değerlendirilmiştir. Modern zamanlarda birbiriyle uyuşmayan bin bir çeşit kuramın nesnesi olarak da çocuk kavramı ele alınmıştır¹¹⁸.

Çocuk henüz bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden ergenliğe ve olgunluğa ulaşmamış bir birey olarak tanımlanabilir. Çeşitli kaynaklarda farklılık göstermekle birlikte 0-12 yaşa kadar bireyin çocuk, 12-18 yaşları arası da genç erişkinlik dönemi olarak kabul edilmektedir.¹¹⁹ Çocuk kavramının tanımlanması hem önemli hem de güçtür. Bu nedenle sosyolojik, psikolojik tanımlama mı yoksa hukuksal bir tanımlamanın mı doğru olduğu konusunda fikir ayrılıkları süre gelmektedir. Çocuk hakları sözleşmesinde ise; daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuktur.

Çocuk ile çocukluğun farklı gerçeklikler olduğu düşüncesi giderek toplumların belleğine yerleşmiştir. Bu ayrım günümüzde artık iyice bilinmektedir.¹²⁰ Çocuk doğanın bir armağanıdır; çocukluk imgesi ise insanın yarattığı bir şeydir.¹²¹ Dolayısıyla kültürel, ideolojik, siyasal ve ekonomik olsun, yetişkinlerin birtakım düşüncelerine göre

¹¹⁸ Kemal İnal, *Çocuk ve Demokrasi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 11-15.

¹¹⁹ Kemal Çakmaklı, *Çocuk Yetiştirmek Sanattır*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2010, s.10.

¹²⁰ Kemal İnal, "Türkiye'de Çocukluk Nereye", *Çocuk ve Medya*, Nobel Kitap, Ankara, 2009, s.16

¹²¹ David Elkind, *Çocuk ve Toplum. Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, Çev: Demet Öngen, A.Ü. ÇOKAUM Yay., Ankara, 1999, s.27

tanımlandığı andan itibaren çocuğa yönelik bir çocukluk düşüncesi, kavramı ya da imgesinden bahsedilebilir.

Çocukluk, her kavram gibi, sosyal olarak tanımlanmıştır ve kültürler arasında farklılıklar gösteren kültürel bir üründür.¹²² Çocukluk, tarihsel olarak ve kültürler arasında incelenmiş, kavramlaştırılmasında önemli farklılıklar ve değişimler olduğu görülmüştür. Bu nedenle tarihsel açıdan çocuk ve çocukluk kavramlarının incelenmesi yararlı olacaktır.

3.2. ORTAÇAĞDAN MODERN ZAMANLARA ÇOCUKLUK ALGISI

Ortaçağda, yaklaşık olarak V. ve XIII. yüzyıllar arasında, insanlar çocukluğu yaşamın farklı bir dönemi olarak görmüyor ya da 6-18 yaş arasındaki yılları belirleyici olarak kabul etmiyor, büyüyen insanın bakım ve beslenme gereksinimlerini dikkate almıyorlardı.¹²³ Modern anlamdaki çocuk ve çocukluk terimlerine ortaçağda rastlanmamaktadır. Çocuklar görünüşte küçük yetişkinler gibi görünüyorlardı. Bu olgu, çocukları yetişkine özgü giysiler içinde, yetişkinin yüz ifadeleriyle ve bazen yetişkinin beden oranlarıyla betimleyen eski tablolarla canlı bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Ortaçağda çocukluğun nasıl algılandığını anlamak için önemli bir anahtar, insanların içinde yaşadığı koşullar hakkında bilgi sahibi olmaktır. Doğum ve bebek ölümü oranları çok yüksek olduğundan 6 yaşından küçükler ailenin üyesi kabul edilmemektedir.¹²⁴ Anneler ve babalar çocuklarına derinden bağlanmaktan kaçınırmaktaydı, çünkü onları sıklıkla kaybediyorlardı. Bebek ölümü oranlarının yüksek olması, sadece tıbbi bilgisizlik ve kötü sağlık uygulamalarından değil, bebeğin gereksinimlerini anlayamamaktan doğan ihmalden ve kaba muameleden kaynaklanıyordu.

Çocuk 5-7 yaşlar arasındaki bir zamanda yetişkin dünyasına bütün yönleriyle girmektedir. Çocuklar, yetişkinlerle aynı oyunları, öyküleri, oyuncakları, şarkıları ve giyim tarzlarını paylaşırlardı. Aynı zamanda kumar oynama, içki içme, şaka yapma ve çalışma alanlarını da paylaşırlardı. Aile çok gevşek yapıdaydı ve aile yaşamı bugünkü

¹²² Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Kültürel Psikoloji*, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2007, s.54.

¹²³ Mary J. Gander-Harry W. Gardiner, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev: Ali Dönmez-H. Nermin Çelen-Bekir Onur, İmge Kitapevi, Ankara, 2010, s.26.

¹²⁴ A.g.e., s. 27

gibi mahrem değildi. Bebekler ve çocuklar bazen cinsel açıdan kötüye kullanılır, cinsel eylemleri izlemelerine ve zaman zaman da bunlara katılmalarına izin verilirdi.¹²⁵

Çocukların yetişkinler gibi düşüncelere ve güdülere yetenekli oldukları, fakat onların daha aptal oldukları kabul edilirdi. Buna uygun olarak yetişkinler çoğu zaman çocuklardan yararlanır ve onların kendilerine hizmet etmelerini beklerlerdi.

Bildiğimiz resmî eğitim kavramı mevcut değildi ve bunun sonucu olarak çoğu çocuk için okul da yoktu. Bunun yerine çıraklık hemen hemen eğitimin evrensel biçimini oluşturmaktaydı. Ev işleriyle ilgili beceriler de evde öğrenilebilirdi. Ortaçağ Avrupa'sında çocukların yetişkin yaşamına çok erken karıştığını söyleyebiliriz.

Avrupa'da çocuk ve çocukluk algısı ülkelerde farklı zamanlarda değişim göstermeye başlamış, toplumun gelişmesine paralel olarak çocuğun birey olarak önem kazanması da bu gelişmelerle bağdaştırılabilir.

Avrupa'da başlayan Rönesans ve Reform hareketlerinin çocukluk algısını büsbütün değiştirdiği görülmektedir. Neil Postman'ın bu durumu “çocukluk fikri, Rönesans'ın en büyük icatlarından biridir. Belki de en insani olanıdır”¹²⁶ sözleriyle açıklamaktadır. Reform hareketinin öncülerinden olan Calvin, çocuğun masumiyetini reddetmiş, çocukların günahla doğduğunu ve iyi yetiştirilmeleri şartıyla iyi insan olabileceklerini söylemiştir. İlk kez bir çocuk gelişimi metodu ortaya koyan Püritenler, çocuk yetiştirmeyi önemsedikleri için ebeveynlerin çocuk yetiştirmesine yardımcı olacak türde el kitapları yazmayı, çocukların okuması için özel kitaplar hazırlamayı akıl etmişlerdir.¹²⁷

16. yy'da Avrupa düşünürleri tarafından eğitim ve çocuk üzerine yeni düşünceler geliştirilmeye başlandı. Bu doğrultuda temelde iki tür (Diyonizoscu ve Apolloncu) çocuk imgesi ortaya çıktı. Diyonizoscu çocuk imgesi, çocuğun içinde bir kötülük ya da çökmürlük olduğu; Apolloncu çocuk imgesi ise çocuğun masum ve iyi olduğu temeline dayanıyordu. Descartes ise ‘tin-beden ikiliği’ görüşünü ortaya atar; böylece insanın doğasının bedensel ve tinsel olarak ikiye ayrıldığı konuşulmaya başlar. Locke ise yeni bir çocuğun belleğinin ‘boş levha’ olduğunu, çocuğun doğuştan iyi ya da kötü olduğunun söylenemeyeceğini ileri sürer. Rousseau çocuğun doğuştan iyiliği görüşünü tekrarlar. Rousseau'ya göre çocuk doğuştan iyidir ancak çevre çocuğu olumsuz yönde değiştirir.

¹²⁵ A.g.e., s.28

¹²⁶ Neil Postman, *Çocukluğun Yokoluşu*, Çev:Kemal İnal, İmge Kitapevi, Ankara, 1995, s.8.

¹²⁷ Bekir Onur, *Türk Modernleşmesinde Çocuk*, İmge Kitapevi, Ankara, 2008, s.24.

Buna bağılı olarak çocuk eğitiminin kentlerden ve hatalarla dolu toplum yaşamından uzak, doğayla baş başa yapılması gerekir.¹²⁸

16. yüzyılda matbaa ve toplumsal iletişim ortamı biçimlenmeye başlamıştı. Matbaa yayınları, ‘okuma yeterliliğine dayanan’ yeni bir yetişkinlik ve buna bağılı olarak ‘okuma yetersizliğine dayalı’ yeni bir çocukluk anlayışı yarattı. Matbaa makinesi, ilk elli yılında beşik dönemini yaşamıştır. Basım-Yayım işleri beşikten çıktıktan sonra çocukluk fikri beşiğe girmiş ve bu beşik dönemi iki yüz yıl kadar sürmüştür. 16. ve 17. yüzyıllardan sonra çocukluğun varlığı doğal düzenin bir özelliğı olarak benimsenmeye başlanmıştı.¹²⁹

3.2.1. Modern Zamanlara Çocukluk Algısı

Çocuk ve çocukluk kavramlarının günümüzdeki şekli ile algılanmaya başlaması 19.yüzyıla denk gelir. Bu dönemde; ilk çağlarda, ortaçağda ve sonrasındaki bütün dönemlerdeki statüsünden çıkarak herkesin doğuştan kazandığı, vazgeçilmez bir hak olarak karşımıza çıkmaya başlar. Çocuk artık bir nesne değil, insan olmanın biyolojik evrelerinden biri olarak tanımlanmaya başlar.

Başta matbaanın bulunması ve sonrasındaki teknolojik gelişmelere ek olarak, ulus devletlerin ortaya çıkışı, dinsel özgürlüklerde ortaya çıkan değişimlere paralel olarak toplumdaki çocuk ve çocukluk algısı da değişime uğramıştır.

Modern çocuk paradigmasının üç önermeye dayandığı söylenebilir.¹³⁰

- 1- Modern çocukluk paradigması, iyimser bir ilerleme görüşü içermektedir (Çocuğa aile içinde ve dış çevrede koruyucu ilginin artması, yasalarla çocuk istismarı ve ihmalinin önlenerek azaltılması, çocuğun ailede emek gücü değil neşe kaynağı olarak görülmesi gibi)
- 2- Modern çocukluk paradigmasının, rasyonel bir bakış açısıyla kurulduğu ve sürdürüldüğüne ilişkin bir inanç vardır. 19.yüzyıldan itibaren, çocukların daha iyi nasıl yetiştirileceğine ilişkin olarak ortaya konan bilimsel çaba, kuram ve uygulamalar, geleneksel bakışa karşıt bir açılımı ifade etmektedir. Bu çerçevede, çocuğa dair bazı bilim dallarının geliştirilmesi, modern çocukluk düşüncesinin bilimsel temelli olduğu iddiasına yol açmaktadır.

¹²⁸ Bekir Onur, *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*, İmge Kitapevi, Ankara, 2005, s.35.

¹²⁹ Neil Postman, *a.g.e.* s.53.

¹³⁰ Kemal İnal, “Modern Çocuğun Paradigması”, *Cogito: Yerli Malı, Yurdun Malı*, YKY, Ankara, 1999, s.64

3- Modern çocukluk paradigmasının, demokratik ilke ve değerler üzerinde yükseldiği düşünülmektedir.

Bu noktada çocukluk kavramının sosyal hayatta çocuk kavramından farkı da ortaya konmuştur. Çocuk; değişen, büyüyen, gelişen bir bireydir. Çocukluk ise, sosyal ve kültürel bir kavram olarak, bireye değil kategoriye işaret eden bir durumdur.

Çocuğun modern toplum içerisindeki tanımına bakıldığında geleneksel toplumdan farklı olarak sadece tanımlanma biçimi değil var olurken almış olduğu haklardır. Mesela Ortaçağda çocuklar mensup oldukları sosyal sınıflara göre ya da cinsiyete göre ayrılırken modern toplumda cinsiyetçi ya da sosyal statüye dayanan bir ayrım yoktur. Kız ya da erkek olsun çocuklar bütün alanlarda eşittir.

Modern toplumlarda çocukların hakları önceliklidir. UNICEF bu durumu şöyle tanımlar: “Belli bir eylem ve davranıştan korunma, belli şeyleri yapabilme, kendini ifade edebilme ve kendi hayatını ilgilendiren konularda söz sahibi olabilme ve belirli şeylerden ya da hizmetlerden yararlanabilme hakkı.”¹³¹

Modern çocukluk düşüncesinin temelinde burjuvazi ve bilim olarak iki önemli unsurun bulunduğunu görüyoruz. Burjuvazi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların nasıl bir eğitim alması gerektiği üzerinde durulmaya başlanmıştır. 19.yy’dan itibaren ise meydana gelen büyük savaşlar sonucunda en büyük zararı görenin yine çocuklar olması nedeniyle çocuk kavramının daha önemli bir yere koyulmasını sağlamıştır. Ericson, Piaget, Freud gibi birçok düşünürün çocukların cinsel, sosyolojik eğitimleri ve gelişimleri gibi konuları çok yönlü olarak ele almaları çocuklara verilen önemi daha da arttırmıştır.

Çocuk kavramına ve çocuk haklarına yönelik ilk hukuksal düzenlemenin 1779 yılında İsviçre’de yayınlanan bir beyanname olduğu kabul edilmektedir. Bu beyanname toplumsal politika belgesi olarak da adlandırılmaktadır. Bu beyannameden sonra gelen ilk ciddi adım ise Birinci Dünya Savaşı sonrasında çocukların acil ihtiyaçlarının giderilmesi için kurulan Çocuklar İçin Uluslararası Yardım Örgütü kurulmuştur. Bu örgütün daha sonra adı değiştirilerek Uluslararası Çocuk Refahı Birliği adını almış ve 26 Eylül 1934 tarihinde Milletler Cemiyeti’nde Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi kabul

¹³¹ Mustafa Ruhi Şirin-Necmettin Oktay-Adnan Altun, 1. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018, Çocuk Vakfı Yayınevi, 2013, İstanbul, s.17.

edilmiştir. Bu beyanname ilk uluslararası ve kapsamlı çocuk hakları düzenlemesi olarak kabul edilmektedir.

3.3. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ VE DOĞAN KARDEŞ ÇOCUK DERGİSİNDE ÇOCUK İMAJİ TASARIMI

Çocuk dergiciliğini genel basın tarihi gelişiminden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Başlangıç itibariyle toplumun belirli bir kesimine hitap eden yayınlar zamanla herkese hitap etme çabasına girmiştir. Sonuç olarak herkesi aynı yayında buluşturma imkânı olmadığı için çocuklara, gençlere, kadınlara, meslek gruplarına ve spor branşlarına gibi birçok alana özgü gazeteler ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır.

19. yüzyılın ilk yarısındaki çocuk dergilerine bakılacak olursa genellikle öğretici yazılara, dinsel içerikli masal ve hikâyelere yer verildiği görülmektedir. Hayal ürünü yazıların dışında olgusal ve gerçekçi yazılar 19. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber çocuk dergilerindeki yerlerini almaya başlamıştır. Başlangıç itibariyle dar ve elit bir kesime seslenen çocuk dergileri, içerik bakımından ortaya çıkan değişimlerle birlikte daha geniş kitlelere ve orta tabakaya ulaşmaya başlamışlardır. Orta tabaka çocuklarının gereksinim ve ihtiyaçlarını karşılama çabası içerisine giren çocuk dergileri güncel ve toplumsal sorunlara ilişkin konulara yönelmeye başlamışlardır.¹³²

Avrupa’da çocuk dergilerinin basımı dergiciliğin ortaya çıkından yaklaşık yüzyıl sonra gerçekleşmiştir. 18. yüzyılın başında Almanya’da yayınlanmaya başlayan *Leipziger Wochenblatt für Kinder* adlı dergi, ilk çocuk dergisi olarak kabul edilir. Bu dergide mektuplar, fabllar, doğa olaylarını anlatan yazılar ve hikâyeler yayınlanmıştır.¹³³

Çocuk dergiciliği alanında ilk ve önemli girişimler Amerika ve İngiltere’de ortaya çıkmıştır. İngiltere’de ilk çocuk dergileri 18.yüzyılda yayınlanmaya başlamıştır. 1860’lara kadar devam eden bu süreçte; *Juveline Magazine*, *The Children’s Magazine* gibi birçok dergi yayın hayatına başlamıştır. Bu dergilerin genel özelliği ahlaki ve öğretici içeriğe sahip olmalarıdır. Temel amaçları bilgi vermek ve öğretmek olan bu dergilerden sonra 19.yüzyılın ortalarında çıkan *The Charm* ve *The Boy’s Own Magazine* gibi hayale ve yaratıcılığa önem veren dergiler yayınlanmaya başlamıştır.

¹³² A. Ferhan Oğuzkan, “İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Çocuk Dergileri” Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Der: Mustafa Ruhi Şirin, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987,s.27

¹³³ Hüseyin Şimşek, “XIX. Yüzyıl .ocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine” Milli Eğitim Dergisi, 2001, s.151

Çocuk dergiciliğindeki gelişmeler 19.yüzyılın ikinci yarısında devam etmiş, bu dönemde yayınlanan The Riverside Magazine, St. Nicholas Magazine ve Our Young Folks dergileri Mark Twain, Jack London, Longfellow Lowell gibi Amerikan edebiyatına yön veren birçok yazar ve şairin eserlerini yayınlamıştır.¹³⁴

İslam dünyasında çocuk dergiciliğinin çıkışı ve gelişimi batıya göre farklıdır. Dergiler içerik bakımından büyük sermaye gruplarının kendi temel felsefesini taşıyan kişilerin düşünce ağırlığı içinde yayınlanmaktadır. Buna örnek olarak Mısır'da yayınlanan *Kaptan Semir* adlı dergi gösterilebilir. 30 yıldan fazla süredir yayınlanan dergide batı çizgileri ağırlıktadır ve batının seçkin örnekleri yayınlanmaktadır.¹³⁵

Ülkemizde yayınlanan ilk çocuk dergisi *Mümeyyiz*dir.¹³⁶ İlk olarak 'Çocuklara Mahsus Gazete' olarak yayınlanan dergi dört sayfalıktı. Ardından yayınlanmaya başlayan *Hazine-i Etfal* (1875) gibi dergiler Tanzimat dönemine rastlamaktadır. Tanzimat döneminin bir diğer çocuk dergisi de Sadakat adlı gazetenin yanında yayınlanan aynı ismi taşıyan dergidir. Batı tarzı dergilerin başında gelen *Arkadaş* dergisi 1876 yılında yayınlanan Tanzimat Dönemi'nin son çocuk dergisidir. Tanzimat Dönemi dergilerinin içeriği incelendiğinde, Fransız Edebiyatı'nın etkisinin oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Bu dönem dergilerinde Batı Edebiyatı etkisi hissediliyor olsa da içerik olarak çocukların eğitimi, terbiyesi, büyüklere, devlete, padişaha itaat gibi konular yoğun olarak ele alınmaktadır. Bu dergilerde toplumsal iletilerin yanında Karagöz, Nasrettin Hoca, Keloğlan gibi karakterlere de yer verilmektedir. Sonuç olarak bu dönemde farklı kişiler tarafından ve farklı zamanlarda yayınlanan çocuk dergilerinin içeriklerinde aile, ahlaklı ve çalışkan çocuklar yetiştirmek, hayvanlar ve eşyalarla ilgili bilgiler vermek, özlü sözler söyleyerek çocuklara öğüt vermek gibi mesajlar içeren birçok konu işlenmiştir.

Meşrutiyet Dönemi ülkemizde çocuk dergiciliğinin gelişme dönemi olarak kabul edilir. Tercüman-ı Hakikat bu dönemin çocuk dergilerinin başında gelmektedir. Dergi ağırlıklı olarak ortaokul öğrencilerine yönelik yazılar içermektedir. Şemsettin Sami tarafından kadın ve çocuklara yönelik *Aile* dergisinden sonra Batı dillerinden çevirilerin yayınlandığı *Bahçe* dergisi gelmektedir (1880). Meşrutiyet Dönemi'nin ikinci uzun soluklu dergisi olarak Muallim Ahmed Midhat tarafından toplam 173 sayı olarak yayınlanan

¹³⁴ A. Ferhan Oğuzkan, a.g.e,s.26

¹³⁵ Hüseyin Öztürk, İslam Dünyasında Çocuk Dergileri ve Yayıncılık, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Der: Mustafa Ruhi Şirin, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.652

¹³⁶ Öner Civaroğlu, Çocuk Edebiyatı, Esin Yayınevi, İstanbul,2000,s.183.

Çocuklara Rehber dergisi gelmektedir. Bu dönemin son çocuk dergisi ise *Çocuk Bahçesi* olarak kabul edilir.¹³⁷

Ülkemizde Cumhuriyet öncesi yayınlanan çocuk dergileri şu şekildedir.

Tablo 1. Cumhuriyet Öncesi Çocuk Dergileri

Dergi Adı	Yayınlandığı Yıllar	Yayın Sayısı
Mümeyyiz	1286(1869)	49
Sadakat	1291(1875)	6
Etfal	1291(1875)	16
Arkadaş	1292(1876)	13
Çocuklara Arkadaş	1298(1882)	12
Vasıta-i Terakki	1299(1883)	4
Çocuklara Kıraat	1299(1883)	18
Çocuklara Talim	1303(1887)	9
Çocuklara Mahsus Gazete	1312(1896)	626
Çocuklara Rehber	1313(1897-1901)	166
Çocuk Bahçesi	1320(1904)	43
Musavver Küçük Osmanlı	1325(1909)	3
Arkadaş	1325(1909)	-
Çocuk Dünyası	1329(1913-1918)	94
Çocuk Yurdu	1329(1913)	7
Mektebli	1329(1913)	19
Çocuk Duygusu	1329(1913-1914)	61
Türk Yavrusu	1329(1913)	2
Çocuk Bahçesi	1329(1913)	21
Çocuk Dostu	1330(1914)	13
Hür Çocuk	1334(1918)	3
Bizim Mecmua	1922-1927	74
Çocuk Postası	1339(1923)	22

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkemizde çocuk dergiciliği alanında yapılan çalışmaların arttığı görülmektedir. Bu artıştaki temel neden olarak yeni harflerin kullanılmaya başlanması ve Harf Devrimi'nin kabul edilmesi gösterilebilir. Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun'un 4. Maddesi bütün dergi gazete ve her türlü yayının Türk harfleriyle basılması ve yazılmasının zorunluluğu hakkındadır¹³⁸. Bu kanun uygulamaya girdikten sonra okuma-yazma seferberliği başlatılmış, yabancı eserler Türkçeye çevrilmiş ve daha fazla kitlenin bu imkânlardan yararlanması sağlanmıştır. 1928-1945 arasında yayınlanan çocuk dergilerinin sayısı 23'ü bulmuştur¹³⁹.

¹³⁷ Hüseyin Şimşek, A.g.e.s,151

¹³⁸ M. Şakir Ülkütaşır, Atatürk ve Harf Devrimi, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul,1998,s.75

¹³⁹ Meral Alpay, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 8-9, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul,1980,s.174

Cumhuriyet döneminde ilk çocuk dergiciliği örneklerini veren yayıncılar arasında Tahsin Demiray, M. Faruk Gürtunca, Rakım Çalapala gibi isimler, öğretmenlik mesleğinden gelmeleri sebebiyle çıkardıkları dergilerde salt okul eğitime yardımcı olmak gibi bir amaç gütmüşlerdir¹⁴⁰. Bu dönem dergilerinde özellikle batıl inancın yanlışlığı, akıllı insanın davranış biçimi, milli bilincin oluşturulması ve vatan sevgisi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Ülkemizde çocuk dergiciliğinin sayısal olarak artış gösterdiği dönemlerden biri de 1950-1970 arası dönemdir. 1950-1960 arasında 51 dergi yayına girmiş olup bu dergilerin 33'ü çizgi roman dergileridir. 1960-1970 arasında yayınlanan 84 dergi bulunmaktadır¹⁴¹.

1920'ler ve 1930'lar da savaştan çıkmış bir ülkenin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili çalışmalar ders kitaplarında ele alınmıştır. 1950'lerin ders kitaplarında ise ülkenin kalkınmasından öte bireyin zenginleşmesine yönelik örnekler yer alır.

1928-1945 yılları arasında devletin ders kitapları aracılığıyla yaratmak istediği çocuk imajı, ülkesinin kalkınması önceliği olan, cumhuriyet devrimlerine bağlı, eşitliğe inanan, Atatürk ilkelerini benimsemiş, yüzünü batıya dönmüş çocuklar ortaya çıkartmaktı. 1945 sonrasında ise erkekler para kazanmaya yönlendirilirken, kızların becerisi ev ile sınırlandırılmış, cinsiyetçi ayırım yapılmış, dinî ve geleneksel değerler okuma parçalarında işlenmiş, toplumsallık yerine bireysellik ön plana çıkarılmıştır.

Çok partili hayata geçişle birlikte basın hayatının büyük ölçüde zenginleşmesi çocukları da etkilemiş, çocuk eğitiminde resmî olanların yanı sıra özel yayınların ortaya çıkması, onlara alternatif bakış açılarını görme ve farklı yayınlara ulaşma olanağı sağlamıştır¹⁴².

1945 yılından sonra devletin yaratmak istediği çocuk imajı, önceki dönemlere göre farklılıklar gösterirken, artık yüzünü batıya dönmüş, cumhuriyet ideallerinin öncüsü olan çocuğu bu dönemde *Doğan Kardeş* dergisi şekillendirmiş diyebiliriz. Örneğin Mine Söğüt bir röportajında Doğan Kardeş dergisinde yaratılmaya çalışılan çocuk modelinin zaman içerisinde geçirdiği değişimi şu şekilde özetler:

¹⁴⁰ Şeyma Gencel, Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler(1849-1984), Gelişim Yayınları, İstanbul, 1984, s.188

¹⁴¹ Gülsüm Göktürk, Medyanın Çocuk Eğitimdeki Rolü ve Türkiye Çocuk Dergisi Örneği, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2001,s.56

¹⁴² Erol Güngör, "Elli Yılın Çocukları" Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.292

Doğan Kardeş'te 1950'lerde başlayan, büyük umutlarla, geleceğine çok şeyler yüklenen bir Türkiye'yi görüyorsunuz. Küçük, sağlıklı bir çocuk yüzüyle başlıyorsunuz ve sonra o çocuğun işsiz güçsüz, apolitik bir şekilde, yanlış politikalarla, kaybolan değerlerle nasıl 70'lere geldiğini, getirildiğini görüyorsunuz. Sonra 70'lerde bıraktığınız çocuğun da 2000'lerde bu halde olacağını görüyorsunuz.[...] Türkiye'nin yaşadığı politik değişimler, sosyal karmaşalar, şaşan, ıskalanan hedefler...50'lerde çocuklara kuponları sakın kesmeyin, başka bir kağıda yazın ve bulmacaları bize öyle gönderin deniyor... Tüketimin kötü, üretimin yüce bir şey olduğunun bilindiği ve nesillere empoze edildiği bir dönemde başlıyor macera; piyano, keman çalan, resim yapan küçük yetenekler hakkında, çocukları sanata, edebiyata özendiren yazılarla donatılıyor sayfalar; 70'lerdeyse artık küçük sinema artisti bilmem kimin fotoğrafları var dergide. Kesmeyi filan bırakın, tam tersine her fırsatta kesin, tüketin deniyor çocuklara... böyle bir nesil yetiştiriliyor. 80'lere hazırlanıyor çocuklar. Nasıl yola çıkılmış ve nereye gelinmiş bunu görüyorsunuz Doğan Kardeş'te.¹⁴³

Doğan Kardeş dergisi; 23 Nisan 1945 yılında yayın hayatına başlamıştır. Kurucusu Kazım Taşkent, 1939 yılında İsviçre'de bir çık kazasında kaybettiği oğluna adadığı dergiyi, Yapı Kredi Bankası'nın desteğiyle önce aylık, sonraki dönemlerde ise haftalık olarak yayımlamaya başlamıştır. Derginin kuruculuğunu ve editörlüğünü uzun süre Vedat Nedim Tör yapmıştır. 1945'den 1978' kadar aralıksız yayımlanan dergi 1978 yılındaki grevden etkilenecek yayın hayatına 1988'e kadar ara vermiştir. 1988'de tekrar yayımlanmaya başlayan dergi 1993 yılında yayımdan kalkmıştır.

Doğan Kardeş yayımlandığı ilk dönemden itibaren geniş kitlelere ulaşmış ve çocukların her yeni sayıyı ilgiyle beklediği, adından oldukça fazla söz ettiren başlıca çocuk dergisi olmuştur. Dergideki en önemli özellik çocukların katılımı ve derginin okuyucu ile kurduğu bağıdır. Günümüz edebiyat ve sanat alanındaki birçok isme okur mektupları sayfasında rastlamak mümkündür. Suna Kan, Oya Baydar, Müjdat Gezen, İdil Biret gibi isimler bunlardan birkaçıdır.

Doğan Kardeş çıktığı ilk günden itibaren yaratıcı, sanata ve bilime değer veren çocuk imajı üzerinde durmuştur. Derginin düzenlediği müsamereler gibi etkinliklerde piyano, keman çalan, resim yapan çocuklar öne çıkarılmış; bu değerler çocuklara yalnız sözle değil, kendi yaşatlarının yaptıklarının da görmelerini sağlayarak verilmeye

¹⁴³ Aslı Tohumcu, "Söyleşi" Kitaplık Dergisi, 2005,Sayı:79,s.83

çalışılmıştır. Derginin okurları olan Suna Kan, İdil Biret, Ayşegül Sarıca, Mayda Arkan derginin düzenlemiş olduğu müsamerelerde çocuk yaşta konserler vermişlerdir¹⁴⁴.

3.3.1. Doğan Kardeş Dergisinde Çocuk İmajı

Bu bölümde 33 yıl aralıksız yayımlanan derginin Türkiye ve dünyadaki gelişmelere sayılarında nasıl yer vermiş olduğu, bu gelişmeler ve değişen değerlerden ‘çocuk’ kavramının nasıl etkilendiği ve nasıl bir çocuk imajı yaratılmak istendiği üzerinde durulacaktır.

Derginin yayımlanmaya başladığı yıllarda Türkiye tek partili yönetimde idi. İkinci Dünya Savaşı yeni bitmiş, Avrupa savaşın yarattığı tahribattan kurtulmaya çalışırken ortaya yeni bir güç olan Amerika çıkmıştı. Amerika’nın ekonomik, siyasal, kültürel etkisinin Truman Doktrini, Marshall yardımı gibi alanlarla somutlanması, 1949 yılında Amerikalılar ile yapılan ‘Türkiye ve ABD Hükümetleri Arasında Eğitim Komisyonu Kurulması Hakkında Anlaşma’ ile Amerika’nın verdiği ve vereceği yardımların Amerikan politikalarına uygun olup olmadığını denetlemek amacıyla bir eğitim komisyonunun kurulması¹⁴⁵ ile belirginleşmeye başlayan Amerikan etkisi dergide görülmektedir:

Geçen gün amcamla beraber resimli Amerikan dergilerine bakıyorduk. O büyük şehirleri, koca koca fabrikaları, tertemiz yolları, güler yüzlü insanları gördükçe içim sızladı amcama sordum:

- *Amcacığım niçin bizim de böyle büyük şehirlerimiz, fabrikalarımız, düzgün yollarımız yok? Niçin insanlarımız güler yüzlü değil?*
- *Amcam bu soru karşısında önce şaşırıp kaldı:*

Ayol Doğan, sen boyundan büyük laflar etmeğe başladın dedi:

Benim kırıldığımı görünce konuştu. Ah! İyi ki de konuştu benim şeker amcacığım. Büyükler bazen zannediyorlar ki biz küçük olduğumuz için, bizim de kendimize göre düşüncelerimiz, duygularımız, dertlerimiz, sevinçlerimiz yoktur. Ah şu büyükler, ah! Her ne ise... Bakın amcamın söylediklerini size de anlatayım da içiniz ferahlasın. Amcam dedi ki:

¹⁴⁴ Mine Söğüt, Sevgili Doğan Kardeş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.81

¹⁴⁵ Gürsen Topses, ‘Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi’ 75 Yılda Eğitim, Tarih Vakfı Yayınları, 1999, İstanbul, s.19

- *Yavrum Doğan, Amerika 155 yıl önce bağımsız bir memleket değildi. Tıpkı 23 yıl önce bizim olduğumuz gibi. Nasıl ki bizde Atatürk ya hürriyet, ya ölüm diye kurtuluş savaşını açtıysa, onlarda da Abraham Lincoln adlı bir milli kahraman çıktı. Her şeyden önce hürriyet dedi ve yabancıları memleketten koğdu, hür ve bağımsız Amerika'yı yarattı. İşte o gün bugün Amerikalılar karınca gibi hiç durmadan çalıştılar, vatanlarını dünyanın en ileri memleketi haline soktular.*

*Doğan yavrum, bizim de vatanımız bir çok bakımdan Amerika'ya benzer. Onun kadar büyük değildir ama Türkiye'nin de çeşitli iklimleri vardır, çeşitli tabiatları vardır, çeşitli mahsuller yetişir, çeşitli madenler bulunur. Kıyılarımız uzundur. Bizim de nüfusumuz toprağa göre azdır. Kısaca Türkiye küçültülmüş bir Amerika dense yeridir...*¹⁴⁶

1945-1954 arası dönemde dergide estetiğe ve güzelliğe verilen önem ile birlikte çocukları güzelliği takdir edebilme, güzel olanı görebilme, ince ve zarif bir ruha sahip olma gibi konuların dile getirildiği görülmektedir. Güzellik anlayışı, estetik ve zarafete yönelik olmanın yanında bedensel güzelliği ve sağlıklı olma anlayışını da içermektedir. Güzel vücuda sahip olma fikri, bu dönemde üzerinde en fazla durulan konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğan Kardeş'e göre vücudu güzelleştirecek ve her Türk çocuğunun bilmesi gereken en önemli spor ise yüzme olarak belirtilir¹⁴⁷. Yüzme, vücudu güzelleştirmesinin yanı sıra boyun uzamasını ve sağlıklı gelişmeyi de sağlamaktadır. Voleybol da yüzme kadar boyu uzatan ve vücudu güzelleştiren bir spor olarak belirtilir ve önerilir. Dolayısıyla her Türk çocuğu uzun boylu, güzel vücutlu ve sağlam olmalıdır.

Güzeli ve estetik duygularının, çocuklara uyarlanan bir diğer alanı da çocukları sanata teşvik etmektir. Sanatın herhangi bir dalına vakıf olmaları istenen çocuklar bu yönde yoğun olarak teşvik edilmiş ve yetenek çocukları ortaya çıkarmak amacıyla yarışmalar ve müsamereler düzenlenmiştir. Çocukların düzenlenen yarışmalara katılmaları sağlanmakta ve kendi duygu ve hissedişlerine göre eserler vermeleri istenmiştir¹⁴⁸. Her yaşın kendine göre bir anlayış ve anlatış tarzı olduğu belirtilip büyükleri taklit etmeme ve kopya çekmemeleri üzerine basılarak belirtilmekte, sanat ile

¹⁴⁶ Mine Söğüt, A.g.e, s.105

¹⁴⁷ Her Türk Çocuğu Yüzmesini Bilmeli, *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1946, Temmuz,s.3

¹⁴⁸ Doğan Kardeş Sanat ve Spor Müsamereleri, *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1947, Ekim,s.2

ciddi ve sabırlı bir uğraş içerisinde olan çocuklar birer sanatkâr ya da artist olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde İdil Biret ve Suna Kan gibi çocukların çalışmalarına sürekli yer verilerek, onların yaptıklarından çocuklar devamlı haberdar edilerek sanata özendirme ve teşvik etme canlı tutulmaktadır. Dolayısıyla her Türk çocuğu sanatın bir dalı ile uğraşmalıdır.

Çocuklara sanattan başka derslerden artan zamanlarında kendilerini geliştirebilecekleri ve faydasını görecekları birtakım etkinliklerle uğraşmaları, en az bir hobileri olma fikri aşılannaktadır. Yabancı dil öğrenme, kitap okuma, satranç öğrenme, fotoğraf çekme, hayvan besleme gibi konular çocuklara bu tarz alanlar olarak sunulmakta ve bunlara yönelmeleri önemli görülmektedir¹⁴⁹. Dolayısıyla her Türk çocuğunun bir uğraş alanı olmalıdır.

Dergide önemle üzerinde durulan bir başka konu da sağlıklarına dikkat etmeleri ve temiz olmalarıdır. Hasta olunmaması için yapılması gerekenler ayrıntılı bir şekilde sunulmakta, hatta beslenme üzerine öneriler sunulmaktadır. Temizlik konusu sadece sağlığa yönelik ihtiyaçlara yönelik değil, kullanılan eşyalara yönelik ele alınmaktadır. Dolayısıyla Türk çocuğu temiz ve sağlıklı olmalıdır.

Sağlıklı olma düşüncesi okul başarısı için de gerekli bir durumdur. Okula devam etmek, dersleri kaçırmamak için temel şart sağlıklı olmaktır. Zira sağlam insanlar daha iyi çalışabilirler. Medeni insanın hayatını çalışarak kazanan insan olduğu teması üzerinde durulmuş ve yurt sevgisinin en şaşmaz ölçüsünün çalışmak olduğu vurgulanmıştır. Tembellik ise bütün kötülüklerin kendisinden doğduğu olumsuz bir davranış olarak ortaya konmuştur. Bilim ve sanat dünyasında önemli yerlere gelmiş olan kişilerin hayatları ‘O Da Bir Çocuktı’¹⁵⁰ köşesinde yer bulmuş, başarıyı ve çalışmayı özendirici yazılar kaleme alınmıştır. Dolayısıyla Türk çocuğu çalışkan olmalıdır.

Çalışma fikri sadece kendimiz için değil başkalarına faydalı olma şeklinde de olmalıdır. Çocuklara, henüz çocuk olmalarına rağmen hem kendilerine hem de başkalarına faydalı olabilecekleri düşüncesi aşılannmıştır. Başka bir deyişle, insanlığa faydalı işler yapma düşüncesi çocukların çalışma hayatındaki temel prensipleri olmalıdır. Başkalarına faydalı olma fikri aynı zamanda işbirliği yapma düşüncesi ile birlikte işlenerek kolektif bir hayat düşüncesi ön plana çıkarılmaktadır. Kolektif yaşam ve birlik

¹⁴⁹ Ahmetle Mehmet, *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1953, Temmuz,s.3

¹⁵⁰ O Da Bir Çocuktı, *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1948, Ocak,s.5

içerisinde başarılarla ulaşma düşüncesi öne çıkarılmıştır. Akıllı ve iyi olarak betimlenen çocuklardan iyilikte bulunmaları, yardımsever olmaları, kıskanç ve açgözlü olmamaları, dürüst olmaları talep edilmektedir¹⁵¹. Dolayısıyla her Türk çocuğu paylaşımcı, akıllı ve dürüştür.

1945-1954 yılları arasında dergide çizilen çocuk portresi dayanışmacı, dürüst, sağlığına ve görünümüne dikkat eden, kentli, güçlü bir kişiliğe sahip olan çocuk portresidir. Bu dönemde Cumhuriyet, Atatürk ya da siyaset gibi konulara tek bir istisna dışında yer verilmemiştir (1945 Cumhuriyet Bayramı).

1954 sonrası dönemde önceki dönemdeki modelleme ile aynı doğrultuda içerikler karşımıza çıkmaktadır. Önceki dönemden farklı olarak bu dönemde medeni olan ve olmayan arasında bir ayrımın yapıldığı ve medeni olmanın ‘batıcı ve ilerici’ olmanın karşılığı olarak verildiğini görmekteyiz. Örneğin bu dönemde kabileler, medeniyetten uzak kalmış, zekâları küçük bir çocuktan ileri olmayan, henüz taş devri hayatı geçiren, medeniyetle hiçbir bağ kurmamış vahşiler olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’nin medeni bir coğrafya olduğunu çocuklara benimsetme amacı güdülmüştür.

Bu dönemde siyaset yönelimli yazıların dergide ortaya çıktığı dönemdir. Örneğin Kıbrıs Meselesinin, Kıbrıs’taki gelişmeler doğrultusunda izlenerek dergide yer aldığı görülmektedir. Kıbrıs’ın İngiliz yönetiminde olduğu dönemlerde, eğer ada İngiliz yönetiminden çıkarsa eskisi gibi Türkiye’ye verilmesi gerektiği, Kıbrıslı Türklerin, Türklüğe ve Türkiye’de bulunan bütün kalpleri ile bağlı oldukları görüşlerine yer verilmiştir¹⁵². Sonuç olarak çocuklar, siyasetle ilgili güncel ve tarihî önemi olan gelişmelerden haberdar edilerek, siyasi olaylar karşısında bilgilendirme ve bilinçlendirmenin muhatabı olmuşlar ve ülke gündemi hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır.

27 Mayıs 1960 darbesi de dergide bir zafer olarak değerlendirilmiş ve “...Çok sevindik, günlerce birbirimizi tebrik ettik; çünkü memleket hükümet başında bulunanların günden güne artan, dayanılmaz hale gelen yolsuz hareketleri, fena idareleri yüzünden büyük sıkıntı içinde idi. İşte o gün Türk ordusu, Anayasayı hiçe sayan, insanlık ve vatandaşlık haklarını tanımayan, üstelik devlet mal ve parasını yağma etmekten çekinmeyen, devletimizin itibarını sıfıra indiren o kötü idarenin başında bulunanları

¹⁵¹ Okuyun ve Övünün: Bir Büyük Babanın Mektubu, *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1949, Ocak, s.3

¹⁵² 20 Temmuz Zaferi, *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1974, Ekim, s.6

toptan yakalayıp nezaret altına koydu...”¹⁵³, ifadelerine yer verilmektedir. Yazının devamında ordu övülmekte ve yazı şu şekilde son bulmaktadır “Bu yeni çağ hepimize, devlete ve millete kutlu olsun! Atatürk onuncu yıl nutkunu Ne mutlu Türküm diyene cümlesi ile bitirmişti. Biz de burada, Doğan Kardeş okuyucularını düşünerek, Ne mutlu sizlere ki, ilim, ahlak, inkılap ve gençlik düşmanı zorbaları bir hamlede yere seren, yürekleri millet sevgisi ile dolu, temiz ruhlu, aydın kafalı, yiğit ağabeyleriniz var diyoruz”¹⁵⁴.

27 Mayıs darbesinin ele alınış tarzının özellikle Atatürk ve Cumhuriyet üzerine kurularak şekillendiği görülmektedir. Örneğin çocuklara yönelik ‘Cumhuriyet Çocuğu’, ‘Türk Çocuğu’, ‘Atatürk Çocuğu’ gibi ifadeler kullanılmıştır¹⁵⁵. Bu dönemde çocukların Atatürk sevgisinde ve Cumhuriyet rejimine kenetlenmiş bireyler olarak inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Çocuklar bu dönemde, ülke meseleleri ile ilgilenebilecek ve çocuk yaşlarında bu meselelerde sorumluk alabilecek şekilde karakterize edilmiştir.

3.3.2. 1961 Yılında Doğan Kardeş Dergisi

1961 yılında dergi aylık ve 52 sayfa olarak yayımlanmıştır. Toplam 12 sayının yayımlandığı derginin sahibi Kazım Taşkent’tir. Derginin yazı işlerini fiilen idare eden kişi Eylül, Ekim ve Kasım aylarında Vedat Nedim Tör’dür.

Kapak:

1961 yılı dergi kapakları çocuk fotoğrafları ile ve renkli olarak oluşturulmuştur.

3.3.2.1. Eylül 1961

Eylül sayısı okur mektupları köşesinde bir annenin dergiye gönderdiği mektuba yer verilmiştir. Mektupta “Oğluma doğum gününde Halime adlı romanınızı hediye etmiştim. O kadar hoşuna gitti ki, günlerce elinden düşürmedi. Bu heyecanlı roman onda bir kütüphane kurmak hevesini uyandırdı. Şimdi ona eğer uslu oturursa, yemeklerini güzel yerse, beni üzmezse her hafta yeni bir Doğan Kardeş kitabı alacağımı vadettim...”¹⁵⁶ sözlerine yer verilmektedir. Bu yazıda çocukları kitap okumaya özendirme ve olumlu davranışlara yönlendirme teması üzerinde durulmaktadır.

¹⁵³ 27 Mayıs Zaferi, *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1960, Temmuz,s.4

¹⁵⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1960, Temmuz,s.5

¹⁵⁵ *Doğan Kardeş Dergisi*, Yapı ve Kredi Yayınları, 1960, Temmuz,s.5-6-7-8-9-10-11-12

¹⁵⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.3

Eylül sayısında Edison'dan bahsedilerek “Edison çocukluğunu boş geçirmemişti” isimli bir yazıya yer verilmiştir. Yazıda Edison'un henüz 11 yaşındayken trenlerde gazete, şeker gibi şeyler satarak para kazandığından; boş vakitlerinde kitap okuyarak değerlendirdiğinden ve kitaplardan öğrendiği kimya, fizik bilgilerini deney yaparak pratiğe dönüştürdüğünden bahsedilmektedir¹⁵⁷. Yazı vurguladığı tema açısından incelendiğinde çocuklara çalışmanın erdemleri ve öğrendikleri şeyleri pratiğe dökme gibi konuların aşılandığı görülmektedir.

‘Doktor Amcanın Anlattıkları’ köşesinde ‘Sıtmayı Taşıyanlar’ isimli bir yazı yer almaktadır. Bu yazıda Renan isimli bir çocuk ve doktor amca arasında geçen konuşmalara yer verilerek sıtma hastalığının sivrisinekler yoluyla nasıl bulaştığına, hastalığın belirtilerine ve nasıl önlem alınması gerektiğine değinilmiştir¹⁵⁸. Burada vurgulanan tema o dönemde yaygın bir hastalık olan sıtma konusunda çocukları bilinçlendirmektir.

Güncel haberlerin aktarıldığı ‘Dünyanın Dört Bucağından’ köşesinde Himalayaların şimdiye kadar ulaşamayan 7000m yükseklikteki Ama Dablan tepesine çıkan İngiliz Dr. Michael Ward'dan ve Denizlerde Çiftçilikten bahsedilmektedir¹⁵⁹. Burada aktarılmak istenen bilgi, hem bir ilki gerçekleştiren kişi hakkında bilgi vermek hem de kıtlıkla mücadele konusunda çocuklara yeni ufuklar açmak olarak karşımıza çıkmaktadır.

1961 yılında her sayıda olduğu gibi Eylül sayısında da ‘Marşlarımız’ köşesine yer verilmiştir. Bu sayıda İbrahim Mehmet Ali'nin Kaçanık'te Alay Bاندosu Şefi olarak bulunduğu sıralarda bestelediği ‘Kaçanık Marşı’ tanıtılmıştır¹⁶⁰. Bu köşede çocuklara marşlar yoluyla millî benlik duygusunun aşılacak istendiğini görmekteyiz.

‘Atları niçin çok severim’¹⁶¹ isimli hikayede bir çocuğun babasının bebekliğinde başından geçen bir olay anlatılarak çocuklara hayvan sevgisi aşılarmaya çalışılmıştır.

Sayıda ‘Dünyanın 4 Eğri Kulesi’¹⁶² isimli köşede; Piza Kulesi, Elbe adasındaki fener kulesi, Venedik'teki Sen Jorj Kilisesi çan kulesi ve Şanghay'daki Kaplan Mabedi fotoğraflarla gösterilerek çocuklara dünya coğrafyasından bilgiler aktarılmıştır. Dünya

¹⁵⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.14

¹⁵⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.15

¹⁵⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.13

¹⁶⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.39

¹⁶¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.34

¹⁶² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.35

kültürleri hakkında bilgi veren bölümde, ‘Bir İskoç Hikayesi’ isimli yazıda İskoç kültürü hikaye edilmiştir.

‘Kauçuğun Kısa Hikâyesi’¹⁶³ isimli yazıda 16.yüzyılda Yeni Dünya’ya seyahat etmeye başlayan gezginlerin Meksika’da yerlilerin kullandığı kauçukla nasıl tanıştıkları ve bu maddenin dünya endüstri sektöründe yarattığı devrim çocuklara aktarılmaktadır.

Sayıda geçen ‘Alev ile Ateş’¹⁶⁴ isimli çizgi hikâyede ise yağmurdan saklanan iki çocuğun, yağmurda ıslananları komik olarak görmesi ve saklandıkları yerde patlayan borudan ıslanmaları anlatılmıştır. Burada ise gülme komşuna gelir başına atasözü çocuklara eğlenceli bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır.

3.3.2.2. Ekim 1961

Ekim sayısında yer alan ‘Atatürk ve Devrimlerimiz’ köşesinde ‘Cumhuriyetin Gerçek Anlamı’ başlıklı yazıda ‘*Atatürk’e inanmış, onun eserini korumaya and içmiş kişiler olarak en büyük ödevimiz O’nun düşüncelerini iyice öğrenmek ve bilmeyenlere öğretmektir. En kötü şartlar altında bile cumhuriyeti korumak ve yükseltmek hepimizin namus borcu olmalıdır*’¹⁶⁵ ifadelerine yer verilerek cumhuriyet değerlerinin önemi çocuklara aktarılacak istenmiştir.

‘El Elden Üstündür’¹⁶⁶ adlı öyküde iki sincap ve bir gelincik konuşturulmuş, çocuklara dürüst olma ve kurnazlık yapmama gibi değerler aktarılmıştır. “Aklınca bizi kandırdığını sanıyor. Sanki niyetinin ne olduğunu anlamadık mı? El elden üstündür... Bu ona iyi bir ders olsun. Bir daha dost görünüp kimsenin malını elinden almağa kalkışmasın”

‘Güleryüzlü Öğretmen’¹⁶⁷ adlı öyküde ise “Programımız hayli yüklü. Hepimizin yıl boyunca durmadan çalışması gerekiyor. Başarıya ulaştıran tek yol, geçen her dakikayı değerlendirmek, düzenli ve devamlı çalışmaktır. Bugünkü işimiz de derslerimiz kadar önemli: Birbirimiz anlamak ve sevmek. Bunu daha ilk günden başarırsak yıl içi çalışmalarımız çok daha fazla verimli olur” denilerek çocuklara çalışmak, anlayışlı olmak ve boşa zaman geçirmeme gibi özellikler aktarılmaya çalışılmıştır.

¹⁶³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.41

¹⁶⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Eylül,s.52

¹⁶⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.9

¹⁶⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.36

¹⁶⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.38

‘Atamızın Önünde’¹⁶⁸ başlıklı yazıda, Cumhuriyet ve Atatürk anılarak şu ifadelere yer verilmektedir: “Ona layık evlatlar olabilmek için ahlaklı, bilgili, becerikli, sıhhatli, çalışkan çocuklar ve gençler olmak andımızı tazeleriz”.

‘Karagöz Oynuyoruz’ köşesinde ‘Gangsterlik Modası’¹⁶⁹ başlığı altında, Karagöz Karagözcüğün elinde bir tabanca görür ve Karagözcüğün arkadaşları ile gangsterlik oynadığını öğrenir. Karagözcük gangsterlik modası olduğunu, gazetelerin onlardan bahsettiğini belirtince Karagöz kızar; onların adi, alçak, yüzsüz hırsızlar olduğunu ve hırsızlığın özenilecek bir şey olmadığını belirtir. Karagözcüğün haydut, gangster dergilerini okumayacağına dair verdiği sözü Karagöz hatırlatınca, Karagözcük “Emin olun babacığım, biz o kötü dergileri okumuyoruz artık. Çünkü onlardan zevk almıyoruz. İyi şeyler okuya okuya artık kötü şeylerden hoşlanmaz olduk” der. Bu bölümde çocukları kötü olan şeylerden uzaklaştırma ve iyiye yönlendirme üzerinde durulmaktadır.

‘Milletlerarası Sanat Yarışmasında Armağan Kazanan Türk Çocukları’¹⁷⁰ başlıklı yazıda, Hindistan’ın Yeni Delhi kentinde her yıl düzenlenen ve resim-yazı olmak üzere iki bölümden oluşan ‘Shankar Yarışmaları’nın 1960 yılında gerçekleştirilen yarışmasında, “Türk çocuklarından dördünün resimden, ikisinin de yazıdan armağan almış oldukları” belirtilerek, ödül almış olan iki yazıya ve resme yer verilmektedir. Burada çocuklar sanatsal konulara teşvik edilerek yaşatlarının sağlamış oldukları başarılar kendilerine örnek olarak verilmektedir.

Marşlarımız köşesinde¹⁷¹ ‘Onuncu Yıl Marşı’ ve marşın yazarı Cemil Reşit Rey’den bahsedilmektedir.

‘Dünyanın Dört Bucağından’¹⁷² köşesinde İsveç’te bir hastanede yirmi kat karapon kağıdı ketenden üretilen battaniye kullanıldığı ve bunun yün battaniyelere göre çok daha sağlıklı olduğundan bahsedilmektedir. Bunun dışında Hindistan’daki çiçek üretiminden ve çiçek çeşitleri anlatılmaktadır. Burada da çocuklara hem kimya ile ilgili hem de coğrafi bilgilerin aktarıldığını görmekteyiz.

‘Doktor Amca’nın Anlattıkları’¹⁷³ bölümünde sağırliğin sebepleri üzerinde durulmuştur. Anlatılan hikâyede ‘otit’ (orta kulak iltihabı) olan bir çocuğun hastalanma

¹⁶⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.3

¹⁶⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.7

¹⁷⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.4

¹⁷¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.11

¹⁷² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.23

¹⁷³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.42

sebebi ve alınması gereken önlemler anlatılmıştır. Sonra da kulağa su kaçmaması için yüzerken nasıl nefes alınması gerektiği çocuklara aktarılmaya çalışılmıştır.

Sağlıklı beslenmeyle ilgili olarak ‘Vitamin Kaynağı: Domates’¹⁷⁴ isimli bir yazı ele alınarak domatesin tarihçesinden, hangi coğrafyada ortaya çıktığından, yetiştirilme sürecinden ve faydalarından bahsedilerek çocuklara sağlıklı beslenme konusunda yol gösterilmektedir.

3.3.2.3. Kasım 1961

Kasım sayısında yer alan ‘Atatürk’ü Niçin Seviyoruz’¹⁷⁵ adlı yazıda “Atatürk 23 yıl önce Kasım ayının 10’unda ölmüştü. 23 yıl önce hiç birimiz dünyaya gelmemiştik, hiç birimiz Atatürk’ü görmedik... Ama O’nu hala yaşıyormuş gibi seviyoruz. O’nu tanımış gibi sayıyoruz, O’nu düşündükçe coşuyoruz. Nedir bu içimizdeki bir türlü tükenmeyen, bir türlü sönmiyen Atatürk sevgisi?...” sözleriyle başlayan yazıda Atatürk’ün Türk Milleti için yaptıkları sıralanarak; “Demek, Atatürk’ü -İyi insan, iyi vatandaş- olmanın en mükemmel örneği olduğu için seviyoruz” denilerek Atatürk sevgisi aşılarmaya çalışılmıştır.

‘Atatürk ve Devrimlerimiz’¹⁷⁶ köşesinde ‘10 Kasım’ isimli bir yazı kaleme alınarak ‘Ulusça yaşamak istiyorsak Atatürk’ü yaşatmak zorundayız’ teması üzerinde durulmuş ve Atatürk’ün milletimiz için yaptıklarından söz edilmiştir.

‘Doktor Amca’nın Anlattıkları’¹⁷⁷ bölümünde ‘Soğuklar başlayınca ne yapmalı?’ isimli bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıda nezle, anjin, bronşit gibi hastalıklara karşı alınması gereken tedbirler hikâye edilerek çocuklara aktarılmıştır.

‘Halkı güldüren ve düşündüren romancı’¹⁷⁸ isimli bir yazıda Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın hayatından kesitler verilerek çocuklara yol gösterilmeye çalışılmıştır. Örneğin Hüseyin Rahmi’nin boş vakitlerinde resim yaptığı, örgü ördüğü, piyano çaldığı gibi unsurlar üzerinde durularak çocuklara boş vakitlerinde yapabilecekleri etkinliklerle ilgili örnekler gösterilmiştir.

¹⁷⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Ekim,s.44

¹⁷⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım,s.3

¹⁷⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım,s.6

¹⁷⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım,s.9

¹⁷⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım,s.10

‘Dünyanın Dört Bucağından’¹⁷⁹ bölümünde deniz dibi araştırmaları için üretilen 60 ton ağırlığındaki küreden, dünyadaki atların sayısının azaldığından, okyanusu aşacak telefon kablosundan ve iki yüzü de giyilebilen elbiseden bahsedilmektedir. Böylelikle dünyadaki gelişmelerden çocuklar haberdar edilmekte ve farklı ufuklar yaratılmaya çalışılmaktadır.

‘Karagöz Oynuyoruz’¹⁸⁰ köşesinde ‘Her gün bir iyilik’ isimli bir konuşma ele alınmıştır. Karagözcük ve babası Karagöz arasında geçen konuşmada, iyilik yapmak ve terbiye kuralları arasındaki fark hikâye edilirken yardım etmenin faziletleri üzerinde durulmaktadır.

‘Öldükten sonra kıymeti anlaşılan müzik dehası’¹⁸¹ adlı yazıda Johann Sebastian Bach’ın hayatı kaleme alınarak çocuklara dünyaca ünlü sanatçı hakkında detaylı bilgiler aktarılmaktadır. Yine aynı sayıda ‘Büyük Mucitler’¹⁸² isimli köşede Nobel’in hayatından, dinamiti buluşundan ve bu buluşun insanlığa verdiği zarar nedeniyle duyduğu üzüntüden bahsedilmektedir.

‘Hayvanları Koruma Günü’¹⁸³ adlı bir yazıda ise sevgi ve şefkat teması işlenerek çocuklara hayvanları koruma konusunun tarihçesi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.3.2.4. 1961 Yılı Değerlendirmesi

1961 yılı, 27 Mayıs ve özellikle Atatürk ve Cumhuriyet hakkında yoğun yazılara yer veren, çocukları ‘Atatürk’ün istediği gibi’ yönlendirme fikrine dayanarak ahlaklı, bilgili, becerikli, sağlıklı, uyanık, çalışkan, terbiyeli, vatanını seven bireyler olmaları yönünde teşvik eden, sportif, sanatsal ve duyuşsal algıları gelişmiş, hedefleri uğruna sebatla çalışan, toplum içinde yaşamının incelikleri kavramış, cesur, gerektiğinde kahramanca girişimlerde bulunabilen, başarı ve çalışma ile edinilenlerin değerinin farkına varan, yaratıcı ve fantastik düşünme becerileri gelişmiş, olaylara çok yönlü bakabilen, hayal ile gerçeği ayırt edebilen, yardımlaşma, dayanışma ve büyük sözü dinleme gibi hem evrensel hem de yerel kültürel değerler ile donatılmış, iyi ve seçici okurlar olarak eleştirel düşünme becerileri gelişmiş, okuma yazma yönünde başkalarını da teşvik edip yardım

¹⁷⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım, s.11

¹⁸⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım, s.15

¹⁸¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım, s.18-19-20

¹⁸² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım, s.45

¹⁸³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1961, Kasım, s.49

etme farkındalık, sorumluluk ve duyarlılığına sahip, sadece kendini değil yaşatlarını da düşünen, onlar için birtakım sosyal sorumluluk etkinlikleri organize edebilen bireyler olarak şekillenmeleri sağlanmış, bu yönde bir çocuk imajı oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.3.3. 1965 Yılında Doğan Kardeş Dergisi

1965 yılında dergi, aylık ve 52 sayfa olarak yayımlanmıştır. 1965 yılında toplam 12 sayı yayımlanan derginin sahibi Kazım Taşkent, Umumi Neşriyat Müdürü ise Vedat Nedim Tör'dür.

Kapak:

1965 yılı kapakları, tümü renkli olarak, Selma Emiroğlu'nun çizdiği çocuk desenleri ile oluşturulmuştur.

3.3.3.1. Eylül 1965

Derginin bu ayki sayısında 'Güzel Yazılar Ülkesinde'¹⁸⁴ adlı yeni iki sayfanın geleceği duyuruluyor. Söz konusu yazıda "Dergimizin bu sayısından başlayarak, Doğan Kardeş, bizlere yepyeni iki sayfa sunuyor. Bu sayfalarda, öz dilimiz olan Türkçenin en tatlı, en temiz, en doğru örneklerini bulacağız. İlerde, mesleğimiz ne olursa olsun, tam bir başarı kazanmak için, anadilimizi öğrenmek, iyi kullanmak zorundayız. Demirci demiri nasıl döve döve işlerse, bizler de Doğan Kardeş'in en ünlü yazarlardan derlediği bu parçaları okuya okuya Türkçemizi işleyeceğiz. Ayrıca, duygularımızı, düşüncelerimizi de geliştirmiş olacağız..." ifadelerine yer verilmiştir.

'O da Bir Çocuktuk'¹⁸⁵ sayfasında matbaacılığın babası Johann Gutenberg konulu bir yazı kaleme alınarak Gutenberg'in geçirdiği çocukluk ve matbaanın icadına giden yolculuğundan bahsedilerek çocuklara yol gösterilmiştir.

'Doktor Amcanın Anlattıkları'¹⁸⁶ sayfasında 'Havalara Güvenmeyelim' isimli bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıda terli terli soğuk gazoz içen Mehmet'in bademciklerinin şişmesinden ve eğer dikkat etmezse bundan sonra başına gelebileceklerden bahsedilmektedir. Yazıda yine çocuklara hayat pratiği ile bilgiler verilerek yapmaları gerekenler hakkında yönlendirmeler yapılmaktadır.

¹⁸⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Eylül,s.6

¹⁸⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Eylül,s.12

¹⁸⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Eylül,s.21

‘Başka Başka Ülkelerde Zaman’¹⁸⁷ isimli bir yazıda ülkemiz ile dünyanın farklı yerlerindeki saat farklılığından ve bunun nedenlerinden bahsedilmektedir. Çocuklara bu yazıda hem coğrafi bilgiler aktarılmakta hem de matematik ile ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Aynı zamanda zamanı ölçmekte kullanılan araçların tarihçesi hakkında da bilgilendirme yapılmaktadır.

‘Rüzgarlı Adalar’¹⁸⁸ isimli yazıda Bering Denizi ve Büyük Okyanus arasında olan Aleut Adaları (Rüzgar Adaları) anlatılmaktadır. Söz konusu yazıda çocuklara coğrafi bilgilerin verilmesinin yanında, bölgenin tarihi de anlatılarak bilgilendirme yapılmaktadır.

‘Dünyanın Dört Bucağından’¹⁸⁹ köşesinde ‘Eski Mısırlıların Dişlerinin Röntgeni Çekiliyor’ yazısında mumyaların diş röntgenlerinin çekilerek 40 yüzyılda dişlerde meydana gelen değişimlerin araştırıldığı bilgisi verilmektedir. Yine aynı köşede ‘Arap Yarımadası Afrika Kıtasından Uzaklaşıyor’ adlı yazıda Hint Okyanusunda yapılan incelemelerden ve kıta hareketlerinden bilgiler verilmektedir. Bu yazılarda hem güncel teknolojilerin kullanımı hem de dünyadaki coğrafi hareketlilikler konusunda çocuklar bilgilendirilmektedir.

3.3.3.2. Ekim 1965

‘Bizler Cumhuriyetin Çocuklarıyız’¹⁹⁰ isimli yazıda “En büyük bayramımızı kutlamak için, 29 Ekimi sevinçle bekliyoruz. O gün, Cumhuriyetimiz tam 43 yaşına basacak... Canımız gibi sevelim ve koruyalım bu armağanı. Anlamını iyice kavrayalım onun. Cumhuriyet, bir ulusun kendini dilediği gibi yönetmesidir, bağımsız ve hür olmasıdır, insanca yaşamasıdır, yükselmesidir. 29 Ekim, selam sana.” ifadelerine yer verilerek çocuklara Cumhuriyetin faziletleri anlatılmaktadır.

‘O da bir çocuktı’¹⁹¹ sayfasında Dr. Albert Schweitzer (1875-1965) hakkında bilgiler verilmektedir. Doksan yıllık ömrünün çoğunu Afrika’da geçiren ve oradaki salgın hastalıklara karşı insanlara yardım ettiğinden bahsedilen Dr. Albert Schweitzer’in çocukluğundan kesitler verilerek, çocuklara yol gösterilmektedir.

¹⁸⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Eylül, s.22

¹⁸⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Eylül, s.24-25

¹⁸⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Eylül, s.45

¹⁹⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Ekim, s.3

¹⁹¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Ekim, s.8

‘Doktor Amcanın Anlattıkları’¹⁹² sayfasında Plörezi (Sulu Zatülcenp) hastalığına yakalanan Zeynep’ten bahsedilmektedir. Yazıda solunum yoluyla bulaşan ve akciğerlerin iltihaplanmasına neden olan hastalık ve çocukların bundan korunmak için ne yapmaları gerektiğinden bahsedilmektedir.

‘Uzayda Yapayalnız Bir Yolcu!’¹⁹³ başlığı altında Merih gezegeninin resimlerini çekmek amacıyla yollanan uzay aracı Mariner 4’ün 14 Temmuz 1965’de gezegenin fotoğraflarını çekecek kadar yakınından geçtiği bir güncel haber olarak verilmektedir.

‘Eğlenceli Bir Deney! Kaybolan Tavşan’¹⁹⁴ adlı yazıda ‘bir su bardağı, bir fincan tabağı ve bir de tavşan resmi’ ile güneş ışınlarının kırılması anlatılmakta, bu şekilde çocukları eğlendirerek bilgilendirme amacının güdüldüğü görülmektedir.

‘Dişlerimiz! Dişlerimiz!’¹⁹⁵ adlı yazıda, “... Hasta dişler yalnız ağzımızın görünüşünü çirkinleştirmekle kalmaz, nefesimizin fena kokmasına da yol açarlar. Çevremizdeki insanlar rahatsız olurlar, bize yaklaşmak, bizimle konuşmak, dostluk etmek istemezler...” ifadelerine yer verilerek genelde sağlığa özelde diş sağlığına verilmesi gereken önem yinelenmekte ve söz konusu önem, insanlarla olan ilişkilere dayanarak aktarılmaktadır.

3.3.3.3. Kasım 1965

‘10 Kasım Yaklaşıyor’¹⁹⁶ adlı yazıda “Üzülmeyelim Atatürk’ü görmedik diye! Hepimizin gönlünde bir Atatürk yatıyor! O’nun kutsal hatırası dipdiri içimizde. Yaşamamızdaki umut ve ışık O. Her geçen yıl O’nun sevgisi benliğimizde daha da perçinleşiyor. Bizler O’nun yıkılmış bir toplumdan yarattığı dinç ulusun çocuklarıyız...” sözleriyle Atatürk sevgisinin çocuklara aşılarmaya çalışıldığını görmekteyiz.

‘Doktor Amca’nın Anlattıkları’¹⁹⁷ sayfasında ‘Sonbaharla Gelenler’ isimli bir yazıya yer verilerek bronşit gribal olan Ahmet’le doktor amca arasında geçen konuşmalara yer verilerek, meyve suyu ve C vitamini içeren gıdalar alınmasının faydaları üzerinde durulmuştur.

¹⁹² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Ekim, s.19

¹⁹³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Ekim, s.21

¹⁹⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Ekim, s.35

¹⁹⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Ekim, s.45

¹⁹⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Kasım, s.3

¹⁹⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Kasım, s.40

‘Karagöz Oynuyoruz’¹⁹⁸ sayfasında ‘Atatürk’ü Düşündükçe’ isimli yazıda Karagöz ve oğlu Karagözcük arasında 10 Kasım münasebetiyle geçen konuşmalarda Atatürk’ün ne kadar büyük bir lider olduğu ve Samsun’a çıkışıyla birlikte ülkeyi nasıl kurtardığı üzerinde durulmaktadır.

3.3.3.4. 1965 Yılı Değerlendirmesi

1965 yılı, bilimsel bakış açısı ve araştırmacı yönü gelişmiş, matematik, fen, coğrafya, tarih gibi alanlarda bilgi ve merak düzeyi artmış, deneysel yöntemleri uygulama konusunda öncelik alabilen, çalışkan, yardımsever, saygılı, zaman yönetimi konusunda farkındalığı artmış, sürekli yeni bir şeyler öğrenme ve kendilerini geliştirme konusunda azimli ve istekli, sağlığına dikkat edebilen, sevecen, kitap okuyarak kendini sürekli güncelleyen, iyi bir vatandaş olmanın yanı sıra iyi bir insan olarak yetişmiş çocuk imajı oluşturulmaya çalışılmıştır. 1965 yılı derginin 20.yılı olması nedeniyle Doğan Kardeş 20. yıl sergisi düzenlendiğini ve edebî yazılarda sevgi ve kendine güvenme, kendi niteliklerinin farkında olma temalarını ön plana çıkaran, tatil aylarında tembellik etmemeyi ve zihinsel gelişimi salık veren içerik ve iletilere sahip bir yıl olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.4. 1969 Yılında Doğan Kardeş Dergisi

1969 yılında dergide ilk dikkat çeken özellik kapakta yapılan farklılıktır. Bu yılda yayımlanan dergilerin birçoğunda kapak sayfası olarak çizgi romanların kullanılması yönünde bir değişim gözlemlenmiştir. Söz konusu yılda dergi haftalık olarak toplam 48 sayı olarak yayımlanmıştır.

3.3.4.1. Eylül 1969

Eylül ayında yayımlanan dergilerde çizgi roman oldukça geniş yer verildiği görülmektedir. ‘Ateş Kaptan’ isimli çizgi roman derginin bu ay yayımlanan her sayısında yer almaktadır.

‘Cumhuriyet Çağındaki Pullarda Ünlü Türkler’¹⁹⁹ isimli yazıda Ziya Gökalp, Zübeyde Hanım, Atatürk, Mehmet Akif Ersoy gibi kişiler pullar ile gösterilerek

¹⁹⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1965, Kasım, s.11

¹⁹⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 8 Eylül 1969, s.3

haklarında ansiklopedik bilgiler verilmiştir. Derginin 22 Eylül tarihli sayısında da aynı köşeye yer verilmiş ve Fuzuli, Mimar Sinan, Kâtip Çelebi gibi kişiler hakkında bilgiler verilmektedir.

‘Filler Okulu’²⁰⁰ isimli yazıda filler hakkında detaylı bilgiler verilmekte ve Afrika’da fil yetiştiriciliği çocuklara anlatılmaktadır.

Derginin bu ayki sayılarında ‘Ateş Kaptan’ isimli bir çizgi roman serisi yer almaktadır. Geçtiğimiz yıllardaki öğretici bölümlerin derginin bu döneminde oldukça azaltıldığı, yerine ise batı kökenli çizgi romanların eklenmiş olduğu görülmektedir.

3.3.4.2. Ekim 1969

‘Sağlık Korunumu’²⁰¹ isimli yazıda sağlık korunumunun görevinin sadece bulaşıcı hastalıkların tedavisi olmadığı anlatılmaktadır. İnsanların hayatının farklı ortamlarda geçtiği ve sağlıklarını devam ettirebilmeleri için gerekli kurallara uymaları gerektiği üzerinde durularak çocuklara genel sağlık kuralları hakkında bilgiler verilmektedir.

‘Dağlarda Altın Var!’²⁰² isimli yazıda ise Kaliforniya’da bulunan dağlardaki altın arayıcılarından ve altını nasıl bulduklarından bahsedilerek çocuklara hem coğrafi bilgiler aktarılmakta hem de genel kültür bilgisi edinmeleri sağlanmaktadır.

‘Ölümünün 120. yıldönümünde Edgar Allan Poe’²⁰³ isimli yazıda “şairli ve esrarlı hikâyelerin biricik ustası” olarak tanıtılan sanatçının hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgiler verilmektedir.

‘Cumhuriyet’e giden Yol’²⁰⁴ isminde bir yazı kaleme alınarak daha önceki yıllarda olduğu gibi millî mücadele ve Cumhuriyet’in ilan süreci hakkında çocuklara tarihî bilgiler verilmektedir.

Yine aynı sayıda ‘Mehmet Akif Ersoy’ adında bir yazı kaleme alınmış ve İstiklal Marşı yazarımızın hayatından kesitler verilerek Kurtuluş Savaşı öncesi ve sonrası çocuklara aktarılmıştır.

²⁰⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 29 Eylül 1969, s.5

²⁰¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 6 Ekim 1969, s.7

²⁰² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 13 Ekim 1969, s.6

²⁰³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 13 Ekim 1969, s.12

²⁰⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 27 Ekim 1969, s.3

3.3.4.3. Kasım 1969

‘Yiğitler Yoldaşı At’²⁰⁵ isimli yazıda “Atın ince güzelliği ve gücü onu insanla birlikte yaşayagelen hayvanların en sevileni yapmıştır...” ifadeleri ile at ve insan arasındaki bağdan bahsedilerek çocuklara hayvan sevgisi kazandırma yönünde bir amaç güdülmüştür.

‘O Gün’²⁰⁶ isimli yazıda 10 Kasım üzerinde durularak Atatürk ve Cumhuriyet temaları işlenmiş, böylelikle çocuklara millî duygular aşılarmaya çalışılmıştır. Yine aynı sayıda ‘Atatürk’ün Çocukluğu’²⁰⁷ adlı yazıda doğumu, yaşantısı ve ailesi hakkında bilgiler verilerek Atatürk’ün Selanik’te doğduğu ev fotoğraflanmıştır.

‘Atatürk ve Çocuklar’²⁰⁸ isimli sayfada ise Atatürk’ün 5 Mayıs 1922’de Ankara’da bir müsamerede Gültekin isimli çocukla geçen konuşmalarına yer verilerek O’nun çocuk sevgisi ile ilgili tarafı çocuklara aktarılmaya çalışılmıştır.

3.3.4.4. 1969 Yılı Değerlendirmesi

Derginin bu yılda yayımlanan sayılarında amaç çocukların, ünlü Türk düşünür ve yazarları rol model olarak şekillenen ve kendini geliştiren, bilgi ve birikimi yüksek bireyler olarak yetişmeleridir. Bu hedef daha çok çizgi roman ve görseller kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmış, hikâye, şiir gibi yazılar azaltılmıştır. Bunun yanında sağlık ile ilgili kurallara hâkim, genel kültür, yerel coğrafya ve dünya coğrafyası ile ilgili bilgi ve görgüye sahip, Türk yazar ve düşünürlerin yanı sıra dünyaca ünlü yazarları tanıyan, yine Cumhuriyete giden yolun, Millî Mücadele ve Kurtuluş savaşının, millî bağımsızlığın öneminin farkında, insan sevgisinin yanı sıra hayvan sevgisine de sahip, Atatürk’ü tanıyıp seven bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmış, o yönde bir çocuk imajı oluşturulmuştur.

3.3.5. 1973 Yılında Doğan Kardeş Dergisi

1973 yılı kapaklarında çocuk fotoğrafları ve bu fotoğraflarla ilgili yazılara yer verilmektedir.

²⁰⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 3 Kasım 1969, s.2

²⁰⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 10 Kasım 1969, s.2

²⁰⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 10 Kasım 1969, s.5

²⁰⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 10 Kasım 1969, s.10

3.3.5.1. Eylül 1973

‘Resimli Bilgiler’ sayfasında ‘Atların Özgür Yaşayışları’ adlı yazıda atların tarihsel gelişiminden ve insan ile olan ilişkilerinden söz edilerek günümüzde Asya’da halen yabani atlara rastlamanın mümkün olduğu anlatılmaktadır²⁰⁹. Bu yazıda çocuklara hem hayvan sevgisi hem de atın Türk kültüründeki önemi aktarılmaktadır.

‘Kan Dökücü Pirhana’yı Tanır Mısınız?’ isimli yazıda bu balık cinsinin yaşamış olduğu coğrafyadan, fizyolojik özelliklerinden ve kana olan duyarlılıklarından bahsedilmektedir. Yine aynı sayfada ‘Görgü-Bilgi-Saygı’ isimli yazıda görgü kuralları ve büyüklere saygı ile unsurlar maddeler halinde çocuklara aktarılmaktadır²¹⁰.

‘Çocuklar Soruyor’ köşesinde ‘Havanın Isısı Kolay Ölçülür mü?’ başlığı altında çocuklara termometre hakkında detaylı bilgiler verilerek sıcaklığı nasıl ölçtüğü anlatılmıştır. Sayfanın devamında ‘Higroskop Nedir, Nasıl Çalışır’ başlığı ile havanın nemini ölçen bu alet hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. ‘Kurulamayan Saat Var mıdır?’ isimli yazıda ise elektrikli saatlerden bahsedilerek bu tür saatlerin o günkü saatlerden farkları çocuklara anlatılmaktadır²¹¹.

‘Timsahların Yaşayışlarını Bilir misiniz?’ isimli yazıda timsahlar ve yaşayışları hakkında bilgiler verilerek derilerinin# çantacılık ve ayakkabıcılıkta kullanıldığı anlatılmaktadır²¹².

‘Dünyada Neler Oluyor’²¹³ köşesinde insan ve hayvanların bulunduğu fotoğraflara yer verilerek çocuklara hayvan sevgisi ile bilgiler verilmektedir. Aynı köşede ‘Otobüslerden Kitaplıklar Yapıyorlar’ adlı yazıda Japonya’da artık çalışmayacak kadar eski olan otobüslerin seyyar kütüphanelere çevrildiği çocuklara aktarılmaktadır.

‘Dört Yüz Milyon Yılda Günümüze Kalanlar’²¹⁴ adlı yazıda ise fosiller hakkında bilgiler verilerek, fosillerin bugün dünyanın en kıymetli mücevherlerinden olduğu anlatılmaktadır.

‘Resimli Bilgiler’ sayfasında ‘Fillerin Toplantısı’²¹⁵ isimli yazıda Asya filleri ve bu fillerin yaşayışları hakkında çocuklara detaylı bilgiler verilmektedir. Yine hayvanlarla

²⁰⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Eylül 1973, s.4

²¹⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Eylül 1973, s.10

²¹¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Eylül 1973, s.11

²¹² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Eylül 1973, s.18

²¹³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Eylül 1973, s.26

²¹⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Eylül 1973, s.29

²¹⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Eylül 1973, s.4

ilgili bilgi içeren başka bir yazı da ‘Timsahın Kürdanı’²¹⁶ adlı metindir. Burada timsahların bazı kuş türlerine dişlerini temizletmek için ağızlarını açtığı ve dişlerinde biriken et parçalarını bu kuşların yediğinin bilgisi çocuklara aktarılmaktadır.

‘Görgü-Bilgi-Saygı’²¹⁷ köşesinde çocuklara yemek yeme kuralları hakkında maddeler halinde bilgiler verilerek bu kurallara uymalara gerektiği salık verilmektedir.

Çocukların Gazetesi sayfasında ‘Bunun Ne Olduğunu Anlayabilir Misiniz?’²¹⁸ isimli yazıda Apollo-15 astronotları tarafından aydan dünyaya getirilmiş bir taş parçasının mikroskopla bin defa büyütülmüş bir fotoğrafına yer verilerek bu taşın şuanda Buffalo Üniversitesi’nde yer aldığının bilgisi çocuklara aktarılmaktadır.

‘Geleceğin Yelkencileri’ adlı sayfada ‘İstanbul Yelken Kulübünde Bir Gün’²¹⁹ adlı bir yazıya görsellerle birlikte yer verilerek çocuklara yelken sporu tanıtılmaya çalışılmıştır.

‘Kızlar Sizin İçin’ adlı sayfada ‘Sicim İşleri’²²⁰ adlı bir yazıya yer verilerek sicimden kemer ve çanta yapma tarifi verilmiştir. Burada çocuklara elişi becerisi kazandırma amacının güdüldüğü görülmektedir.

Resimli Bilgiler’ sayfasında ‘Gökyüzünün Pamuk Tarlaları: Bulutlar’²²¹ isimli bir yazıya yer verilerek yüksek, ara ve alçak bulut çeşitleri ile bunların özellikleri hakkında çocuklara detaylı bilgiler verilmektedir.

‘1980 Olimpiyatları İçin Hazırlar’²²² adlı yazıda İtalya’da Roma Olimpiyat Stadında 1980 Olimpiyatları için hazırlanan İtalyan çocuklara ve spor dallarına ait bilgiler verilerek çocuklar spora özendirilmeye çalışılmıştır.

Çocukların Gazetesi sayfasında üç farklı yazı yer almaktadır. Bunların ilki olan ‘Kızını Boğulmaktan Kurtaran Kör Baba’ adlı yazıda doğuştan kör olan Amerikalı Blythe Sullivan ismindeki babanın suya düşen kızını baloncuk seslerini işiterek kurtardığından ve körlerin hislerinin çok kuvvetli olduğundan söz etmektedir. İkinci yazıda ise ‘Körlerin Başarılı Davranışları’ başlığı altında altı kör çocuğun 3.370 metre yükseklikte bir tepeye çıkış başarıları konu edilmektedir. Son yazıda ise ‘Afrika’da Ölüm Kol Geziyor’ başlığı

²¹⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Eylül 1973, s.10

²¹⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Eylül 1973, s.10

²¹⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Eylül 1973, s.11

²¹⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Eylül 1973, s.17-18

²²⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Eylül 1973, s.22

²²¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 10 Eylül 1973, s.4

²²² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 10 Eylül 1973, s.26-27

altında Afrika'daki kuraklık ve buna bağılı olarak ortaya çıkan ölümlerden bahsedilmektedir²²³.

'Mars'ın Mariner 9 Tarafından Çekilen Fotoğrafları'²²⁴ adlı sayfada bu uydu tarafından çekilmiş olan fotoğraflara ve yapılan yolculuğun detaylarına yer verilerek çocuklar bilimsel gelişmelerden haberdar edilmektedir.

3.3.5.2. Ekim 1973

'Dünün ve Bugünün Trenleri'²²⁵ adlı yazıda buharlı lokomotiflerden başlayarak o yıllara kadar uzanan trenin serüveni çocuklara aktarılmaktadır. 'Bunları Biliyor Musunuz?' isimli yazıda yunus balığı ve daha küçük bir yunus türü olan domuz balığı hakkında çocuklara öğretici bilgiler aktarılmaktadır²²⁶.

'Resimli Bilgiler' sayfasında²²⁷ 'İlkel Sallardan, Modern Gemiye' isimli yazıda basit bir kütükten modern gemiciliğe uzanan geminin serüveni çocuklara görsellerle desteklenerek anlatılmış, uygarlıklara ait gemiler de resmedilmiştir. Bilimsel ve tarihsel gelişmeler bu yolla çocuklara aktarılmaya çalışılmıştır.

'Şimşeklerle Uçakların Savaşı'²²⁸ isimli yazıda II. Dünya Savaşı sırasında bir Amerikan bombardıman uçağının yoğun elektrik yüklü bir buluta girdiğinden ve bu olaydan sonra Amerikan bilim adamlarının şimşeklere önlem olarak yaptığı çalışmalar çocuklara aktarılmaktadır. Yazıda coğrafi bilgilerin yanı sıra fizik bilgileri de verilerek bilim için insanların nasıl fedakârca çalıştıkları çocuklara anlatılmaktadır.

'Yumurcak ve Tatlı Rüyası'²²⁹ adlı yazıda Yumurcak Küçük Kovboy isimli film setinden fotoğraflarla birlikte İlker İnanoğlu'nun (Yumurcak) at sevgisinin nasıl başladığı çocuklara anlatılarak rol model olarak gösterilmektedir.

'Resimli Bilgiler' sayfasında 'Kuşlardan Uçaklara'²³⁰ adlı yazıda insanoğlunun uçmaya olan merakından ve havacılık tarihindeki önemli sıçramalardan bahsedilerek yine bilimsel gelişmeler tarihsel bir anlatım tarzı ile çocuklara aktarılmaya çalışılmıştır.

²²³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 3 Eylül 1973, s.11

²²⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 3 Eylül 1973, s.22-23

²²⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 8 Ekim 1973, s.4

²²⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 8 Ekim 1973, s.10

²²⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 15 Ekim 1973, s.4

²²⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 15 Ekim 1973, s.11

²²⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 15 Ekim 1973, s.29

²³⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 22 Ekim 1973, s.4

‘Fosilleşmiş Sakızın Ne Olduğunu Biliyor muydunuz?’²³¹ adlı yazıda kehribar adındaki kıymetli bir taşın aslında fosilleşmiş çam sakızı olduğu ve tarih boyunca kullanım alanları çocuklara anlatılarak yine bilimsel açıdan çocuklar donanımlı hale getirilmeye çalışılmıştır. Aynı sayfanın devamında ‘‘Kırbaç Niçin Şaklar’’ adındaki yazıda ise kırbacın nasıl şakladığı fiziksel açıklamalarla çocuklara aktarılmıştır.

‘Resimli Bilgiler’ sayfasında ‘En Uzun Boyunlu ve Bacaklı Hayvan’²³² isimli yazıda Zürafa hakkında bilgiler verilmiştir. Verilen bilgilerin yine bilimsel unsurlarla açıklandığı ve tarihsel efsanelerle de zürafalar hakkında çocuklara genel kültür bilgilerinin aktarıldığı görülmektedir.

‘Cumhuriyetimiz 50 Yaşında’²³³ isimli sayfada ‘50. Yıl Marşı’ ve ‘Atatürk Diyor Ki’ isimli yazı kaleme alınmış ve Atatürk’ün sözlerine yer verilerek çocuklara Atatürk ve Cumhuriyet sevgisi aşılanmaya çalışılmıştır.

‘Atatürk’ün Başka Bir Yönü’²³⁴ adlı yazıda ise Atatürk’ün bilmediğimiz bir yönünün de şairlik olduğu anlatılmakta ve O’nun Oğuzoğulları isimli şiirine yer verilmektedir.

Asya’nın ortasında

Oğuzoğulları

Avrupa’nın Alplerinde

Oğuzoğulları

Doğudan çıkan biz, batıdan yine biz

Nerede olsa, ne olsa kendimizi biliriz.

Hep insanlar kendilerini bilseler,

Bilinir o zamanki hep biziz.

Türk sadece bir milletin adı değildir.

Ey birbirine diş bileyen yığınlar,

En yığın yığın insan gafletleri

Yırtılmış gözlerdeki gafletten perde,

Dünya o zaman görececek hakikat nerede?

²³¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 22 Ekim 1973, s.11

²³² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 29 Ekim 1973, s.4

²³³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 29 Ekim 1973, s.10

²³⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 29 Ekim 1973, s.11

Aynı sayıda ‘Cumhuriyet’in 50. Yılında’²³⁵ adlı yazıda üç yıldır geceli gündüzlü çalışılan Boğaziçi asma köprüsünün Cumhuriyet’in 50. yılına yetiştiği belirtilmekte ve artık bir insanın Avrupa’dan Asya’ya yürüyerek geçebileceği anlatılmaktadır.

‘Resimli Bilgiler’ sayfasında ‘Harika Kanatlar’ isminde bir yazıya yer verilerek kelebeklerin yaşam alanları ve kanatlarının özellikleri bilimsel verilerle çocuklara açıklanmaktadır. Yine aynı sayfada ‘Kırağı Nasıl Meydana Gelir’ başlığı altında kırağının meydana geldiği atmosferik süreç hakkında çocuklara bilgiler verilmektedir²³⁶.

‘Görgü-Bilgi-Saygı’²³⁷ köşesinde misafirlikte uyulması gereken kurallarla ilgili çocuklara maddeler halinde bilgiler aktarılmaktadır.

‘Okyanus Hayatının Sembolü: Deniz Atları’²³⁸ isimli yazıda denizatları ve yaşam alanları ile onların gizemlerinden bahsedilerek çocuklara bilgiler aktarılmaktadır.

‘Yuvaya Bir Yıldız Düştü’²³⁹ isimli yazıda Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından açılan Alemdar Çocuk Yuvası’nı ziyaret eden Sezercik ve orada geçirmiş olduğu saatler görsellerle desteklenerek çocuklara aktarılmış, böylelikle çocuklarda farkındalık uyandırılmaya çalışılmıştır.

3.3.5.3. Kasım 1973

Resimli Bilgiler sayfasında ‘Televizyon Mucizesi’²⁴⁰ isimli yazıda televizyonda izlemiş olduğumuz görüntünün hangi aşamalardan geçerek ekrana yansıdığı hakkında çocuklara görsel olarak bilgiler aktarılmıştır.

‘Kızılay Ne Zaman ve Niçin Kuruldu’²⁴¹ isimli yazıda bir önceki haftanın Kızılay Haftası olması nedeniyle çocuklara Kızılay’ın 1868 yılında Hilaliahmer cemiyeti adı altında kuruluşundan ve bu kuruluşun görevleri hakkında çocuklara bilgiler aktarılmaktadır.

‘Bilinmeyen Bir Ülke Denizaltı’²⁴² isimli yazıda deniz dibi araştırmaları, deniz dibi canlıları, deniz dibindeki basınç ve ilginç yaşam hakkında çocuklara bilimsel verilerle açıklamalar yapılmaktadır.

²³⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 29 Ekim 1973, s.17

²³⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1 Ekim 1973, s.4

²³⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1 Ekim 1973, s.10

²³⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1 Ekim 1973, s.11

²³⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 1 Ekim 1973, s.16-17

²⁴⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Kasım 1973, s.4

²⁴¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Kasım 1973, s.11

²⁴² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Kasım 1973, s.16-17

‘Hayatın İçinden’ sayfasında ‘Yediğimiz Ekmek’²⁴³ adlı bir yazıya yer verilerek ekmeğin buğdayla başlayan serüvenine ve ekmek fabrikasında ekmeğin nasıl yapıldığına dair bilgiler çocuklara görsellerle desteklenerek aktarılmıştır.

‘Ender Görülen Bir Yaratık!’²⁴⁴ adlı yazıda deniz tavşanı hakkında çocuklara detaylı bilgiler verilerek genel kültürleri arttırılmaya çalışılmaktadır.

‘Dünün Kıyafetleri’²⁴⁵ adlı köşede 19.yüzyılda yaşayan Kaptan-ı Derya ve yardımcılarının kıyafetlerine yer verilerek bu rütbenin bugünkü karşılığının Deniz Kuvvetleri Komutanı olduğu bilgisi çocuklara aktarılmaktadır.

‘Resimli Bilgiler’ sayfasında ‘Televizyonun Uzay Gezisi’²⁴⁶ adlı bir yazıya yer verilerek televizyonun ilmî araştırmalarda özellikle de uzay araştırmalarında nasıl bir işlev gördüğü ve aydan dünyaya nasıl yayın yapıldığı çocuklara görsellerle birlikte aktarılmıştır.

‘Dünyanın Yeni Yetme Harikaları’²⁴⁷ adlı köşede küçük yaştaki yetenekli çocuklara fotoğrafları ile yer verilerek çocuklara rol modeller aracılığıyla yol gösterilmektedir. Çocukların tiyatro ve müzik aletleri ile olan ilişkileri bu köşede ön plana çıkarılmaktadır.

‘Dünyada Neler Oluyor’²⁴⁸ isimli sayfada İtalyan öğrencilerin yaptığı bir kazı çalışmasında buldukları mamut dişlerinden, Paris’te yapılmış olan yuvarlak otomobilden ve Taylan’da fillerle yapılan futbol maçından bahsedilerek çocuklara dünyadaki gelişmeler hakkında bilgiler aktarılmaktadır.

‘Bilinmeyen Bir Ülke Denizaltı’²⁴⁹ yazı dizisinin bu sayısında deniz fosforu olayının nasıl gerçekleştiği, deniz kayaları, mercanlar, deniz kirpileri ve denizyıldızı gibi canlılar anlatılarak çocuklara görsellerle birlikte bilgiler aktarılmaktadır.

‘Hayatın İçinden’ sayfasında ‘Gezdiğimiz Parklar’²⁵⁰ isimli bir yazıya yer verilerek Gülhane Parkından görseller ve Park ve Bahçeler Müdürlüğü görevlileri ile yapılan konuşmalara yer verilerek çocuklara günlük yaşamlarında kullandıkları parkların temizliği ve bakımı ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır.

²⁴³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Kasım 1973, s.26-27

²⁴⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Kasım 1973, s.28

²⁴⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Kasım 1973, s.29

²⁴⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Kasım 1973, s.4

²⁴⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Kasım 1973, s.11

²⁴⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Kasım 1973, s.10

²⁴⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Kasım 1973, s.16-17

²⁵⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Kasım 1973, s.26-27

‘Resimli Bilgiler’ sayfasında ‘Sincaplar’²⁵¹ adlı yazıya yer verilerek sevimli, sezgileri kuvvetli ve çabuk hareket eden canlılar olarak sincaplar ve onların yaşamları hakkında detaylı bilgiler verilerek çocukların bu yöndeki genel kültür bilgileri arttırılmaya çalışılmaktadır.

‘Bunları Biliyor Musunuz’²⁵² köşesinde Göremedeki Peri Bacaları’ adlı bir yazıya yer verilerek peri bacalarının oluşumu ve bulunduğu coğrafya hakkında çocuklara coğrafi bilgiler aktarılmıştır.

‘Hayatın İçinden’ sayfasında ‘İçtiğimiz Süt’²⁵³ adlı bir yazıya yer verilerek Bakırköy Süt Endüstrisi Kurumu tanıtılarak sütün köylerde başlayan öyküsü, fabrikada pastörize edilme süreci ve burada bulunan makineler hakkında çocuklara görsel olarak bilgiler aktarılmakta ve genel kültür düzeyleri arttırılmaya çalışılmaktadır.

3.3.5.4. 1973 Yılı Değerlendirmesi

1973 yılı çocuklara görgülü, bilgili ve saygılı olmayı aşıl原因an, dünyadaki gelişmelerden ve bilimsel unsurlardan sıklıkla bahseden bir tarzda şekillenmiştir.

Bu dönemde çocuğa dair ideal bir Türk çocuğu ya da Cumhuriyet çocuğu gibi kimliklendirmenin güdülmediğı, dolayısıyla idealize edilmiş bir çocuk imajı oluşturmaktan ziyade genel kültür düzeyi gelişmiş çocuklar oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Aslında bu dönemde ‘çocuk’ bir yerde durdurulmaktadır. Derginin yaşanan toplumsal gerilimler, istikrarsızlıklar, önemli dönüşümler, ortaklık ve bütünlük anlayışından, gruplaşmalardan ve dönemin siyasi çehresinden uzaklaşarak durduğunu söylemek doğru olacaktır. Şunu da belirtmek gerekir ki derginin durmuş olduğu noktanın temelinde Cumhuriyet çocuğu olma, iyi bir Türk vatandaşı olma, Atatürk çocuğu olma gibi unsurlar vardır. Bu duruş bu temel ilkeler çerçevesinde gerçekleşmiştir.

3.3.6. 1977 Yılında Doğan Kardeş Dergisi

1977 yılında dergi, haftalık ve 32 sayfa olarak yayımlanmıştır. Toplam 48 sayı olarak yayımlanan derginin sahibi ‘Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. Adına’ Kemal Erhan, ‘Yazı İşleri Müdürü’ ise Şevket Rado’dur.

²⁵¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 19 Kasım 1973, s.4

²⁵² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Kasım 1973, s.11

²⁵³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Kasım 1973, s.22-23

Kapak:

Kapaklara bakıldığında genellikle çizgi roman kahramanlarının yer aldığı kapaklar karşımıza çıkmaktadır.

3.3.6.1. Eylül 1977

‘Yelkenliyle Denize Çıkıyoruz’²⁵⁴ isimli yazıda bir yelkenliye ait parçalar, rüzgârla ve yönleri hakkında çocuklara bilgiler verilerek bu spora yönelik yönlendirmeler yapılmaktadır.

‘Dünyanın Yedi Harikasından Biri Daha’ adlı sayfada ‘İskenderiye Feneri’²⁵⁵ konu edilerek bu fenerin tarihçesi ve bulunduğu coğrafyanın tarihi hakkında çocuklara bilgiler verilerek hem genel kültür hem de tarih bilgileri arttırılmaya çalışılmıştır.

‘Pul Toplayalım’ isimli sayfada ‘İlleri Tanıtan İlk Pul 1898’de Çıktı’²⁵⁶ başlığı ile 1958-1960 yılları arasında PTT İdaresi tarafından çıkarılan Memleket Serisi pulları tanıtılarak çocuklara bir hobi olarak pul koleksiyonu yapma konusunda yönlendirmeler yapılmaktadır.

‘Köpekler Acaba Rüya Görürler Mi?’²⁵⁷ isimli yazıda köpekler hakkında detaylı bilgiler verilerek, onların insan dostu hayvanlar olduğu anlatılarak çocuklara hayvan sevgisi aşılanmaya çalışılmaktadır.

‘Bir Kulübe Yapıyoruz’²⁵⁸ isimli yazıda ağaç ev yapımı ve çeşitleri konusunda çocuklara görsel bilgiler verilerek çocuklara el becerilerini geliştirecek unsurlar aktarılmaya çalışılmaktadır.

‘Çocukken Yıldız Olanlar’²⁵⁹ adlı yazıda Ayşecik’ten Ayşe Mat’a kadar sinema ve TV ekranlarının çocuk yıldızları tanıtılmış ve çocuklara rol model olarak bu çocuklar örnek gösterilmiştir.

‘O Bir Bilim Yıldızıydı’²⁶⁰ adlı sayfada Radyum’u keşfeden Marie ve Pierre Curie’den bahsedilerek bu maddenin bilim dünyasına kazandırdıklarından ve bu kişilerin hayatlarından bahsedilmektedir. Bu yazıda çocuklara bilimsel bilgilerin verilmesinin yanı

²⁵⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Eylül 1977, s.4-5

²⁵⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Eylül 1977, s.18-19

²⁵⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Eylül 1977, s.22-23

²⁵⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 5 Eylül 1977, s.26-27

²⁵⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Eylül 1977, s.3-4-5

²⁵⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Eylül 1977, s.8-9

²⁶⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Eylül 1977, s.14-15

sıra örnek kişilikler gösterilerek onların da böyle buluşlar yapabileceği konusunda yönlendirmeler yapılmaktadır.

‘Bir Padişahın Çocuğu Doğunca’²⁶¹ isimli yazıda Osmanlı Padişahlarından birinin çocuğu doğunca uygulanan ritüellerden, haremden ve enderundan bahsedilerek çocuklara hem tarihî bilgiler verilmiş hem de genel kültür bilgileri aktarılmaya çalışılmıştır.

‘Dünyanın Yedi Harikası’ sayfasında ‘Efes’teki Artemis Mabedi’²⁶² ele alınarak bu mabedin hikâyesi ve özellikleri çocuklara aktarılmıştır. Bu yazıda yine çocuklara hem tarih bilgisi aktarılmış hem de genel kültür bilgileri verilmiştir.

‘Yüreğinizi Hayvan Sevgisine Açık Tutunuz’²⁶³ adlı yazıda, “hayvanlara karşı iyi davranan, canlıların en gelişmiş insanlara karşı da merhametli, yüce gönüllü olur” denilerek iyi ve ince ruhlu olmayı, hayata nesnel bir şekilde bakan çocuklar olarak yaşamayı ve hayvan sevgisini çocuklara aşlamayı amaçlayan bir yazı olarak karşımıza çıkmaktadır.

‘Hayvan Dostları’²⁶⁴ isimli sayfada dönemin sanatçıları Türkan Şoray, Emel Sayın, Nisa Serezli, Müjdat Gezen, Kartal Tibet, Fatma Girik gibi kişiler evlerinde besledikleri hayvanlarla resmedilerek çocuklara yine hayvan sevgisi bu rol modellerle aktarılmaya çalışılmıştır.

‘Güneş Tuzakları’²⁶⁵ isimli yazıda güneş ışınlarını enerjiye çevirmek için İngiltere ve Amerika’da üretilen yüzlerce dev ayna görsel olarak çocuklara aktarılacak dünyadaki bilimsel gelişmeler çocuklara anlatılmaktadır.

‘İstanbul’un En Güzel Seyredildiği Yer’²⁶⁶ isimli yazıda 180 basamaklı merdivenle çıkılan ve bir yangın izleme kulesi olarak kullanılan Beyazıt Kulesi anlatılmakta, bu anlatımda Osmanlı dönemi Tulumbacı teşkilatı gibi tarihi unsurlar hakkında da çocuklara bilgiler verilmektedir.

‘Fotoğraf Makinesinin Gelişimi’²⁶⁷ isimli yazıda ise ilk savaş fotoğrafçısı olan Robert Fenton’un askeri kampı fotoğraflamada çektiği zorluklardan ve 19.yüzyıldaki savaş fotoğrafçılarından bahsedilerek, fotoğrafçılığın 19.yüzyıldaki haliyle kalmış

²⁶¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Eylül 1977, s.21-22

²⁶² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 12 Eylül 1977, s.27

²⁶³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 26 Eylül 1977, s.3

²⁶⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 26 Eylül 1977, s.4-5

²⁶⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 26 Eylül 1977, s.8-9

²⁶⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 26 Eylül 1977, s.22-23

²⁶⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 26 Eylül 1977, s.23

olsaydı günümüz fotoğrafçıların 45 kiloluk fotoğraf malzemesi ile dolaşmaları gerektiği çocuklara anlatılmaktadır.

‘Dünyanın Yedi Harikası’ sayfasında ‘Keops Ehramı’²⁶⁸ konu edilerek Mısır Firavunu Keops’un kendisi için yaptırdığı mezarı olan bu eham detaylı bir şekilde anlatılarak çocuklara hem tarihsel hem de kültürel bilgiler aktarılmıştır.

3.3.6.2. Ekim 1977

‘Görünmeyi Göstermeyi Başaran Adam’²⁶⁹ adlı yazıda Fizikçi Wilhelm Conrad Röntgen ve onun icadı Röntgen cihazı ele alınarak bu cihazı nasıl keşfettiği, cihazın tıpta nasıl kullanıldığına dair detaylı bilgilere yer verilmiştir. Bu yazıda çocuklara hem tıpla hem de fizikle ilgili bilimsel bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.

‘Geçmiş Günlerden Garip Gerçekler’²⁷⁰ adlı sayfada çocuklara ilginç genel kültür bilgileri aktarılmaktadır. Örneğin; “Ortaçağ’da bilim adamları herhangi bir madenden altın çıkarabileceklerini sanıyorlardı. Gece gündüz bununla uğraştılar. Sonuçta nitrit asit, saf alkol ve alümü buldular.- 1452 yılında doğmuş olan ünlü İtalyan ressamı Leonardo Da Vinçi aynı zamanda filozoftu, heykeltıraştı, müzisyendi, mimardı. Bu olağanüstü yetenekli adam helikopter ve denizaltı gemilerini de düşünmüş ve ilk kez planlarını yapmıştır...” şeklinde bilgilere yer verilmiştir.

‘Yabancılar Kapısı Kapalı Köy’²⁷¹ adlı yazıda Çin’in batısında yaşayan Lolo isimli bir kabileden bahsedilmekte ve bu kabilenin yaşadığı yerlere yabancıları kabul etmediklerinden söz edilmektedir. Bu şekilde çocuklara dünyada yaşayan ilginç topluluklar hakkında bilgiler aktarılmaktadır.

‘İstanbul’un Görülecek Yerleri’²⁷² adlı yazıda Yeni Camii’den ve bu camiinin yapım sürecinden detaylı bir şekilde bahsedilmektedir. Böylelikle çocuklara ülkemizde bulunan önemli mimari eserler ve tarihçeleri hakkında bilgiler aktarılmaktadır.

‘Siz de Onlar Gibi Olabilirsiniz’²⁷³ adlı sayfada ‘Çağdaş müziğimizin tanınmış ustaları nasıl yetiştirirler. Siz de onlara nasıl yetişebilirsiniz?’ başlığı altında Cemal Reşit Rey, Hasan Ferit Anlar, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kazım Akses, Ahmet Adnan Saygun

²⁶⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 26 Eylül 1977, s.27

²⁶⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 3 Ekim 1977, s.4-5

²⁷⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 3 Ekim 1977, s.8-9

²⁷¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 3 Ekim 1977, s.17-18

²⁷² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 3 Ekim 1977, s.26-27

²⁷³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 10 Ekim 1977, s.17-18

gibi ünlü sanatçılara ve hayatlarına yer verilerek çocuklara rol model olarak gösterilmeleri sağlanmıştır.

‘Dünya’nın Yedi Harikası’ sayfasında ‘Babil’de Semiramis’in Asma Bahçeleri²⁷⁴ adlı yazı kaleme alınmıştır. Babil’in Asma bahçeleri ve tarihçesi hakkında çocuklara detaylı bilgiler verilen yazı ile çocuklara coğrafi bilgilerin yanı sıra tarihsel bilgiler aktarılmıştır.

Ayrıca 10 Ekim 1977 sayısının son sayfasında resim, karikatür, yazı, şiir ve fotoğraf alanlarında okuyucular arasında hediyeli yarışmalar düzenleneceğinin bilgisi de çocuklara verilmektedir.

Bin yıl önce atom fiziğinin temelini atan Türk bilgini adıyla ‘Ebu Musa Cabir’²⁷⁵ adına kaleme alınan yazıda Ebu Musa Cabir’in hayatının yanı sıra binlerce yıl öne kurulmuş olan Harran Üniversitesi’nden ve bilim dünyasına kattığı yeniliklerden çocuklara bahsedilmektedir. Bu yazıda da hem bilim tarihi hem de coğrafya ile ilgili bilgiler çocuklara aktarılmaktadır.

Dünya devletlerini tanıtan yeni bir sayfayla karşımıza çıkan sayı öncelikle Avrupa’yı ve burada bulunan Batı Almanya’yı tanıtmaktadır. Fotoğraflarla da desteklenen anlatımda Batı Almanya’nın kurulma süreci, nüfusu, ihraç maddeleri gibi konular çocuklara aktararak kültür seviyeleri arttırılmaya çalışılmıştır²⁷⁶.

‘Turnuvaların Kupa Dayandıramadığı Tenisçi’²⁷⁷ başlığı altında henüz 20 yaşında birçok kupa kazanmış olan İsveçli tenisçi Björn Borg konu edilerek çocuklara onun hayatı hakkında bilgiler verilmiş ve çocuklara rol model gösterilerek spora yönlendirme konusunda bir yol izlenmiştir.

Ekim’in son haftası yayımlanan sayıda ‘Atatürk ve Cumhuriyet’²⁷⁸ adlı yazıda Atatürk’ün çok eski bir cumhuriyetçi ve bu rejimin çok eski bir taraftarı olduğu belirtilerek, Erzurum Kongresi’nden Cumhuriyet’in ilanına kadar geçen süreç millî duygularla çocuklara aktarılmıştır. Burada da çocuklara Atatürk sevgisi, Cumhuriyet bilinci ve millî duyguların aşılarmaya çalışıldığını görmekteyiz.

²⁷⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 10 Ekim 1977, s.26

²⁷⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Ekim 1977, s.12

²⁷⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Ekim 1977, s.22

²⁷⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 17 Ekim 1977, s.23

²⁷⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Ekim 1977, s.5

Yine aynı sayıda Avrupa şehirlerinden Avusturya ve Belçika'nın tanıtıldığını, bu ülkelerin tarihleri, nüfusları ve ticari faaliyetleri hakkında çocuklara bilgiler aktarıldığını görmekteyiz²⁷⁹.

'Pul Toplayalım' isimli sayfada 'Atatürk'ün Eserleri ve Devrimleri'²⁸⁰ anma serisinin çıktığının duyurusunun yapıldığını ve fotoğraflarıyla bu pulların önemini çocuklara aktarıldığı görülmektedir.

3.3.6.3. Kasım 1977

'Doğan Kardeş'ten Okuyucularına' ²⁸¹ isimli yazıda "Bu hafta sizlerle büyük bir üzüntüyü yaşıyoruz. Atatürk'ü kaybettiğimiz 10 Kasım gününün unutulmaz kederi yeniden içimizde canlanıyor. O muhteşem insanın kendisini görmüş olanlar kişiliğinin etkisinden kurtulamamışlardır... Atatürk'ün kendisini görmemiş olup da yaşça büyüklerinden ve daha büyüklerinden işitmiş olanlar yine unutamazlar. Çünkü dünyanın en büyük insanlarından biridir Atatürk..." ifadelerine yer vererek hem 10 Kasım'ın önemi hem de Atatürk sevgisi çocuklara aşılacaktır.

'Düz Duvar da Yürüyorlar'²⁸² adlı yazıda duvarda yürüyen sinekler gibi astronotların da uzayda özel ayakkabılar sayesinde yürüdüğü çocuklara görsellerle anlatılarak çocuklara yerçekimsiz ortamda nasıl hareket edildiğine dair bilimsel veriler aktarılmaktadır.

'39. Ölüm Yıldönümünde Atatürk'ü Hayatından Sayfalar Okuyarak Anıyoruz'²⁸³ adlı yazıda Atatürk ile ilgili çeşitli anılara yer verilerek çocuklara yine Atatürk sevgisi ve onun kişiliği ilgili özellikler aktarılmaya çalışılmaktadır.

'Kaşifler Dizisi' sayfasında 'Hindistan'ı Ararken'²⁸⁴ adlı bir yazıya yer verilerek bir Fransız kaşif olan Jacques Cartier (1491-1557) ve onun yapmış olduğu keşif seferleri hakkında çocuklara detaylı bilgiler aktarılmaktadır.

²⁷⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Ekim 1977, s.15-16

²⁸⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 24 Ekim 1977, s.17

²⁸¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 7 Kasım 1977, s.2

²⁸² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 7 Kasım 1977, s.3

²⁸³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 7 Kasım 1977, s.4-5

²⁸⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 7 Kasım 1977, s.12-13

‘100000 Yıl Önceki Mağara Adamları’²⁸⁵ adlı yazıda o dönemde yaşayan insanların nasıl mamut avladıkları anlatılarak çocuklara bugüne gelene kadar insanların geçirdiği günleri düşünmeleri hakkında nasihatler verilmektedir.

‘Hava İtfaiyesi Orman Yangınlarını Nasıl Söndürür’²⁸⁶ isimli yazıda görsellerle desteklenerek hava itfaiyesi uçakları ve bu uçakları kullanan pilotlar ve söndürme işlemi hakkında çocuklara bilgiler verilmektedir.

‘Doğan Kardeş’ten Okuyucularına’ köşesinde ‘Türkiye’de ve Kıbrıs’ta Birbiriyle Kardeş Okul Olmak İsteyen İlkokullara Çağrı’²⁸⁷ isimli yazıda dergi okuyucusu olan çocukların bu isteklerini ve okul ihtiyaçlarını çocuklardan mektup yoluyla kendilerine bildirmeleri istenmektedir. Bu yolla çocuklara ‘Yavru Vatan Kıbrıs’ bilinci kardeşlik yoluyla aşılacak istenmektedir.

‘Bir Yavru Zürafa Nasıl Yürümeye Başlar’²⁸⁸ adlı yazıda Londra Hayvanat Bahçesindeki yavru bir zürafanın yetişkin bir zürafanın yardımıyla nasıl yürümeye başladığı görsellerle birlikte çocuklara aktararak hem hayvan sevgisi hem de yardımlaşma duygusu çocuklara aktarılmaya çalışılmıştır.

‘Erol Evgin’²⁸⁹ isimli yazıda “Televizyonun, radyonun müzik programlarında gördüğümüz ve sesini dinlediğimiz Erol Evgin ağabeyimiz aslında bir mimar, yüksek tahsilini yapmış, diploma almış güçlü, yetenekli bir mimar” cümleleriyle başlayarak Erol Evgin’in hayatı ve başarıları hakkında çocuklara bilgiler aktararak çocuklara rol model gösterilmeye çalışılmıştır.

‘Türk Büyükleri Dizisi’ sayfasında ‘Babadan Oğula Bilim Sevgisi’²⁹⁰ adlı yazıda Türk bilgini ve filozofu, hekimi İbn-i Sina’nın yaşamı ve başarılarıyla ilgili çocuklara detaylı bilgiler aktarılmaktadır.

‘Kâşifler Dizisi’²⁹¹ sayfasında Kuzey Kutbu Kâşifi olan Robert Peary ve yapmış olduğu zorlu yolculuk hakkında çocuklara detaylı bilgiler aktarılmaktadır.

‘Çiçek Aşısını Türkiye’den İngiltere’ye Götüren Kadın’²⁹² isimli yazıda 18.yüzyılda Türkiye’ye elçi olarak gönderilen bir İngiliz diplomatını eşi olan Lady Mary

²⁸⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 7 Kasım 1977, s.15

²⁸⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 7 Kasım 1977, s.17

²⁸⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.2

²⁸⁸ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.3

²⁸⁹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.4-5

²⁹⁰ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.15

²⁹¹ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.12

²⁹² Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.15

Montagu'nun bu topraklara ve insanına olan sevgisinden bahsederek ilk kez Türkiye'de gördüğü çiçek aşısını nasıl İngiltere'ye götürdüğünden ve bu aşının nasıl uyguladığından bahsedilmektedir.

Büyük Besteciler sayfasında 'Bardaklarla Müzik Yapan Besteci'²⁹³ ismiyle kaleme alınan yazıda Cristoph Willibald Gluck isimli sanatçıdan ve onun müzik tarzından detaylı olarak bahsedilerek çocuklar müziğe yönlendirilmeye çalışılmaktadır.

'Pele'²⁹⁴ isimli sayfada futbol dünyasında eşi benzeri olmayan gerçek bir efsane olarak Brezilyalı futbolcu Pele, hayatı ve çocuk sevgisi anlatılarak çocukların iyi bir rol model aracılığıyla spora özendirilmesi amaçlanmaktadır.

'İstanbul'u Suya Kavuşturan Dahî Mimar: Koca Sinan'²⁹⁵ isimli yazıda XVI. yüzyılda İstanbul'da nüfusun artmasıyla ortaya çıkan su sıkıntısından ve buna çözüm üreten Mimar Sinan'dan söz edilerek çocuklara hem tarihsel hem de bilimsel unsurlar aktarılmaktadır.

'Doğadan Görünüşler' sayfasında 'Ayı Olmayan Ayı'²⁹⁶ adlı bir yazıya yer verilerek Avustralya kıtasında yaşayan bir canlı olan koalar hakkında çocuklara bilgiler aktararak çocukların hayvan sevgisi kazanırken coğrafi bilgiler açısından da donanımlı hale gelmeleri amaçlanmıştır.

'Bir Piyano Kraliçesi'²⁹⁷ adlı yazıda dokuz yaşından seksen yaşına kadar piyano çalan piyano sanatçısı Clara Wiek tanıtılarak çocuklar müziğe yönlendirilmektedir.

3.3.6.4. 1977 Yılı Değerlendirmesi

1977 yılı genellikle çocukları bilimsel konulara yönlendirmeye çalışan, hayvan sevisini aşıl原因an, sanat ve sporla ilgili konulara yer veren, çocukların dergi içerikleriyle ilgili görüşlerini bildirmelerine imkân sağlayan ve çizgi romanlara oldukça geniş yer veren bir tarzda şekillenmiştir.

²⁹³ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.18

²⁹⁴ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 14 Kasım 1977, s.21

²⁹⁵ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 28 Kasım 1977, s.12

²⁹⁶ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 28 Kasım 1977, s.15

²⁹⁷ Doğan Kardeş Dergisi, Yapı ve Kredi Yayınları, 28 Kasım 1977, s.18

SONUÇ

1955-1966 arası dönemde Doğan Kardeş dergisi yoluyla, yardıma muhtaç çocuklara 23 Nisan ve diğer bayramlarda gönderilen ve kullanılmayan giysi, oyuncak, eşya, kitap, dergi gibi materyaller paketlenerek gönderilmiştir. Bu durum çocuklarda yardımlaşma duygusunun bir pratik haline gelmesine yardımcı olmuştur. Derginin sayılarında bu tür etkinliklerin, çocukların kendileri tarafından, büyüklerin hatırlatmasına ihtiyaç duymadan düzenlemeleri gerektiği de vurgulanmıştır. Bu dönem, bir önceki dönemde yer verilmeyen siyaset içerikli yazıların, uzayla ve güncel konularla ilgili yazıların, medeniyete, Atatürk ve Cumhuriyetle ilgili yazıların yer almasıyla belirginleşen ve çocuğu; Türk Çocuğu, Atatürk Çocuğu, Cumhuriyet Çocuğu olarak kimliklendiren ‘iyi bir vatandaş’ olma ideali doğrultusunda inşa eden bir dönemdir.

1967’den başlayarak 1978’e kadar geçen süreç derginin geçmiş yıllarından oldukça büyük farklılıkların olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa dair ideal bir Türk çocuğu ya da Cumhuriyet çocuğu gibi kimliklendirmenin güdülmediği, dolayısıyla bir çocuk imajı oluşturma gibi bir amacın da güdülmediği söylenebilir. Aslında bu dönemde ‘çocuk’ bir yerde durdurulmaktadır. Derginin yaşanan toplumsal gerilimler, istikrarsızlıklar, önemli dönüşümler, ortaklık ve bütünlük anlayışından, gruplaşmalardan ve dönemin siyasi çehresinden uzak durduğu görülmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki derginin durmuş olduğu noktanın temelinde Cumhuriyet çocuğu olma, iyi bir Türk vatandaşı olma, Atatürk çocuğu olma gibi unsurlar vardır. Bu duruş bu temel ilkeler çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Genel bir yaklaşımla söz konusu sayılar incelendiğinde, derginin toplumsal yaşamda çocuğun statüsüne büyük önem verdiği görülmektedir. Çocukların yetişkinlerden farklı bir dünyaya sahip bireyler olduğu görüşünü savunan Doğan Kardeş dergisi, hedef kitle olan okuyucusuna toplumsal hiyerarşi içerisinde ayrı bir birey olduğu duygusunu hissettirmektedir.

Çocukları toplumda bir birey olarak gören derginin eksik yönlerini vurgulamakta yararlı olacaktır. Dergi, sayılarında genel olarak kentli çocuğa ve modern yaşama odaklanmakta ve sürekli olarak bu olgunun üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla buradan, derginin hedef kitle olarak kırsal kesimde yaşayan çocuğu belirlemediği sonucuna ulaşılabilir. Kentte yaşayan çocuk için kırsal yerleşim yerleri sadece gezmeye gidilecek alanlardır. Bu yaklaşım Osmanlı dönemindeki saray aydınlarının ya da edebiyatçıların

köyü dışarıdan görerek, tam olarak tanımadan yaptıklarına yorumlara benzer bir durum ortaya çıkarmaktadır. Doğan Kardeş dergisi, modern bir birey ortaya çıkarma amacı gütmektedir ve bu amaç için Batı'yı ve onun eğitim felsefesini, sistemini benimsemiştir. Dergide yabancı kültürel unsurların Türk toplum yapısına ilişkin değerlerden çok daha az yer bulması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Derginin yayımdan kaldırılmasından sonra bile Türkiye'de çocuk dergiciliği anlamında yaşanan boşluğun tam olarak doldurulamaması diğer dergilerin yayım politikalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle ticari amaçlı yayımlanan bu dergilerde eğitim amacı güdülmediği görülmektedir. Genellikle çizgi film ya da sinema kahramanlarının serüvenlerini işleyen günümüz çocuk dergileri eğitimden öte ticari kaygılar taşımaktadırlar.

Doğan Kardeş dergisinin 1960-1977 yılları arasında seçim dönemlerine ait sayılarının ele alındığı bu çalışmayla Türkiye'de nasıl bir çocuk imajı ortaya çıkarılmak istendiği incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bu alanda çeşitli araştırmalara ışık tutması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

DERGİ VE GAZETELER

Doğan Kardeş Dergisi

KİTAP VE MAKALELER

Acaroğlu, T (1944), *Çocuk Şiirleri Antolojisi*, Ankara, Berkalp Kitabevi

Acaroğlu, T (1970, 1 Eylül). “Çocuklar İçin Süreli Yayınlar”, *Türk Dili*, S. 228, s. 459-462.

Acun, F. (1999), “Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’ne: Değişme ve Süreklilik”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c.16

Alabaş, R. ve Kamer, S.T. (2016). “Afacan Çocuk Gözü dergisi ve çocuğun vatandaş olarak eğitimi”, *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı)*, 11(3), s.77-92.

Alpay, M (1980). “Türk Çocuk Edebiyatı”, *Güney–Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 8-9, s. 167-191.

Alpay, M. (1980), *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 8-9, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul

Altunbay, M. ve Önal, A. (2018), “Kültürel kimlik inşasında çizgi roman: Karşılaştırmalı bir inceleme (Red Kit ve Tommiks örnekleme)” *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(16), s.333-349.

Aksoy, A. Şerif, (2008), *Jön Türkler Enver, Cemal ve Talat Paşaların Trajik Sonu*, Nokta Kitap yay., İstanbul

Aybars E. (1984), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir

Bayram, Y. (2005, Ağustos-Eylül). “Türk Edebiyatının İlk Çocuk Dergisi: Mümeyyiz (1869-1870)”, *Hece (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, S. 104-105, s. 484-500.

Bozkurt, A (2005). *93 Harbi Eşiğinde Selanik’te Bir Kadın Dergisi: ÂYİNE*, Kebikeç

Civaroğlu, Ö. (2000), *Çocuk Edebiyatı*, Esin Yayınevi, İstanbul

Çakmaklı, K. (2010), *Çocuk Yetiştirmek Sanattır*, Yağmur Yayınevi, İstanbul

- Demiryürek, G. (2012), “TRT Çocuk Dergisinin Yapısal özellik Bakımından incelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3) 1017-1043.
- Demircan, C. (2006), “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2006, s. 12-27
- Demirel, Ö. (2019). *Öğretme Sanatı: Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Pegem A. Yay.
- Duman, H (2000). *Osmanlı – Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828 – 1928)*, Ankara, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları.
- Düzen, C. (2017), “Tanzimat Dönemi’ne Karşı Bir Suikast Teşebbüsü: Kuleli Vak’ası”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt. 19 say.1
- Ebüzziya T. (1973), *Yeni Osmanlı ’lar Tarihi*, Çev.: Ziyad Ebuzziya, Garanti Yayınları, İstanbul
- Elkind, D. (1999), *Çocuk ve Toplum. Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, Çev: Demet Öngen, A.Ü. ÇOKAUM Yay., Ankara
- Gencel, Ş. (1984), *Türkiye ’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, Gelişim Yayınları, İstanbul
- Güngör, E. (1987), ‘ ‘Elli Yılın Çocukları’’ *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul
- Güven, N. ve Bal, S. (2000), *Dil Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul, Pegem
- H. Kemal Karpat, (2007), *Türkiye ’de Siyasal Sistemin Evrimi*, İmge Kitabevi, İstanbul
- Kağıtçıbaşı, K. (2007), *Kültürel Psikoloji*, Evrim Yayınevi, İstanbul
- Kaşan, Y. (2017), “Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne Siyasal Partileşme Süreci”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırma Dergisi*, c.3
- Karabekir K. (2009), *İttihat Ve Terakki Cemiyeti*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Kür, İ (1991). *Türkiye ’de Süreli Çocuk Yayınları*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Mary J. Gander-Harry W. Gardiner, (2010), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev: Ali Dönmez-H. Nermin Çelen-Bekir Onur, İmge Kitapevi, Ankara
- M. Serhan Yücel, (2006), *Türkiye ’nin Siyasal Partileri (1859-2005)*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

- Mardin Ş. (2003), *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Oğuzkan, A. F. (1987), ‘İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Çocuk Dergileri’
Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Der: Mustafa Ruhi Şirin, Gökyüzü Yayınları, İstanbul
- Oğuzkan, A. F. (2010), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, Anı Yayıncılık
- Onur, B. (2008), *Türk Modernleşmesinde Çocuk*, İmge Kitapevi, Ankara
- Onur, B. (2005), *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*, İmge Kitapevi, Ankara
- Okay, C (1999). *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- Oral, F. S. (1967). *Türk Basın Tarihi*, Ankara, Adım Matbaası.
- Ortaylı İ. (2011), *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınevi, İstanbul
- Öztürk, H. (1987), *İslam Dünyasında Çocuk Dergileri ve Yayıncılık*, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Der: Mustafa Ruhi Şirin, Gökyüzü Yayınları, İstanbul
- Uyar H. (2012), *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut yay., İstanbul
- Ülkütaşır, M. Ş. (1998), *Atatürk ve Harf Devrimi*, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, Gökyüzü Yayınları, İstanbul
- İnal, K. (2009), *Çocuk ve Demokrasi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- İnal, K. (2009), ‘Türkiye’de Çocukluk Nereye’, *Çocuk ve Medya*, Nobel Kitap, Ankara
- İnal, K. (1999), ‘Modern Çocuğun Paradigması’, Cogito: Yerli Malı, Yurdun Malı, YKY, Ankara
- Postman, N. (1995), *Çocukluğun Yokoluşu*, Çev:Kemal İnal, İmge Kitapevi, Ankara
- Sevgi S., M. Kemal (2017), *Günümüzde Çocuk Edebiyatı Ve Gerçeklik*, 15(60),
- Semiz, Y. (2014), “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı:35
- Söğüt, M. (2003), Sevgili Doğan Kardeş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Şirin, M. R. – Oktay, N. - Altun, A. (2013), *1. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018*, Çocuk Vakfı Yayınevi, İstanbul
- Şimşek, H. (2001), ‘XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine’ Milli Eğitim Dergisi
- Tohumcu, A. (2005), ‘Söyleşi’ Kitaplık Dergisi
- Topses, G. (1999), ‘Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi’ 75 Yılda Eğitim, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

- Turan, E. D Kurt, E. ve Arslan N. (2016), “Mini Kumbara Dergisinin Popüler Bilim Kaynakları Kapsamında Biçim ve İçerik Bakımından İncelenmesi”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 4(3), 326
- Tunçay M. (2015), *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Tunaya, T. Zafer, (2009), *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler 1876-1938 (Kanuni Esasi ve Meşrutiyet Dönemi)*, c.1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Tunaya, T. Zafer, (1998), *Türkiye’de Siyasal Paretiller (İkinci Meşrutiyet Dönemi)*, c.1, İstanbul
- Tunaya, T. Zafer, (1999), *Türkiye’de Siyasal Paretiller (Mütareke Dönemi)*, c.2, İletişim yay., İstanbul
- Tunaya, T. Zafer, (2009), *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler 1876-1938 (Mütareke Cumhuriyet ve Atatürk)*, c.2, Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul
- Yalçın, A. ve Aytaş G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Yalçın D. vd., (2004), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara
- Yücekök, Ahmet N. (1983), *Türkiye’de Parlamento’nun Evrimi*, A.Ü. S.B.F. Ve Basın-Yayın Y.O. Basımevi, Ankara
- Yürük, H. (2009), *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, Alternatif Düşünce Yayınevi, İstanbul, c.1
- Yıllar, Ö. ve Turan, L. (2015). 5. baskı, *Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi Yayınları,

TEZLER

- Alabaş, R. (2014), *Cumhuriyet dönemi çocuk dergilerinin eğitim ve tarih anlayışı açısından incelenmesi (1928-1950)*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış doktora tezi
- Aydın, Kenan (2015), *Türkiye’de çocuk dergiciliği ve içerik analizi*, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi
- Dere, T (2018), *Çocuk Dergilerinde Grafik Tasarım*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi

- Demiryürek, G (2009), *Türkiye Çocuk, Diyanet Çocuk, Ebe Sobe Dergilerinin Yapısal Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi
- Emiroğlu, Ö (1992). *Tanzimattan 1928'e Kadar Yayımlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme*, Kayseri Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Göktürk, G. (2001), *Medyanın Çocuk Eğitimdeki Rolü ve Türkiye Çocuk Dergisi Örneği*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi
- Taş, E. B. (2008), *Türkiye'de Çocuk Dergilerin Eğitime Katkısı ve Milliyet Kardeş dergisi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Terkam, N. (2008), *Türkiye'de Popüler Çocuk Dergilerinde Egemen Söylemlerin kuruluşu*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi
- Yaşar, Ş (2001). *İlk Çocuk Dergilerinden Mümeyyiz*, İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Levent TEKİN
Doğum Yeri ve Yılı : Ankara 12.02.1981
Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

1. İngilizce (iyi)

Mesleki Denevım:

Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Görevlisi (2011-2019)